

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΜΑ'

ΙΩΑΝ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑΙ — ΤΗΛ. 72.18.308

15 ΑΠΡ. - 1 ΜΑΪΟΥ 1992

ΑΡΙΘ. 7

— ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ —

Ευαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Ἀναστάσιμο λειτουργικὸ κήρυγμα. — Μητροπ. Πατρῶν Νικοδήμου, Μηνύματα Τριωδίου. — Μητροπ. Γόρτυνος Θεοφίλου, Περιστατικά με στοιχείο τὴν ἀγάπη. — Ἐπισκόπου Ἀγγελώου Εὐθυμίου, Ὁρθοδοξία καὶ φιλοκαλία. — Βαρβάρας Γιαννακοπούλου, Ἐπιστολαὶ ἀγίου Νεκταρίου πρὸς τὸν Γέροντα Παχώμιον. — Ἀρχιμ. Γεωργ. Στέφα, Ὁ σπουδαιότερος παράγων στὴν πορεία τοῦ ἔθνους μας γιὰ τὴν ἐλευθερία του. — Ἀρχιμ. Συμ. Κούτσας, Ὁ Κληρικὸς καὶ ἡ ἱερωσύνη του. — Ἀλεξ. Μ. Σταυροπούλου, Θάνατος καὶ ἐσχατολογία. — Ἀρχιμ. Ἰωαννικίου Κουτσώνη, Πρὸς ἱερέα Λόγος περὶ φιλαργυρίας. — Ἀρχιμ. Ε. Ε. Ἐλευθεριάδη, Ἄνθρωπος, ἡ τραγικότερα τῶν υπάρξεων. — Ἀρχιμ. Μαξ. Θεοχάρη, Ἡ θεόληπτος βασιλεὶς τῆς Ἄρτης. — π. Ἄντ. Ἀλεξίσοπούλου, Γιὰ τὶς ἀιρέσεις καὶ τὴν παραθρησκεία. — Παν. Θ. Παπαθεοδώρου, Ἄνδρ. Δημητρακόπουλος. — Λ. Κ. Σκόντζου, Θεώρηση τοῦ νηπιωβαπτισμοῦ. — Μαρίας Ματζάρη, Μετὰ τὸ προσκύνημα στοὺς Ἄγ. Τόπους. — Νικ. Βασιλειάδη, Ὁ εὐαγγελικὸς χαρακτήρας τῆς Ἐκκλησίας. — Ἀθ. Μελισσάρη, Νουθεσίας ρήματα. — Ἐπίκαιρα. — Εὐαγ. Π. Λέκκου, Εἰδήσεις. — Γεγονότα — Ἐκδόσεις.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ
ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

Ἀθήναι, Ἰσίου 1 — Τηλέφ.
72.10.734 ● Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Ἰωάννης
Μιχαήλ, Ἀριστοτέλους 179,
112 51 Ἀθήναι.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΜΟ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟ ΚΗΡΥΓΜΑ

Τὸ ἀναστάσιμο λειτουργικὸ κήρυγμα, ποὺ ἀκούεται κάθε χρόνο πρὸ πάντων σὰ πασχαλινὰ μηνύματα τῶν Σεπτιῶν Προκαθημένων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ πολλῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν, εἶναι κάτι, ποὺ ἐπιβάλλεται ὄχι μόνον ἀπὸ τὸ νόημα τοῦ Πάσχα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν πατερικὴ παράδοσι τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἄς θυμηθοῦμε λ.χ. τὰ πασχαλινὰ κηρύγματα τῶν ἀγίων Ἀθανασίου τοῦ Μεγάλου (Migne E.Π. 28, 1073 ἐξ., 1081 ἐξ.), Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ (αὐτ. 35, 396 ἐξ. καὶ 36, 624 ἐξ.), Γρηγορίου Νύσσης (αὐτ. 46, 600 ἐξ.), Ἰωάννου Χρυσοστόμου (αὐτ. 50, 417 ἐξ.), Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας (αὐτ. 77, 428 ἐξ.), Θεοδώρου Στουδίτου (αὐτ. 99, 709 ἐξ.), Γρηγορίου Παλαμᾶ (αὐτ. 151, 220 ἐξ.) καὶ πολλῶν παλαιῶν χειρογράφων τῶν ἱερῶν μονῶν.

Ἀπὸ τὰ θαυμάσια αὐτὰ κηρύγματα ἂς ἀναφέρωμεν δειγματοληπτικῶς μία περικοπὴ τοῦ ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἡ ὁποία ἀφ' ἑνὸς καθιστᾷ φανερὸ πόσον ἡ ὑμνολογία μας διαπορίζεται ἀπὸ τὸν πατερικὸν λόγο, ἀφ' ἑτέρου ὑπενθυμίζει τοὺς κνρίους σταθμοὺς τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Σωτήρος καὶ τριτόν μας καλεῖ νὰ διώσωμε στὴν προσωπικὴ μας ζωὴ τὸ στανρωσμο καὶ ἀναστάσιμο Πάσχα: «Ἀναστάσεις ἡμέρα — τονίζει ὁ ἱερός πατήρ — καὶ ἡ ἀρχὴ δεξιὰ (= εὐδοίωγη) καὶ λαμπρυνθῶμεν τῇ πανηγύρει καὶ ἀλλήλους περιπινξόμεθα· εἴπωμεν, ἀδελφοί, καὶ τοῖς μισοῦσιν ἡμᾶς, μὴ δι τοῖς δι' ἀγάπην τι πεποιηκόσιν ἢ πεπονθόσιν συγχωρήσωμεν πάντα τῇ ἀναστάσει δῶμεν συγγνώμην ἀλλήλοις... Χθὲς συνεσταυρούμην Χριστῷ, σήμερον συνοδοξάζομαι χθὲς συνενεκρούμην (= γινόμενα νεκρὸς μαζί Του), συζωοποιούμαι σήμερον χθὲς συνεθαπτόμην, σήμερον συνεγεύομαι...».

Στὴ συνέχεια ὁ ἅγιος Γρηγόριος προσθέτει τὰ ἐξῆς, ποὺ παραθέτουμε σὲ νεοελληνικὴ ἀπόδοσι: «Ἄς γίνουμε ὅπως ὁ Χριστός, διότι καὶ ὁ Χριστὸς ἔγινεν ὅπως ἡμεῖς· ἂς γίνουμε θεοὶ γι' Αὐτόν, ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖνος ἔγινε ἄνθρωπος πρὸς χάριν μας. Δέχθηκε τὸ χειρότερο, γιὰ νὰ δώσῃ τὸ καλύτερο· ἔγινε πτωχός, γιὰ νὰ γίνουμε ἐμεῖς πλούσιοι με τὴν ἰδική του πτωχεία· πῆρε μορφή δούλου, γιὰ νὰ λάβουμε ἐμεῖς ἀπὸ Αὐτὸν τὴν ἐλευθερίαν· κατέβηκε στὴ γῆ, γιὰ νὰ ὑψωθοῦμε στὸν οὐρανόν· ὑπέστη πειρασμούς, γιὰ νὰ νικήσωμε· δέχθηκε προσβολές, γιὰ νὰ μᾶς δοξάσῃ· πέθανε, γιὰ νὰ μᾶς σώσῃ· ἀνήλθε (ἐκ τοῦ τάφου με τὴν Ἀνάστασι, στὸν οὐρανόν με τὴν Ἀνάληψι), γιὰ νὰ ἐλκύσῃ πρὸς τὸν ἑαυτὸν Του ἐμᾶς, ποὺ θρῖσκομασταν πεσομένοι κάτω με τὴν πῖσιν τῆς ἀμαρτίας».

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΤΡΙΩΔΙΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΕΚ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΗΜΕΡΑΝ Ι. ΑΚΟΛΟΥΘΙΩΝ

Α' ΑΠΟ ΔΕΙΠΝΩΝ

Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Πατρῶν
κ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ

2. Η ΎΜΝΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΜΑΣ

Ὁ λειτουργικὸς πλοῦτος τῆς Ἐκκλησίας μας εἶναι πολὺτιμον κεφάλαιον τῆς Ὁρθοδοξίας. Εἰδικώτερον δὲ ἀναγνωρίζεται καὶ ὁμολογεῖται ὅτι ἡ ὕμνολογία τῆς Ἐκκλησίας μας εἶναι ἀπαράμιλλος. Περὶ αὐτῆς ὁ λόγος εἰς τὴν παρούσαν ἡμιλίαν. Ἐξ ἀφορμῆς τῆς ὕμνωδίας —κατὰ τὴν Α' ἑβδομάδα τῆς Μεγ. Τεσσαρακοστῆς καὶ κατὰ τὴν Πέμπτην (Τετάρτην ἑσπέρας) τῆς Ε' ἑβδομάδος— τῶν τροπαρίων τοῦ «Μεγάλου Κανόνος», ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ὅλης δομῆς τοῦ «Τριωδίου», τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἔχει ἄμεσον συνάφειαν πρὸς τοὺς ἀσματικούς «Κανόνες», κρίνομεν ἀναγκαίαν τὴν σχετικὴν περὶ αὐτῶν ἐνημέρωσιν τῶν πιστῶν καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν.

1. Εἰς τὰς τελευταίας σελίδας τοῦ Ψαλτηρίου, μετὰ τοὺς Ψαλμούς, ἀναγράφονται αἱ λεγόμεναι «ἐννέα Ὡδ α ι». Εἶναι ἐπιλεκτὲς περικοπὲς τῆς Παλαιᾶς (καὶ τῆς Καινῆς) Διαθήκης, ποὺ ἔχουν ὕμνολογικὸν χαρακτῆρα καὶ ὕφος.

Παλαιότερον, εἰς τὴν ἀπαγγελίαν τῶν Ψαλμῶν παρενεβάλλοντο «διαψάλλματα» τοῦ λαοῦ. (Π.χ. εἰς τὸν 50ὸν Ψαλμὸν παρενεβάλλετο ἀνάμεσα εἰς τοὺς στίχους τοῦ τὸ διάψαλμα «καὶ ἐλέησόν με ὁ Θεός» — τὸ ὁποῖον σήμερον ἀκούομεν μόνον εἰς τὸ τέλος τοῦ Ψαλμοῦ).

Ἀπὸ τοῦ 8ου αἰῶνος, μεγάλοι «ὕμνωδοί» τῆς Ἐκκλησίας μας, μὲ κορυφαῖον τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνόν, εἰσήγαγον τὰ λεγόμενα «τ ρ ο π ἄ ρ ι α», ὡς ἐπιφδοὺς τῶν Ψαλμῶν. Καὶ κυρίως ὡς «ἐφύμνια» τῶν ὡς ἄνω ἐννέα «Ὡ δ ῶ ν».

Ἐπὶ κεφαλῆς ἐκάστης «ὠδῆς» ὕμνολογεῖται τὸ ἀντίστοιχον θέμα τὸ ἐξιστορούμενον ὑπὸ τῆς ἀγιογραφικῆς περικοπῆς τῆς «ὠδῆς», ἢ «παρενεύονται» λέξεις ἐκ τῆς περικοπῆς ταύτης (ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία «εἰ ρ μ ὁ ς») καὶ ὕμνεῖται τὸ ἑορταζόμενον Γεγονός, εἰς ἑορτὰς «Δεσποτικὰς» καὶ «Θεσηγορικὰς» καὶ εἰς μερικὰς ἑορτὰς ἁγίων. Κατὰ τὸν τρόπον δὲ τῆς ψαλμωδίας τοῦ ἐπὶ κεφαλῆς «εἰρμού» ψάλλονται καὶ τὰ ἀκολουθοῦντα

«τροπάρια» δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον ὀνομάζονται τ ρ ο π ἄ ρ ι α, ἐπειδὴ ἡ μελωδία τῶν ἀκολουθεῖ τὸν τ ρ ὀ π ο ν (τὸ μέλος) τοῦ προτύπου (εἰρμού).

2. Ἐκαστος πλήρης κύκλος εἰρμῶν καὶ τροπαρίων, κατανεμημένων εἰς ἐννέα «ὠδὰς», τ.ἔ. ἐννέα ὀμάδας ὁμοειδῶν τροπαρίων, ἀποτελεῖ τὸν λεγόμενον «Κ α ν ὀ ν α» τῆς ὕμνολογουμένης ἑορτῆς.

Ἄλλ' ὑπάρχουν καὶ βραχύτεροι Κανόνες, μὲ ὀλιγωτέρας ὠδὰς. Καὶ ὀνομάζονται ἀντιστοίχως «δυῶδια», «τριῶδια», «τετραῶδια» κ.λπ. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς ἐπικρατοῦν τὰ «τριῶδια» τοιαῦτα ὕμνολογικὰ σύνολα, ἐκ τῶν ὁποίων προέρχεται καὶ τὸ ἀντίστοιχον ὄνομα «Τριῶδιον» τοῦ σχετικοῦ λειτουργικοῦ βιβλίου τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς προπασχάλιου αὐτῆς περιόδου.

Εἰς ἄλλας λεπτομερείας δὲν θεωροῦμεν ἀπαραίτητον νὰ ἐπεκταθῶμεν.

3. Εἶναι ὅμως ἀξιοσημείωτον ὅτι οἱ ὕμνοι τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας δὲν ἐξαντλοῦνται εἰς τὸν ἐγκωμασιμὸν τῶν ἁγίων καὶ τὴν ἐξαρσιν τῶν ἑορταζόμενων Γεγονότων τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας καὶ τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας. Ἐν πολλοῖς ἔχουν καὶ δογματικὸν χαρακτῆρα. Ἐκφράζουν μὲ ἐπιγραμματικὰς φράσεις καὶ θαυμαστὴν ἀκριβολογίαν τὰ δόγματα τῆς Ὁρθοδοξίας. Καὶ διδάσκονται δι' αὐτῶν οἱ πιστοὶ τὴν ἀκριβῆσαν τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως, ἐνῶ συγχρόνως διὰ τῆς ὕμνολογικῆς παραδόσεως ἐπιμαρτυρεῖται διὰ τῶν αἰῶνων ἡ ἀκαινοτόμητος ἀλήθεια τῆς Ὁρθοδόξου δογματικῆς διδασκαλίας. [Πρβλ. «Εἰς ἔστιν Υἱός, διπλοῦς τὴν φύσιν, ἀλλ' οὐ τὴν ὑπόστασιν». — «Οὐκ εἰς δυάδα προσώπων τεμνόμενος ἀλλ' ἐν δυάδι φύσειν ἀσυγχύτως γνωριζόμενος». — «Ὡς γὰρ ἡ θάτος οὐκ ἐκαίετο καταφλεγόμενη, οὕτω παρθένος ἔτεκες καὶ παρθένος ἔμεινας». — «Τὴν Τρισυπόστατον θεότητα προσκυνήσωμεν, Υἱὸν ἐν τῷ Πατρὶ σὺν ἁγίῳ Πνεύματι». — «Τὸ Παράκλητον Πνεῦμα, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ ἐν Υἱῷ ἀναπαυόμενον», κ.ἄ.].

Ἄλλα καὶ ἐποικοδομητικὰ διδάγματα ἀλλεπάλληλα ἀναπηδῶν ἐκ τῆς περισπουδάστου Ὁρθοδόξου ὑμνολογίας. Διὰ τῆς ἱερᾶς ὑμνωδίας φέρονται εἰς τὰ χεῖλη —καὶ εἰς τὰς καρδίας τῶν πιστῶν— λόγοι «πρὸς οἰκοδομήν» (Α΄ Κορ. δ' 26) καὶ «ρήματα ζωῆς αἰωνίου» (Ἰω. ζ' 68). Ἴδου ἓνα ἰδιόμελον αὐτῆς τῆς ἐβδομάδος διδασκαλικότατον:

«*Νηστεύοντες, ἀδελφοί, σωματικῶς, νηστεύομεν καὶ πνευματικῶς· λύσομεν πάντα σύνδεσμον ἀδικίας· διαλύσομεν σιραγαλλίαν βιαιῶν συναλλαγμάτων· πάσαν συγγραφὴν ἀδικον διασπάσομεν· δώσομεν πεινώσιν ἄριον καὶ πωχούς ἀσιτέγους εἰσαγάγομεν εἰς οἴκους, ἵνα λάβωμεν παρὰ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ τὸ μέγα ἔλεος.*»

Κατ' ἐξοχὴν τὴν περίοδον τοῦ Τριψιδίου καὶ τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, μετὰ τῆς Μεγ. Ἑβδομάδος, ἡ ὑμνολογία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μας φθάνει εἰς τὸ «ζενίθ» τῶν ἐξάρσεών της. Καὶ φέρει εἰς τὴν καρδίαν καὶ τὰ χεῖλη μας τὴν διάθεσιν καὶ τὰ λόγια τοῦ ἱεροῦ Ψαλμῶδου: «*Ἄ σ ω τ ῶ Κ υ ρ ῖ ο ς ἔ γ τ ῆ ζ ω ῆ μ ο υ· φ α λ ῶ τ ῶ Θ ε ῶ μ ο υ ἕ ω ς ὕ π ἄ ρ χ ω*» (Ψαλ. 103,33).

3. Ο ΚΥΡΙΟΣ ΤΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

«*Κύριε τῶν Δυνάμεων, μεθ' ἡμῶν γενοῦ.*»

«Ὄφρονται τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐρχόμενον ἐν νεφέλῃ, μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς» (Λουκ. κα' 27)

[Ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου τῆς Καθαρᾶς Δευτέρας, ἐσπέρας].

Μὲ αὐτὴν τὴν προσφώνησιν: «*Κύριε τῶν Δυνάμεων*», ἐπικαλούμεθα τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ κάθε βράδυ, κατὰ τὴν Μεγ. Τεσσαρακοστήν.

Τί σημαίνει ὁμως αὐτὴ ἡ προσφώνησις; Ὑπὸ ποίαν ἔγγοναν ὁ Ὑψιστος Θεὸς προσαγορεύεται «Κύριος τῶν Δυνάμεων»;

1. Εἶναι ὁ Κύριος τῶν οὐρανίων δυνάμεων, δηλ. τῶν ἀγγελικῶν.

Ὁ Προφ. Ἡσαΐας διηγεῖται (κεφ. ζ' 1-10) ὅτι «εἶδε τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου... Καὶ Σεραφεὶμ εἰστήκεισαν κύκλῳ αὐτοῦ... καὶ ἐκέκραγεν ἕτερος πρὸς τὸν ἕτερον καὶ ἔλεγον· ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος Σαβαώθ, πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ». Ἡ διήγησις εἶναι μεγαλειώδης. Ὁ θρόνος τοῦ Θεοῦ ἀκτινοβολεῖ τὴν δόξαν Του. Καὶ εἶναι «πλήρης ὁ οἶκος (ὁ οὐρανὸς)

τῆς δόξης αὐτοῦ». Τὰ Σεραφεῖμ, μὲ ἐξ πτέρυγας («ἐξ-πτέρυγα»), περικυκλῶνουν τὸν θρόνον τοῦ Ὑψίστου. Μὲ τὰς δύο πτέρυγας καλύπτουν εὐλαδικὰ τὰ πρόσωπα· καὶ μὲ ἄλλας δύο καλύπτουν τοὺς πόδας τῶν· ἐνῶ μὲ τὸ τρίτον ζεῦγος τῶν πτερύγων πετοῦν περὶ τοῦ θρόνου· καὶ τὰ ἀγγελικά τους χεῖλη ψάλλουν «ἅγιος ἅγιος ἅγιος Κύριος Σαβαώθ...». («Κύριος Σαβαώθ» ἀποδίδεται ἑλληνικὰ «Κύριος τῶν Δυνάμεων»). Ἡ κυριολεκτικῶς «ἀγγελικὴ» ὑμνωδία ἐγτείνεται: «καὶ ἐπήρθη τὸ ὑπέρθυρον ἀπὸ τῆς φωνῆς ἧς ἐκέκραγον, καὶ ὁ οἶκος ἐπλήσθη καπνοῦ». Σείεται ὁ «οἶκος» (ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ) ἀπὸ τὰ ψάλματα τῶν ἀγγέλων. Καὶ φαίνεται νὰ γεμίῃ τὸν χῶρον ἓνας καπνός, ποῦ ἦτο ἡ αἰσθητὴ ἔκχυσις τῆς προσευχῆς (δοξολογίας), ποῦ ἀνέπειπον τὰ Σεραφεῖμ, κατὰ τὴν γνωστὴν ψαλμικὴν ἔκφρασιν: «κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου» (Ψαλ. 140,2).

Ὁ προφήτης ἔχει μεταρσιωθῆ. Καὶ συγκινημένος βαθύτατα ὁμολογεῖ τὴν ἀνθρωπίνην του ἀναξιοσύνην νὰ προσθέσῃ καὶ αὐτὸς τὴν φωνὴν του εἰς τὴν ἀγγελικὴν ὑμνωδίαν. Μὲ ποῖα χεῖλη; Εἶναι ἀμαρτωλὰ καὶ ἀκάθαρτα τὰ χεῖλη τῶν ἀνθρώπων, σκέπτεται. Καὶ τὸ ὁμολογεῖ: «ὦ τάλας ἐγώ, ὅτι κατανένυγμαί, ὅτι ἀνθρώπος ὢν καὶ ἀκάθαρτα χεῖλη ἔχων, ἐν μέσῳ λαοῦ ἀκάθαρτα χεῖλη ἔχοντος ἐγὼ οἰκῶ καὶ τὸν βασιλέα Κύριον Σαβαώθ εἶδον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου». Καὶ ἀπεστάλη τότε ἓνα ἀπὸ τὰ Σεραφεῖμ. Μὲ μίαν λαβίδα ἔλαβεν ἄνθρακα ἀπὸ τὸ θυσιαστήριον· καὶ ἤγγισε τὸ στόμα τοῦ καὶ τοῦ ἐκαθάρισε τὰ χεῖλη, λέγον· «ἰδοὺ ἤψατο τοῦτο τῶν χειλέων σου καὶ ἀφελεῖ τὰς ἀνομίας σου καὶ τὰς ἀμαρτίας σου περικαθαριεῖ». (Ζωντανὸς συμβολισμὸς τῆς λαβίδος καὶ τοῦ ἄνθρακος ποῦ μὲ τὴν θείαν Κοινωνίαν καθαρίζει τὰς καρδίας τῶν ἐν μετανοίᾳ προσερχομένων εἰς τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας...).

Εἰς τὴν περιγραφὴν αὐτὴν τοῦ προφ. Ἡσαΐου τὰ «πετόμενα» Σεραφεῖμ περὶ τὸν θρόνον τοῦ Θεοῦ ἐμφανίζονται μὲ τελείαν ἐτοιμότητα πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν βουλῶν Του, ὡς ὁ ἀκαταγώνιστος στρατὸς τοῦ βασιλέως τῶν οὐρανῶν, ἐκ μυριάδων ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων καὶ ἐν γένει ἅλων ἀσωμάτων δυνάμεων ἀποτελούμενος (πρὸβλ. Ἐβρ. ιβ' 22 «μυριάσιν ἀγγέλων», καὶ Ματθ. κς' 53 «... καὶ παραστήσει μοι πλείους ἢ δώδεκα λεγεῶνας ἀγγέλων»).

2. Ἄλλ' εἶναι καὶ Κύριος τῶν φυσικῶν δυνάμεων ὁ Ὑψιστος. Ὅλα ἐν γένει τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, «πῦρ, χάλαζα, χιών, κρύσταλλος, πνεῦμα καταιγίδος» εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν καὶ τὸν ἔλεγχόν Του, «ποιοῦντα τὸν λόγον αὐτοῦ» καὶ δρῶντα καὶ ἐνεργ-

7. ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ ΜΕ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΤΗΝ ΑΓΑΠΗ

Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Γόρτυνος
καὶ Μεγαλοπόλεως κ. ΘΕΟΦΙΛΟΥ

Τὰ περιστατικά μου περιέχουν πολλή θεωρία καὶ τὸ ξέρω. Μία θεωρία ὅμως ποὺ εἶναι στηριγμένη στὴν πράξη, ἀφοῦ τὰ περιστατικά δὲν εἶναι ἀπλῶς μιὰ ἱστορία τῆς φαντασίας μου, ἀλλὰ τῆς πείρας τριακονταετοῦς καὶ περισσότερο ποιμαντορίας. Πείρας πνευματικοῦ, ποιμένα, Ποιμενάρχη, ποὺ οἱ πρωταγωνιστὰὶ μὲ βρῆκαν μ' ἓνα κάποιο πρόβλημά τους ἢ ποὺ ἐγὼ τὸ πληροφορήθηκα, τὸ ὑποπτεύθηκα καὶ βρῆκα τρόπο, δρόμο καὶ τέχνη καὶ τοὺς βρῆκα. Δικὰ μου καὶ τῆς φαντασίας μου εἶναι τὸ φόντο, τὸ πλαίσιο ποὺ τὰ τοποθέτησα καὶ τὴν πορεία τὴν συνθέτω καὶ μὲ διάλογο ποὺ δὲν ἄκουσα, ποὺ ὅμως χωρᾶνε στὸ περιστατικό, ἀφοῦ κατέχω ἀπὸ πρῶτο χέρι τὰ στοιχεῖα τοῦ ξεκινήματος, τῆς περιπετειᾶς καὶ τοῦ τέρατος. Βεβαίως ὑπάρχουν καὶ περιστατικά κάποιων γάμων ποὺ εἶχαν τέρμα τὸ ναυάγιο, τὸν χωρισμό, τὴν πικρὴ γεύση. Κι αὐτὰ διδάσκουν, γιατί μᾶς βοηθοῦν σὰν παραδείγματα πρὸς ἀποφυγὴν. Παραθέτω ὅμως αὐτὰ μὲ τὸ τέλος τῆς νίκης τοῦ καλοῦ, γιατί συγκινοῦν αὐτὰ περισσότερο καὶ προβληματίζουν σωτήρια,

σωστικά, παρόμοιες περιπτώσεις ποὺ ἀπαιτοῦν ἀγώνα, πνεῦμα θυσίας, θεία δύναμη καὶ πρὸ πάντων ἀγάπη.

Παραθέτω μιὰ περίπτωση κλασικὴ, ἐνὸς γάμου ποὺ δὲν κατέληξε σὲ καταστροφή, σὲ σπάσιμο τοῦ δεσμοῦ τοῦ γάμου, μὲ τὴν δύναμη τῆς ἀγάπης μιᾶς συζύγου ποὺ ἀντιμετώπισε μ' αὐτὴ τὸ πάθος τοῦ ἄντρα της. Τὸ πάθος τοῦ συζύγου ἦταν ἡ χαρτοπαξία, μὲ τὰ ἐπακόλουθά του. Ἦταν ἓνα πάθος ποὺ δημιούργησε μιὰ κακὴ συναστροφή. Γνωριμία καὶ δεσμός κι ἀπόκτηση φίλου χαρτοπαίχτη.

Ἐγινε γνωστὸ στὴν σύζυγο τὸ πάθος ἀπὸ τίς συχνὲς ἐπισκέψεις, στὴν ἀρχὴ τῶν δύο, καὶ μετὰ μόνον τοῦ συζύγου στὸ «κέντρο τῆς χαρτοπαξίας».

—Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ Σταῦρο οἱ φίλοι μας αὐτοὶ μ' ἔβαλαν σὲ μιὰ ὑποψία. Τώρα εἶμαι βέβαιη. Παίξετε κάθε μέρα χαρτιά. Τείνει νὰ σοῦ γίνει πάθος τὸ καταλαβαίνεις;

—Μὴν εἶσαι ὑπερβολικὴ Μαίρη. Μιὰ ἀπασχόλη-

γοῦντα κατὰ τὸ θέλημά Του (Ψαλ. 148,8). Ὑπηρετοῦν τὴν πρόνοιάν Του εἰς τὴν κυβέρνησιν καὶ συντήρησιν τοῦ σύμπαντος. «Ἀνοίξαντός σου τὴν χεῖρα τὰ σύμπαντα πλησθήσονται χρηστότητος» — τονίζει πάλιν ὁ Ψαλμωδός· «ἀποστρέψαντος δέ σου τὸ πρόσωπον ταραχθήσονται... Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμει» (Ψαλ. 103). Ὑπηρετοῦν ὡσαύτως καὶ τὴν εὐδοκίαν Του, εἰς ὅλον τὸ ἔργον τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας τοῦ κόσμου· καὶ δὴ καὶ εἰς τὴν προσωπικὴν σωτηρίαν ἐκάστου χριστιανοῦ, ὡς «λειτουργικά πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κηρονομεῖν σωτηρίαν» (Ἐβρ. α' 14).

3. Κυρίως ὅμως εἶναι ἂ φ' Ἐ α υ τ ο Ὑ Π α ν τ ο δ Ὑ γ α μ ο ς Κύριος ὁ Θεός. Καὶ ἔκφρασιν καὶ μαρτυρίαν τῆς δυνάμεώς Του δίδουν τὰ ἔργα Του. Μάλιστα ἢ ἐκ τοῦ μηδενός («ἐκ μὴ προϋφαστώσης ὕλης») δημιουργία τοῦ κόσμου. «Τὰ γὰρ ἀόρατα τοῦ Θεοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα νακαθοράται, ἢ τε αὐτοῦ ἀϊδιος διόναμις καὶ θεϊότης» (Ρωμ. α' 20). Τὸ Σύμπαν ἐπιμαρτυρεῖ τὴν παντοδυναμίαν καὶ τὴν θεϊκὴν ἐξουσίαν τοῦ Δημιουργοῦ του.

Ἐνώπιον αὐτῆς τῆς μεγαλωσύνης τῆς θείας δυνάμεως — ποὺ δὲν εἶναι «ἀμάρτυρος» Πράξ ιδ' 17—

ἐκστατικὸς καὶ θαυμάζων ὁ Ψαλμωδός ἐρωτᾷ· «ὅτι ὀφθαί τοὺς οὐρανοὺς ἔργα τῶν δακτύλων σου... τί ἐστὶν ἄνθρωπος ὅτι μιμησκει αὐτοῦ...». Τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος ἐμπρὸς εἰς τὸ σύμπαν καὶ ἐνώπιον τοῦ Δημιουργοῦ ποὺ προνοεῖ δι' αὐτόν; Εἶναι πολὺ σημαντικὴ ὀντότης. Ἡ κορυφαία μέσα εἰς τὸ σύμπαν. «Ἡ κορωνὴ τῆς δημιουργίας! Καὶ τὸ ὀφείλει εἰς τὸν Θεόν, ποὺ τὸν ἐπλασε «κατ' εἰκόνα» Του. Τοῦ ἔδωσε ψυχὴν ἀθάνατον. «Καὶ κατέστησεν αὐτὸν ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν Του· πάντα ὑπέταξεν ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ». Νὰ «κατακυριεύσῃ» τὴν γῆν. Καὶ νὰ τολμᾷ σήμερον νὰ ἀθροεντῇ καὶ πέραν τῶν ὀρίων τῆς γῆς.

Ἄλλ' ἢ Μεγ. Τεσσαρακοστὴ καλεῖ τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον νὰ σταθῇ εὐλαβῶς ἐνώπιον τοῦ Κυρίου τῶν Δυνάμεων. Καὶ νὰ κατανοήσῃ ὅτι, ἐνῶν ἢ ἀμαρτωλότης φέρει τὸν μικρὸν ἄνθρωπον εἰς δεινὴν θέσιν ἀπέναντι τοῦ Κυρίου τῶν Δυνάμεων, ὁ Παντοδύναμος πληθύνει καὶ «ὑπερπερισεύει» τὴν χάριν καὶ τὸ ἔλεός Του, «διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ μονογενοῦς Του Υἱοῦ», διὰ νὰ δυνάμεθα νὰ «προσερχώμεθα μετὰ παρρησίας τῷ θρόνῳ τῆς χάριτος, ἵνα λάβωμεν ἔλεος καὶ χάριν εὐρωμεν εἰς εὐκαιρον βοήθειαν» καὶ σωτηρίαν (Ἐβρ. δ' 16).

Ἄ μ ἦ ν.

ση, ένα είδος ψυχαγωγίας, περνῶ τὴν ὥρα μου τὰ βράδια.

—Ἔτσι ἄρχισε Σταῦρο μου, τὸ σπίτι ὅμως σὲ χάνει μέρα μὲ τὴν ἡμέρα περισσότερο. Κι ἔχομε και τρία παιδιά πού ἔχουν ἀνάγκη κι αὐτὰ ἀπὸ τὴν παρουσία σου.

—Τὰ παιδιά ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ τὴν μάνα τους περισσότερο Μαίρη. Τί κάθεται και στενοχωρεῖσαι γιὰ κάτι μικροπράγματα. Μπορεῖ νὰ συχνάζουν στοῦ Γιαννακοῦ κι ἕνας δύο χαρτοπαίχτες, ὅλοι ὅμως ἐμεῖς οἱ ἄλλοι, ὅταν πᾶμε δὲν παίζομε στὰ σοβαρά. Κάτι μικροποσὰ χάνομε ἢ κερδίζομε.

—Μὴν ξεχνᾶς Σταῦρο πὼς ὅλοι οἱ χαρτοπαίχτες μὲ κάτι μικροποσὰ ξεκινᾶνε. Δὲν σκέπτομαι αὐτὴ τὴ στιγμή τὸ χάσιμο ἢ τὸ κέρδος. Σκέπτομαι τὴν συνήθεια πού καταλήγει σὲ πάθος.

—Ἔχεις ἄδικο σχετικὰ μὲ μένα. Καὶ θὰ τὸ δεῖς.

—Ἐμένα μὲ ἀνησυχεῖ ἀπὸ τὴ στιγμή πού νοιώθεις ὅτι στερεῖς τὸν ἑαυτὸν σου ἀπὸ κάτι πού σὲ εὐχαριστεῖ. Τὸ ἴδιο δὲν γίνεται μὲ τὸ τσιγάρο; Ὅπως κι ἐσύ διηγείσαι τὸ ξεκίνησες τυχαῖα σὲ μιὰ νεανικὴ συντροφιά. Κι ὅμως δὲν μπορεῖς νὰ κάμεις χωρὶς νὰ καπνίσεις. Τὸ συνήθισες και δὲν κάνεις χωρὶς αὐτό. Χωρὶς φαγητὸ κάποτε μπορεῖς νὰ καθυστερήσεις και νὰ στερηθεῖς και τὸ φαγητὸ και τὸ νερό. Μπορεῖ ὅλα νὰ τὰ στερηθεῖς. Τὸ τσιγάρο ὅταν σοῦ λείπει χάνεις τὴν ἡρεμία σου, τὴν ψυχικὴ σου γαλήνη. Κάτι παρόμοιο γίνεται και μὲ κάποια συνήθεια πού δὲν ἔχει σχέση μὲ τὸ σῶμα, πού ὅμως κι αὐτὴ σὲ αἰχμαλωτίζει και τὸ ἀποζητᾶς σὰν κάτι πού τὸ γυρενεῖ ὁ ὄργανισμός σου. Αὐτὸ διάβαζα σ' ἕνα περιοδικὸ μιὰ μέρα. Γιατὶ νὰ φτάσεις ἐκεῖ. Ἔχουν ὅλα αὐτὰ ἐπιπτώσεις και στὰ παιδιά.

—Γίνεσαι ἐνοχλητικὴ κάποτε ὅμως μὲ τὴν ἐπιμονή σου νὰ θέλεις νὰ τὸ φέρνεις σὲ συζήτηση κάθε μέρα.

—Και αὐτὸ τὸ νευρικό σου Σταῦρο μου, πού πειράζεσαι, πού σὲ στενοχωρεῖ ν' ἀκοῦς τὴν καταδικη γιὰ πράγματα «καταδικασμένα» μαρτυράει ὅτι θέλεις νὰ τὰ δικαιολογήσεις ὅλα αὐτά. Ἐγὼ ὅπως βλέπεις δὲν τὰ συζητῶ μπροστὰ στὰ παιδιά, κι ὅμως ἐπιδρᾶς πολὺ στὴ φύση τους, στὸν χαρακτήρα τους.

—Θέλεις νὰ μὲ στενοχωρεῖς Μαίρη μου. Συζητᾶς πολὺ συχνὰ τὸ θέμα αὐτό.

—Μὰ δὲν ἔχω ἄλλο μέσο ἀπὸ τὴν ἀγάπη μου, Σταῦρο. Γίνεται και μὲ τὴν ἀγάπη μας και μὲ τὴν ἀνησυχία μας, νὰ στενοχωροῦμε κάποιον. Κι ἐσένα και τὰ παιδιά μας θέλω νὰ προσφυλάξω. Μιὰ διδασκαλία γιὰ τὸ τσιγάρο δική μου τί νὰ κάμει, ὅταν ὁ πατέρας τους ἀνάβει τὸ ἕνα τσιγάρο πάνω ἀπὸ τὸ

ἄλλο. Τὸ ἴδιο θὰ γίνεи και μὲ τὰ χαρτιά. Τὰ παιδιά σὲ λατρεύουν. Μιὰ μέρα μπορεῖ νὰ προβληματισθοῦνε. Θὰ τὸ θεωρήσουν πὼς δὲν εἶναι πολὺ κακό.

—Εἶσαι ἐπίμονη πολὺ και πολλὲς φορὲς μὲ βαρεῖς στὰ νεῦρα μου.

—Ἀφοῦ τὸ ξέρεις Σταῦρο πὼς μιᾶ ἢ ἀγάπη μου. Τὸ καλὸ σου θέλω και τὸ καλὸ τῶν παιδιῶν μας. Μπορεῖ νὰ κάμει κακὸ ἢ ἀγάπη; Μπορεῖ κάποτε νὰ στενοχωρεῖ. Ἄν αὐτὴ σὲ προβλημάτισε και τὸ σκεφτεῖς καλά, και ἐπιστρατεύσεις τὴ θέλησή σου, καλὸ θὰ κάνεις και γιὰ τὸν ἑαυτὸν σου και γιὰ τὸ σπίτι μας, θὰ δεῖς.

—Καλὴ εἶσαι, πολὺ καλὴ Μαίρη μου, ἔχεις ὅμως ἕνα κακό. Ὅταν κάτι σ' ἐνοχλεῖ κάνεις τὰ πάντα ν' ἀπαλλαγεῖς ἀπὸ τὴν ἐνόχλησή σου.

—Αὐτὸ συμπέρανες ἀπὸ τὴν ἀνησυχία μου, πού μεγαλώνει κάθε μέρα, ὅταν βλέπω πού ἀργεῖς τὰ βράδια νὰ γυρίσεις και ξέρω πού βρῖσκεσαι; Δὲν βλέπεις τὴν ἀγάπη μου; Ἄν ἦταν τὸ κακὸ πού γίνεται, νὰ γίνεται σὲ μένα προσωπικά, δὲν θὰ ἦταν ἐνοχλητικὸ τόσο. Εἶναι ὅμως πού φοβᾶμαι γιὰ σένα, γιὰ τὴν συνήθειά σου αὐτή. Ἄν αὐτὸ σὲ πειράζει, νὰ πᾶψω νὰ τὸ συζητῶ. Καὶ νὰ ὑποφέρω μόνη μου. Καὶ νὰ ἀρκεσθῶ στὴν προσευχή μου. Ξέρω ὅμως ὅτι γιὰ ν' ἀκουστεῖ αὐτὴ ἢ προσευχὴ πρέπει νὰ κάμω πρῶτα και δ,τι ἔξαρτᾶται ἀπὸ μένα. Ἄν ὅμως σ' ἐνοχλεῖ νὰ μὴν σοῦ ξαναμιλήσω.

—Καλὴ εἶσαι ρε γυναίκα, μίλα μου ὅσο θέλεις μὲ τὴν ἀγάπη σου, δὲν θέλω ὅμως νὰ εἶσαι στενοχωρημένη. Ἔχω τὴν γνώμη πὼς φοβᾶσαι ὑπερβολικά.

* * *

Ἡ συζήτηση σταμάτησε ἐκεῖ. Ἡ σύζυγος προσπαθοῦσε νὰ μὴν τὸν ἐνοχλεῖ. Νὰ μὴν φτάνει στὰ ἄκρα. Εἶχε ὅμως ἕνα κακὸ προαίσθημα. Φοβόταν πὼς κάτι χειρότερο συνέβαινε ἀπ' αὐτὸ τὸ παιχνίδι, τὸ ἀνάδουνο, πού γινόταν στοῦ φίλου του. Δὲν μποροῦσε νὰ συμπεράνει αὐτὸ πού γινόταν ἀπὸ τὰ οικονομικά του. Ἄν ἦταν τίποτα σοβαρὸ, θεωροῦσε τὸ ἴδιο ἐπικίνδουνο και τὸ κέρδος και τὸ χάσιμο. Τὴν κατάσταση τὴν ἔσωσε, ὄχι τὸ κέρδος ἀλλὰ τὸ πρῶτο μεγάλο χάσιμο. Τὸ πρῶτο πού ἔπεσε στὴν ἀντίληψή της. Κάτι μικροκέρδη και κάτι μικροχασίματα, καλλιεργοῦσαν μᾶλλον τὸ πάθος του. Καὶ τὸ μεγάλο χάσιμο εἶχε ἔλθει σὰν εὐλογία.

Ἐνα βράδυ γύρισε πολὺ ἀργὰ σκυθρωπὸς και φαινόταν στὸ πρόσωπό του σκορπισμένη ἀγωνία θανάτου. Κάθισε λίγο σὲ μιὰ καρέκλα σκεπτικῶς και μετὰ ξέσπασε. «Πᾶει τελείωσε. Εἶμαι ἕνας ξοφλημένος χαρ-

τοπαίχτης». Ἡ γυναίκα φοβήθηκε. Μᾶλλον θὰ εἶχε χάσει.

—Κι ὁ κόσμος χάθηκε, καὶ ὁ χαρτοπαίχτης θεωρεῖται ξοφλημένος; Ἐχει ἀπλῶς κυριευθεῖ κάποιος ἀπὸ ἓνα πάθος πὺν κάποτε τὸ πληρώνει.

—Ἄν θ' ἀκούσεις τὴν πληρωμὴ θὰ πάψεις νὰ με κοιτᾷς μὲ καλοσύνη, ὅπως κάνεις αὐτὴ τὴ στιγμή. Ἐπαιξα σήμερα κι ἔχασα ὅλες τὶς οἰκονομίες μου. Ξόφλησα ἢ δὲν ξόφλησα;

—Χριστὸς καὶ Παναγία. Κακό, κάκιστο πὺν τὸ πάθος σου τὸ πληρώσες πολὺ ἀκριβά. Δὲν ἔπεσες ὅμως καὶ στὸ γαρμερό.

—Τώρα πέφτω ἀπὸ τὰ σύννεφα. Τώρα ἔπρεπε νὰ με βάλεις μπροστά. Τότε πὺν μοῦ συζητοῦσες γιὰ τὸ πάθος αὐτό, ξέρεις πόσο προβληματίζόμουνα; Ἐσὺ προσπαθοῦσες νὰ μοῦ γεμίσεις τὴ ζωὴ μου μὲ ἄλλα μέσα, ἐγὼ πρὸς στιγμὴν λυγοῦσα, τὴν ἄλλη τὴν παρ' ἄλλη τὰ ἴδια μέχρι πὺν ἔφτασα στὸ χάλι.

—Ἀκουσέ με καλά. Φάρμακο εἶναι τὸ πάθημά σου. Μόνο νὰ κλείσει τὴν πληγὴ. Ἐπώδυνα βέβαια. Γιατὶ ἔκανε κακὸ στὴν καρδιά σου αὐτὸ τὸ πάθος. Καὶ πρόσεξέ το καλά. Στὴν καρδιά σου ἔγινε τὸ κακὸ καὶ λιγότερο μὲ τὶς ἐπιπτώσεις τοῦ χασίματος τῶν οἰκονομιῶν σου. Μποροῦσες νὰ πάθεις καὶ χειρότερο. Τὸ χάσιμο δὲν ἄφησε ἀγιάτρευτη πληγὴ οὔτε στὸ πορτοφόλι σου, οὔτε στὸ βιβλιάριό σου. Τὸ κακὸ τὸ ἔκανε βλαθεὶά στὴ καρδιά σου αὐτὸ πὺν σοῦ φαίνεται πὺς εἶναι ψυχαγωγία. Ὅμως ἠρέμησε. Ὁ κόσμος δὲν χάλασε. Φτάνει μόνο ἡ πληγὴ αὐτὴ πὺν νομίζεις ἔστω πὺς ἀφορᾷ τὸ σπίτι μας μὲ τὸ χάσιμό σου νὰ εἶναι τόσο ὀδυνηρὴ, πὺν θὰ μείνει καὶ στὴ μνήμη σου, ἀκόμα καὶ νὰ γίνει δύναμη νὰ σὲ βοηθήσει νὰ μὴν ἐνεργοποιηθεῖ ἀπὸ δῶ καὶ πέρα, οὔτε γιὰ νὰ περάσεις τὴν ὥρα σου.

—Ποτὲ πιά. Τὸ κακὸ βέβαια πὺν γίνηκε δὲν ἐπανορθώνεται. Καὶ θὰ τὸ πληρώσετε καὶ σεῖς. Ἐγὼ ἔχω ἐσένα καὶ τὴν ἀγάπη σου καὶ τὴν σύνεσή σου, γιὰ νὰ μὴν ξαναγυρίσω ποτὲ στὴν ἴδια θέση.

—Δὲν σὲ θέλω οὔτε πληγωμένο. Κάποτε ξεκινήσαμε μόνο μὲ τὸ μισθὸ σου. Καὶ χωρὶς νὰ στερηθοῦμε τίποτα βάλαμε καὶ στὴν ἄκρη. Ὁ μισθός σου σήμερα ἔχει διπλασιαστεῖ. Τὸ κακὸ ἐγὼ τὸ βλέπω. Δὲν εἶναι τόσο κακὸ σὲ μένα. Θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι καὶ χειρότερο. Σκεπτόμουνα κάποτε πὺς θὰ μποροῦσες καὶ ν' ἀποφασίσεις καὶ νὰ χρεωθεῖς ἀκόμα, ἂν ἔχανες κάποια φορὰ γιὰ νὰ ξαναπάρεις τὰ χαμένα.

—Μὴν μοῦ κουβεντιάξεις τέτοια γιατί θὰ τρελαθῶ. Μὲ φύλαξε ὁ Θεὸς γιατί μοῦ ἔδωσε ἐσένα. Μὲ εἶχες μὲ τὸ «λέγε, λέγε» ἐτοιμασμένο.

—Κι αὐτὸ μπορεῖ νὰ εἶναι. Ἡ ἐτοιμασία δηλαδή. Ἐγὼ ξέρω τὴ καρδιά σου καλά, καὶ τώρα δὲν σκέπτεσαι παρὰ μόνο τὰ παιδιὰ καὶ μένα. Αὐτὸ εἶναι καὶ ἡ πληγὴ σου καὶ τὸ φάρμακό σου καὶ ἡ σωτηρία σου.

.....

Ἡ γυναίκα αὐτὴ, ἀπ' ὅτι ξέρω, στάθηκε κοντὰ του πὺν πολὺ καὶ μὲ ἐνεργοποιημένη περισσότερο καὶ καλύτερα τὴν ἀγάπη της. Κι οὔτε λόγο, οὔτε παράπονο γιὰ τὰ περασμένα. Αὐτὴ πὺν εἶχε σκάψει τὴν σκέψη της γιὰ νὰ βρεῖ ἐπιχειρήματα γιὰ νὰ τὸν σταματήσῃ καὶ εἶχε μαλλιάσει ἡ γλώσσα της γιὰ νὰ τοῦ ἀναπτύσσει τὰ ἐπιχειρήματά της, βρῆκε ἄλλο δρόμο μὲ τὴν ἀγάπη της. Δὲν ἄφισε οὔτε νὰ φανοῦν ἐπιπτώσεις δυσμενεῖς ἀπὸ τὸ χάσιμό του. Μόνο πὺν εἶχε ρίξει τὸ βάρος της τώρα ἄλλου. Εἶχε στρέψει σ' ἄλλα διαφέροντα τὶς ὥρες καὶ τὶς μέρες πὺν εἶχε τὴν ἀργία του. Καὶ αὐτὸ ἤθελε ἔμπνευση. Τὰ βράδια κάτι σοφίζότανε νὰ τὸν ἀπασχολήσῃ, γιατί ὅταν ἔχει κανεὶς τὴν ἀγάπη σίγουρη καὶ χριστιανικὴ, ἔχει καὶ τὴν ἔμπνευση.

Δημιουργήσανε καὶ λουλούδια πὺν ἤξερε πὺς τ' ἀγαποῦσε. Κάναν καὶ νέες ὥραιες γνωριμίες, καὶ τὰ Σαββατοκύριακα θὰ πήγαιναν κάπου στὸ χωριὸ στῆς μάνας του, σὲ κάποιο Μοναστήρι, στὰ πεθερικά του καὶ ποτὲ παρέα μὲ χαρτοπαίχτες. Αὐτὸ ἦταν καὶ δικὴ του ἔμμονη γνώμη. Κι ὅλα αὐτὰ ἦταν ἔργο τῆς γυναίκας του. Ζοῦσε τώρα ἔντονα καὶ τῶν παιδιῶν του τὴν ἀγάπη.

Κι αὐτό, ὅπως καταλάβαινε, ἦταν ἔργο τῆς γυναίκας του. Ἀπὸ τὴν νύχτα ἐκείνη, κουραστικὰ ναί, μὲ ἀπόφαση ὅμως ἀμετακίνητη, εἶχε κόψει καὶ τὸ τσιγάρο. Ἦταν τόσο μεγάλῃ ἡ πληγὴ, πὺν περισσεύε δύναμη ν' ἀγωνιστεῖ καὶ γι' αὐτὸ καὶ νὰ τὸ ὑπομείνει. Καὶ κάποτε βούρκωσαν μ' ἓνα λόγο τῆς μικρῆς κόρης του, τὰ μάτια του, πὺν τοῦ εἶχε πεῖ μὲ ὅλη της τὴν ἀγνότητα. Ἦταν 5-6 ἐτῶν. «Ἐπαψε νὰ μυρίζῃ ἄσχημα καὶ τὸ σπίτι μπαμπά. Καὶ κάθε μέρα καὶ μεῖς σὲ χαιρόμαστε. Παίρνει καλοὺς βαθμοὺς καὶ ὁ Νίκος στὰ Μαθηματικά. Ἐγίνες ἐσὺ καλὸς Καθηγητῆς γιὰ νὰ τὸν βοηθήσεις. Θὰ γίνεις καὶ γιὰ μένα. Τὸ τσιγάρο καὶ τὰ χαρτιά εἶναι τὸ πὺν κακὸ πρᾶγμα».

Κάτι πῆγε νὰ πεῖ ἡ μάνα, γιὰ νὰ μὴν πειραχτεῖ ὁ μπαμπάς, ἐκείνος ὅμως τὴν πρόλαβε καὶ τὴν σταμάτησε.

—Ἄσε τὸ παιδί νὰ μάθει νὰ λέει αὐτὸ πὺν αἰσθάνεται. Δὲν θὰ εἶναι μεγάλο τὸ κακὸ νὰ σοῦ μοιάσει.

1. ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΚΑΙ ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

Τοῦ Θεοφιλ. Ἐπισκόπου Ἀχελώου
κ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ

Ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία, ὡς φορέας τῆς μοναδικῆς ἀλήθειας, ἐκφράσθηκε ἀπὸ πολὺ νωρὶς μὲ τις αισθητικὲς κατηγορίες τοῦ Ὁραίου. Ὡς παράδειγμα ἀναφέρομε τις **Κ α τ α κ ό μ β ε ς** τῶν πρώτων αἰώνων. Οἱ τοῖχοι, οἱ ὀροφές καὶ τὰ παρεκκλήσια τῶν ὑπογείων αὐτῶν Κοιμητηρίων τῆς ἀρχαίας μαρτυρικῆς Ἐκκλησίας διακοσμῶνται μὲ πρώιμες παραστάσεις, συνθέσεις καὶ διακοσμῆσεις. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι οἱ πρώτοι αὐτοὶ χώροι ζωῆς καὶ ἔκφρασης τῆς νέας ἐν Χριστῷ πίστεως ἀποτελοῦν ταυτόχρονα καὶ τὰ πρώτα μνημεῖα τῆς χριστιανικῆς τέχνης.

Ἐξάλλου, ἡ χριστιανικὴ πίστη διώθηκε ἐξ ἀρχῆς ὄχι μόνον ὡς ἔκφραση τοῦ Ἱεροῦ, τοῦ Ἀγίου καὶ τοῦ Ἀληθινοῦ, ἀλλὰ καὶ ὡς ἔκφραση τοῦ Ὁραίου καὶ τοῦ Ὑψηλοῦ. Ἔτσι, ἡ χριστιανικὴ πίστη ἀποτελέσασε νέα πηγὴ καλλιτεχνικῆς ἐμπνεύσεως καὶ ἔκφρασης. Οἱ χώροι δέ, μέσα στοὺς ὁποίους καλλιεργήθησαν καὶ ἀναπτύχθησαν οἱ αισθητικὲς κατηγορίες τοῦ Ὁραίου καὶ τοῦ Ὑψηλοῦ ἦταν οἱ **χ ρ ι σ τ ι α ν ι κ ο ἶ ν α ο ἶ**. Οἱ ναοὶ τόσο τῆς Δύσης ὅσο καὶ τῆς Ἀνατολῆς ἦταν οἱ χώροι, στοὺς ὁποίους γενεές χριστιανῶν καλλιτεχνῶν (ἀρχιτέκτονες, γλύπτες, ζωγράφοι, μουσικοὶ κ.ἄ.) ἐμπνεύσθησαν καὶ δημιούργησαν ἀθάνατα ἔργα χριστιανικῆς τέχνης.

Στὴν Ἀνατολή, ἡ χριστιανικὴ τέχνη ἐκφράσθηκε μέσα ἀπὸ τις πηγές τῆς ἑλληνικῆς καὶ βυζαντινῆς παράδοσης καὶ κορυφώθηκε στὰ καλλιτεχνικὰ δημιουργήματα τῆς ὀρθόδοξης ἀρχιτεκτονικῆς καὶ εἰκονογραφίας. Ἡ ἀνατολικὴ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἔδειξε ιδιαίτερη εὐαισθησία στὰ θέματα τῆς καλλιτεχνικῆς ἔκφρασης. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ, ἡ ζωγραφικὴ, ἡ χρυσοκεντηρικὴ, ἡ χρυσοχοϊκὴ κ.λπ., ὅλες οἱ μορφές τῆς τέχνης, σὲ συνδυασμὸ μὲ τις ἀπαραμίλλες δημιουργίες τῆς ποίησης καὶ τῆς μουσικῆς ἀνέδειξαν τὴν Ὁρθόδοξία ὡς κατ' ἐξοχὴν φιλοκαλία, ὡς Ἐκκλησία δηλαδὴ τοῦ Κάλου. Εἶναι μάλιστα χαρακτηριστικὸ, ὅτι ἡ Ἐκκλησία, στὴ Θ. Λειτουργία προσεύχεται ιδιαίτερα γιὰ «τοὺς ἀγαπώντας τὴν εὐπρέπειαν τοῦ οἴκου» τοῦ Θεοῦ.

Ἡ εὐαισθησία αὐτὴ τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας σὲ θέματα κάλλους καὶ εὐπρεπείας τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ χώρου ὑποχρεώνει τοὺς πάντες, Κληρικοὺς καὶ Λαϊκοὺς, νὰ δείχνουν ιδιαίτερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν αισθη-

τικὴ τῶν ἱερῶν χώρων καὶ εἰδικότερα τῶν ἱερῶν ναῶν. Βέβαια, οἱ Κληρικοὶ καὶ οἱ ἀπλοὶ Λαϊκοὶ (Ἐπίτροποι, Μέλη Ἐπιτροπῶν ἀνεγέρσεως ναῶν κ.λπ.) δὲν εἶναι εἰδικοί σὲ θέματα τέχνης καὶ καλαισθησίας. Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι **ἀ ρ μ ό δ ι ο ι**, ἡ γνώμη τους πάνω σὲ θέματα αισθητικῆς ἔχει βαρύτητα καὶ ὡς ἐκ τούτου μπορεῖ νὰ ἔχει εἴτε θετικὰ εἴτε ἀρνητικὰ ἀποτελέσματα. Ἐνας ἱερεὺς π.χ. ὡς Πρόεδρος καὶ οἱ Ἐπίτροποι ὡς μέλη τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἐνοριακοῦ Συμβουλίου, μπορεῖ νὰ ἐγκρίνουν ἔργα ὑψηλῆς αισθητικῆς ἀξίας, μπορεῖ ὅμως νὰ γίνουν αἴτιοι γιὰ πολλὲς καὶ ἀπαράδεκτες αισθητικὰ παρεμβάσεις στὸν ναὸν τοῦ ναοῦ. Πρὸς τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νὰ ζητοῦν πάντοτε τὴν γνώμη τῶν εἰδικῶν καλλιτεχνῶν καὶ διακοσμητῶν, ὥστε νὰ ἀποφεύγονται κακόγούστα ἔργα (kits), τὰ ὁποῖα, σὺν τοῖς ἄλλοις, ἔρχονται σὲ ἀπόλυτη ἀντίθεση πρὸς τὴν αισθητικὴ παράδοση τῆς Ὁρθόδοξίας.

Ἡ φιλοκαλία, ἐξάλλου, γιὰ τὴν ὁποία γίνεται ἐδῶ λόγος, δὲν ἔχει καμιά σχέση μὲ τὴν πολυπραγμοσύνη μερικῶν συγχρόνων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν Ἐπιτρόπων, οἱ ὁποῖοι σπεύδουν καὶ ἐφοδιάζουν τοὺς ναοὺς, μὲ ὅσο τὸ δυνατόν πολυτελέστερα ἱερὰ σκευὴ καὶ ἔπιπλα. Στις περιπτώσεις αὐτές, ἔρχονται σὲ ἀντίθεση τόσο μὲ τὴν ἀρχὴ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς παράδοσης «φιλοκαλοῦμεν μετ' εὐτελείας», ὅσο καὶ πρὸς τὸ χρυσοσομακὸν λόγο: «οὐ χρυσοχοεῖον, οὐδὲ ἀργυροκοπεῖόν ἐστιν ἡ Ἐκκλησία, ἀλλὰ πανήγυρις ἀγγέλων» (PG 58, 508-510).

Αἰσθητικὰ ἐπίσης προβλήματα δημιουργοῦνται στίς περιπτώσεις ποὺ γίνονται ἐργασίες ἀνακαινίσεως ὀρισμένων παλαιῶν ναῶν. Ἐν ὀνόματι τῆς «ἀνακαινίσεως», δὲν πρέπει νὰ ἀγνοεῖται ὁ ἱστορικὸς καὶ ἀρχιτεκτονικὸς χαρακτήρας κάθε ναοῦ καὶ νὰ ἀλλοιώνεται ἢ καταργεῖται ἡ ἰδιομορφία του. Ἐνας ναὸς π.χ. τῶν ἀρχῶν τοῦ αἵωνος, μὴ βυζαντινοῦ ρυθμοῦ, δὲν μπορεῖ νὰ ἀγιογραφηθεῖ, μὲ τὸν τρόπο ποὺ ἀγιογραφεῖται ἕνας ναὸς καθαρὰ βυζαντινοῦ τύπου. Στους τοίχους τῶν ναῶν αὐτῶν καὶ σὲ ὀρισμένες μόνον ἐπιφάνειές τους, μπορεῖ νὰ ἀναρτῶνται φορητὲς βυζαντινὲς εἰκόνες, διαφόρων μεγεθῶν. Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τοὺς ὀλόλευκους ναοὺς, νησιωτικοῦ τύπου.

Οἱ χώροι ποὺ δέχονται τις περισσότερες αισθητι-

κές παρεμβάσεις είναι ο Πρόναος και η Είσοδος των ναών.

Ο Πρόναος, σε μερικούς ναούς, υποβαθμίζεται αισθητικά από τις πάσης φύσεως πινακίδες, που τοποθετούνται στο χώρο αυτό: μαρμάρινες πλάκες με χρυσά γράμματα - όνόματα Ευεργετών και Μεγάλων Ευεργετών - χάρτινες αφίσσες κολλημένες άτάκτως, εδώ και εκεί. Άλλες από αυτές αφορούν διάφορες εκκλησιαστικές εκδηλώσεις και άλλες αφορούν εκδηλώσεις τρίτων (δμιλίες, κηρύγματα, προσκυνηματικά ταξείδια κ.λπ.).

Η κατάσταση αυτή πρέπει να εκλείψει. Οι μαρμάρινες πλάκες των Ευεργετών (συνήθεια άλλης εποχής!) μπορούν να τοποθετούνται σε άλλους χώρους. Έξάλλου, σε μιιά μεγάλων διαστάσεων Πινακίδα Ανακοινώσεων του ναού μπορεί να τοποθετούνται όλες οι αφίσσες και ανακοινώσεις που τυχόν υπάρχουν.

Στήν Είσοδο μερικων ναων, εκτός από το Παγκάρι, τοποθετούνται διάφορα κουτιά Έράνου, υπέρ ενισχύσεως διαφόρων σκοπων: υπέρ του Φιλοπτώχου, Άνεγέρσεως, Άποπερατώσεως ή Άγιογραφίσεως του ναού, υπέρ των γερόντων, της νεολαίας κ.λπ. κ.λπ. Σε μερικές μάλιστα περιπτώσεις τα κουτιά αυτά φθάνουν τα 8-10! Η συσσώρευση αυτή τόσων έρανικών απαιτήσεων είναι τελείως αντιαισθητική και άπρωθι μάλλον παρά προδιαθέτει ευμενώς τους εισερχομένους, όση καλή πρόθεση και αν έχουν!

Ίδιαίτερη αισθητική φροντίδα χρειάζονται οι ναοί, οι τάφοι και τα όστεοφυλάκια των Κοιμητηριών. Μια πρώτη κακογουστία είναι αυτή καθευτή ή όνομασία «νεκροταφείον», με την όποια χαρακτηρίζονται οι ιερότατοι αυτοί χώροι. Η όνομασία αυτή που είναι φοβερά αντιαισθητική και θεολογικά άπαράδεκτη, πρέπει να εκλείψει τó συντομότερο. Η Ίερά Σύνοδος θά μπορούσε να κάνει σχετική ύπόδειξη στο Ύπουργείο Έσωτερικών¹.

Οι ναοί έπειτα των Κοιμητηριών έχουν ανάγκη από πολλές και μεγάλες αισθητικές παρεμβάσεις. Είναι οι μόνοι ναοί της Χώρας μας που λειτουργούν, χωρίς καμιά διοικητική μέριμνα και φροντίδα. Από τότε που έχουν περιέλθει στη διοικητική ευθύνη των Δήμων και Κοινοτήτων, οι ναοί αυτοί έχουν ύποστει φοβερή αισθητική καθίζηση. Ένω τους ιερούς αυτούς χώρους, έπισκέπτονται χιλιάδες και έκατομμύρια έπισκέ-

πτες, με ιδιάζουσα ψυχική φόρτιση, ή διοικητική μέριμνα και ύποδοχή δέν είναι δυστυχώς άνάλογη: κτίρια μικρών συνήθως διαστάσεων, χωρίς αρχιτεκτονικό σχέδιο και χωρίς καμιά αισθητική και ανθρώπινη φροντίδα (χωρίς έπίστρωση και θέρμανση τó χειμώνα, χωρίς ένα Γραφείο για τους Ίερείς)! Πρέπει να γίνουν συστάσεις στους κ.κ. Δημάρχους και Κοινοτάρχες, ώστε να έπιδείξουν προσωπικό ενδιαφέρον, για την άποκατάσταση της αισθητικής και της καλής λειτουργίας των ναών των Κοιμητηριών. Με μιιά και μόνη προσωπική έπίσκεψη, θά διαπιστώσουν τó μέγεθος της έγκατάλειψης, την έκταση των έλλείψεων και των διαφόρων λειτουργικών αναγκών, καθώς και τα περιθώρια αισθητικής περιποίησης και βελτίωσης των ιερών αυτών χώρων. Οι ναοί των Κοιμητηριών είναι, ως γνωστόν, πηγές μεγάλης οικονομικής στήριξης των Δήμων, ιδίως των μεγάλων αστικών κέντων. Ός εκ τούτου, είναι τούλάχιστον άδικο τά ιερά αυτά χρήματα να χρησιμοποιούνται για όλους τους άλλους σκοπούς της δημοτικής μέριμνας και για τή λειτουργία και ευπρέπεια των ίδιων των ναών να μη δίδεται ούτε δραχμή!

Τήν ίδια και μεγαλύτερη έγκατάλειψη παρουσιάζουν τά όστεοφυλάκια των Κοιμητηριών. Στις μακάβριες αυτές άποθήκες, αντιαισθητικά όστεοκιβώτια σιβάζονται τó ένα πάνω στο άλλο. Με τά έσοδα όμως του Κοιμητηριού μπορεί να κατασκευασθεί ένα σύστημα άποθήκευσης των κιβωτιών αυτών, με λειτουργικά και αισθητικά κριτήρια².

Τά έξω κ κ λ ή σ ι α είναι ίσως τά πιό όμορφα ιερά σημεία της Χώρας μας. Διάσπαρτα μέσα στον έθνικό χώρο, τά βουνά, τά νησιά και τις άκρογιαλιές μας, αποτελούν ιερά σημεία μεγάλης αισθητικής αξίας. Είναι όμως εκείνα που χρειάζονται τή μεγαλύτερη αισθητική περιποίηση και φροντίδα. Διότι αυτά είναι περισσότερο έκτεθειμένα στις άνεύθυνες παρεμβάσεις των διαφόρων περαστικών προσκυνητών. Ένω έξωτερικά είναι μικρά άριστουργήματα και κομψοτεχνήματα, έσωτερικά, πολλά από αυτά, μοιάζουν με άποθήκες άχρήστων υλικών: παλαιές χάρτινες εικόνες, με σπασμένα τζάμια, καντήλια που στάζουν λάδι κ.λπ. προκαλούν μιιά άποκρουστική αίσθηση³.

Παραδοσιακά ιερά σημεία στο χώρο είναι και τά

1. Με προσωπική μου παρέμβαση στο Δήμαρχο και τó Δημοτικό Συμβούλιο του Δήμου Άθηνών τά «νεκροταφεία» του Δήμου μετονομάστηκαν σε «Κοιμητήρια». Η μετονομασία αυτή, με άπόφαση του Ύπουργείου Έσωτερικών, θά μπορούσε να ισχύσει για όλα τά Κοιμητήρια της Χώρας. Είναι τούλάχιστον ντροπή, οι έξνοι χριστιανοί να όνομάζουν τους ιερούς αυτούς χώρους με τόν έλληνικό όρο CEMETARIES (= Κοιμητήρια) και έμεις οι Έλληνες χριστιανοί να τους άποκαλούμε «νεκροταφεία»!

2. Ός ύπόδειγμα ενός τέτοιου συστήματος αναφέρω τά γερμανικά στρατιωτικά κοιμητήρια της Άθήνας (περιοχή Ραπεντόξης) και Κρήτης (περιοχή Μάλεμς). Με ένα παρόμοιο σύστημα θά μπορούν να άποθηκευθούν πολλά όστεοκιβώτια, σε μικρό σχετικά χώρο.

3. Τήν ίδια άποκρουστική εικόνα παρουσιάζουν δυστυχώς και οι βοηθητικοί χώροι πολλών ναών. Σε άποθήκες και ντουλάπες στοιβάζονται πάσης φύσεως άχρηστα και άκάθαρτα αντικείμενα, που ύποδιάζουν και τήν ιεροπρέπεια και τήν αισθητική των ναών.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΓΕΡΟΝΤΑ ΠΑΧΩΜΙΟΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ
ΕΚΚΛ. ΡΙΖΑΡΕΙΟΥ ΣΧΟΛΗΣ
ΑΘΗΝΑΙ

Τῆ 15 Μαΐου 1902

Ἐοσιώτατε ἐν Χριστῷ ἀδελφεὲ καὶ Πάτερ Παχώ-
μιε, τὴν ὑμετέραν οἰοίτητα ἀδελφικῶς ἀσπαζόμενος
ἥδιστα προσαγορεύω,

Εἰς Χίον

Τὴν ἀπὸ 20 παρελθόντος μηνὸς φίλην ἐπιστολήν
σας εὐχαρίστως ἔλαβον καὶ γηθοσύνως ἀνέγνων. Ἀ-
παντῶν γνωρίζω τῇ ὑμετέρᾳ Ὀσιότητι διὲν ἡ ἐπιστο-
λή σας ἔφθασεν εἰς χεῖρας μου πρὸ 4 ἡμερῶν καὶ
διὲν τὸ πιστοποιητικὸν τοῦ Ἀμβροσίου δὲν μοι ἐστάλη
ὡς μὴ ἐπικυρωθὲν παρὰ τῆς Μητροπόλεως Χίου διὰ
τὴν ἔλλειψιν πιστοποιήσεως ἀπὸ μέρους τῆς Νέας
Μονῆς ὡς Κυριάρχου τῆς Ὑμετέρας Σκήτης.

Τὰ βιβλία γὰρ μοι γράφης πρὸς τίνας γὰρ τὰ στεί-
λω εἰς τὴν χώραν ταχυδρομικῶς καὶ ἐπὶ συστάσει
ὅπως τὰ λάβητε ἀσφαλῶς, διότι οὕτω στέλλομεν καὶ
εἰς ἄλλα μέρη καὶ λαμβάνονται.

Ἐπεθύμουν γὰρ μοι γράφητε ἰδιοχειρῶς τὰ καθ'
ὑμᾶς, ὅπως βεβαιωθῶ περὶ τῆς τελείας ἀναρρώ-
σεώς σας ἐκ τῆς ἀσθενείας Σας καὶ περὶ τῶν πνευ-
ματικῶν ἐργασιῶν σας ὅπως ἐνδιατρίψω διὰ τῆς
ἀναγνώσεως ἐπ' ὀλίγον νοσερῶς πλησίον σας παρὰ τὸ
Προβάτειον Ὅρος τὸ ὁποῖον ἐνθυμοῦμαι πολλάκις
μεθ' ὅλας τὰς προαγωγὰς ἐν τοῖς ἀξιώμασιν.

Ἐῤχεσθε ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς τὸν Θεόν.

Περαινῶν ἀσπάζομαι ὑμᾶς ἀδελφικῶς καὶ διατε-
λῶ πρὸς Θεὸν εὐχέτης διάπτωρος, ἐπίσης ἀσπάζομαι
καὶ τὴν περὶ ὑμᾶς ἐν Χριστῷ ἀδελφότητα.

† ὁ Πενταπόλεως Νεκτάριος

Π ρ ο σ κ υ ν η τ ᾶ ρ ι α τῶν αὐτοκινητοδρόμων καὶ
τῶν ἐθνικῶν ὁδῶν. Πολλὰ ὅμως ἀπὸ αὐτὰ εἶναι κακώ-
τεχνα, κακόγουστα καὶ ἐγκαταλειμμένα. Τὰ ἱερά αὐτὰ
σημεῖα μαρτυροῦν ἀσφαλῶς τὴν εὐλάβειαν τοῦ λαοῦ
μας. Δὲν πρέπει ὅμως γὰρ παραβλέπεται καὶ ἡ αἰσθη-
τικὴ τους πλευρά. Διότι τότε προκαλοῦν ἀντίθετα συν-
αισθητάματα στοὺς περαστικούς καὶ δίγουν ἀφορμὴ στὰ
ἑκατομμύρια τῶν ξένων — ἄλλοδόξων καὶ ἄλλοθρή-

ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ
ΕΚΚΛ. ΡΙΖΑΡΕΙΟΥ ΣΧΟΛΗΣ
ΑΘΗΝΑΙ

Τῆ 23 Ἰουνίου 1903

Ἀγαπητὲ ἐν Χριστῷ ἀδελφεὲ Πάτερ Παχώμιε,
τὴν ὑμετέραν Ὀσίαν ἀγάπην ἀδελφικῶς κατασπαζό-
μενος ἥδιστα προσαγορεύω.

Εἰς Χίον

Εἰς Προβάτειον Ὅρος

Μετὰ συγκινήσεως πολλῆς ἀνέγνων τὴν ἐπιστο-
λήν σας, διότι ἡ πρὸς ἐμὲ ἀδελφικὴ σας ἀγάπη ἐξε-
δηλοῦτο ζωηρὰ ἐν εἰκόνι στοργῆς καὶ πόθου πατρι-
κοῦ. Εὐχαριστῶ ἀπὸ καρδίας τῇ Ὑμετέρᾳ Ὀσιωτά-
τῃ ἀγάπῃ ἐπὶ τῇ πρὸς ἡμᾶς στοργῇ καὶ τῷ πόθῳ τοῦ
ιδεῖν με πρὸ τῆς εἰς Χριστὸν ἀποδημίας θαιτέρου
ἐξ ἡμῶν. Εὐχομαι ἀπὸ μέσης καρδίας γὰρ ἀξιωθῶ γὰρ
σᾶς ἴδω πρὸ τοῦ τέλους. Ἡ πρὸς ὑμᾶς ἐν Χριστῷ
ἀδελφικὴ ἀγάπη πολλάκις μεταρσιῶ τὸν νοῦν καὶ φέ-
ρω αὐτὸν ἐπὶ τοῦ Προβατείου. Πολλάκις ἐν Ἐκκλη-
σίᾳ ἱστάμενος εἰς τὸν Θρόνον εὐρίσκομαι νοσερῶς μεθ'
ὑμῶν συμπροσενχόμενος. Ἐν τῇ μεταρσιῶσει ταύτῃ
εὐρίσκει ἀνάπαυσίν τινα ἡ ψυχὴ μου καὶ πολλάκις
ἐπιλανθάνομαι ἐμᾶντοῦ καὶ τῆς θέσεώς μου καὶ τῶν
ἐπιβαλλομένων μοι κατὰ τὴν λειτουργίαν ἀπὸ ταύτης
ἀρχιερατικῶν καθηκόντων μου. Ὁ πόθος ἀγαπητὲ
τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἡσυχίας μὲ φέρει εἰς τὴν ἔρη-
μον καὶ ἐκ ταύτης πρὸς ὑμᾶς διὰ τοῦτο καὶ συνεχῶς
ὑμῶν ἐνθυμοῦμαι καὶ μνημονεύω ἐκ καθήκοντος εἰς
τάς πρὸς τὸν Θεὸν ἐντευξείεις μου.

Τοῦτο ἐπιζητῶ καὶ παρὰ τῆς Ὑμετέρας Ὀσιω-
τάτης ἀγάπης. Ἐκ τῆς μοναχικῆς πολιτείας μόνη ἡ
τοῦ Προβατείου Ὅρους ἀνάμνησις ὑπελείφθη μοι
καὶ ἡ τῶν ἐν αὐτῷ ἀσκουμένων πολιτεία, ἧς ἄλλοτε

σκων— ἐπισκεπτῶν (τουριστῶν) γὰρ κάνουν δυσμενεῖς
κρίσεις⁴.

4. Ἕλληνας δημοσιογράφος δηγήσας μὲ τὸ αὐτοκίνητό του Ἀμερικανὸν συνάδελφό του ἀπὸ τῆ Θεσσαλονικῆ στῆν Ἀθήνα. Ὁ ξένος, βλέποντας κάθε τόσο, στὶς στροφὰς καὶ τὶς ἄκρες τοῦ δρόμου, τὰ διάφορα προσκυνητάρια, ρώτησε μὲ ἀπορία: «Τί εἶναι αὐτά;». Ὁ Ἕλληνας δηγὸς τὸν πληροφορήσας σχε-
τικὰ. Ὁ Ἀμερικανὸς ὡστόσο, παρατηρώντας πῶς σὲ μερικά
προσκυνητάρια ὑπῆρχε συνήθως καὶ ἓνα μπουκάλι, ρώτησε ξα-
νὰ: «Καὶ τὸ BRANDY τί ρόλο παίζει;»... Τὸ περιστατικὸν
αὐτὸ δημοσίευσε ὁ ἴδιος ὁ δημοσιογράφος.

ἐρασῆς ἐγενόμην, καὶ διὰ τῆς ἀνανεώσεως αὐτῶν
τέρπομαι ὡσεὶ γινόμενος κοινωνὸς τῆς ἐκ τοῦ πολι-
τεύματος καὶ τῆς ἐρημίας χάριτος τῆς πληροῦσης
τοῦς πολίτας τῆς ἐρήμου.

Εὖχον τὰ ὑπὲρ ἐμοῦ ἀδελφῆ καὶ Πάτερ πρὸς τὸν
Κύριον ὅπως βαδίξω ἀκλινῶς τὰς ὁδοὺς Κυρίου
τὰς εὐθείας. Πρόσφερε τὰς εὐχάς μου πρὸς τοὺς
ἀδελφούς τῆς Ὑμετέρας ἐν Χριστῷ ἀδελφότητος.

Διατελῶ πρὸς Χριστὸν εὐχέτης
† ὁ Πενταπόλεως Νεκτάριος.

Ὁ Γέρον Παχώμιος, κατὰ κόσμον Παναγιώτης
Ἀρελλᾶς, ἐγεννήθη εἰς Ἐλάτα τῆς Χίου τὸ 1840.
Ἐκάθη Μοναχὸς τὸ 1862 εἰς τὴν Ἱερὰν Μονὴν τοῦ
Ἁγίου Σάββα Ἱεροσολύμων. Τὸ 1868 ἐπιστρέψας εἰς
Χίον ἀνήλθε εἰς τὸ ἐγκαταλειμμένον σπήλαιον τῶν
Ἁγίων Πατέρων Νικήτα, Ἰωάννου καὶ Ἰωσήφ, Ἰδρυ-
τῶν τῆς Νέας Μονῆς, τὸ ἐπὶ τοῦ Προβατείου Ὄρους
κείμενον καὶ ἐν τούτῳ ἔζησε βίον ἐρημικὸν ἐπὶ ἑξαετίαν.

Βαθυτάτην ἤσκησαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ χιακοῦ
Λαοῦ ἡ ἐνάρετος καὶ αὐστηρὰ προσωπικότης του, ἡ
ἀσκητικὴ ζωὴ του, ἡ εὐεργετικὴ δρᾶσις του, τὰ ὑψη-
λὰ διδάγματα του καὶ ὁ προσανατολισμὸς αὐτοῦ πρὸς
τὴν Βασιλείαν· ἐπανειλημμένως ἔλεγε: «Ἀγωνίζεσθε,
τέκνα μου, νὰ κληρονομήσετε τὴν Βασιλείαν τῶν Οὐ-
ρανῶν. Ἐγὼ ἀξιώθηκα ἀμυδρῶς νὰ τὴν ἀντικρύσω
καὶ δὲν περιγράφεται ἡ ὠραιότητά της». Πλήθη λαοῦ
συνεγείροντο καὶ ἀνέβαινον περὶ εἰς τὸ σπήλαιον
πρὸς ἐξομολόγησιν. Μὲ τὴν βοήθειαν πολλῶν ἐξ αὐτῶν
καὶ τὴν σκληρὰν ἐργασίαν τῶν περὶ αὐτὸν ἀσπασθέν-
των τὸν μοναχικὸν βίον, τὸ μὲν σπήλαιον μετέβαλεν
εἰς Ναὸν καὶ ἠγειρεν ἐπ' αὐτοῦ νέον ἐπ' ὀνόματι
τοῦ Ἁγίου Σάββα, ἵδρυσεν δὲ Σκήτην καὶ ἐν μέσῳ
αὐτῆς ὑψωσε περικαλλῆ Ναὸν τιμώμενον ἐπ' ὀνό-
ματι τοῦ Τιμίου Σταυροῦ.

Ἡ Σκήτη τῶν Ἁγίων Πατέρων ἀπέβη κέντρον
πνευματικῆς ζωῆς τῆς Χίου κατὰ τὴν τελευταίαν τρια-
κονταετίαν τοῦ περασμένου αἰῶνος.

Διὰ τὰς κόρας, ποὺ ἐπιθυμοῦσαν τὸν μοναχικὸν
βίον, ἵδρυσεν Παρθενῶνα ἐπ' ὀνόματι τῶν Ἁγίων Κων-
σταντίνου καὶ Ἑλένης ἐπὶ τοῦ Ὄρους Φραγκοβουνί.
Ἡ ἀνοικοδόμησις του ἤρχισε τὸ 1898 καὶ ἀποπερα-
τώθη τὸ 1901. Πολλὰ μοναχὰ διήλθον ἐντὸς αὐτοῦ
Ὀσιακὸν βίον μὲ κοινοβιακὴν τάξιν. Συμφώνως δὲ
πρὸς τὴν διαθήκην τοῦ Γέροντος Ἰδρυτοῦ τελεῖ ὑπὸ
τὴν ἄμεσον ἐποπτείαν καὶ ἐπιστασίαν τῆς Σκήτης ἀ-
παγορευομένης τῆς εἰσόδου τῶν Μοναχῶν, μηδὲ τοῦ
Δικαίου ἐξαιρουμένου, καὶ παντὸς ἄρρενος, ἐπιτρεπο-
μένης μόνον εἰς Ἱερέα προχωρημένης ἡλικίας πρὸς
τέλεσιν τῆς Θείας Λειτουργίας.

Ἀπεδήμησεν πρὸς Κύριον τὴν 14ην Ὀκτωβρίου
1905 καταλιπὼν πολλὰ πνευματικὰ τέκνα.

Συμφώνως πρὸς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἁγίου Νε-
κταρίου Πενταπόλεως ὁ Γέρον Παχώμιος διετέλεσε
ποδηγέτης αὐτοῦ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πνευματικοῦ πο-
λιτεύματός του.

Ὁ Ἅγιος Νεκτάριος, κατὰ κόσμον Ἀναστάσιος
Κεφαλᾶς, λαβὼν τὴν ἐγκύκλιον παιδείαν εἰς τὴν γε-
νέτειράν του Συληβρίαν τῆς Θράκης καὶ ἐργασθεὶς
εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰς κατάστημα συγγενοῦς
του καὶ εἰς τὸ Σχολεῖον τοῦ Μετοχίου τοῦ Παναγίου
Τάφου, μετέβη εἰς Χίον εἰς ἡλικίαν εἴκοσι ἐτῶν, ὅπου
ὑπηρέτησεν ὡς Δημοδιδάσκαλος εἰς τὸ χωρίον Λιθὶ
ἐπὶ δέκα ἔτη διδάσκων πάντας δι' ἔργου καὶ λόγου.
Κατὰ δὲ τὴν περίοδον ταύτην συνεδέθη πνευματικῶς
μετὰ τοῦ Γέροντος Παχωμίου.

Τὴν 7ην Νοεμβρίου 1876, εἰς ἡλικίαν τριάντα
ἐτῶν, ἐκάθη Μοναχὸς εἰς τὴν Νέαν Μονὴν ὀνομασθεὶς
Λάζαρος.

Τὴν 15ην Ἰανουαρίου 1877 ἐχειροτονήθη Ἱερο-
διάκονος ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Χίου Γρηγορίου εἰς
τὸν Μητροπολιτικὸν Ναὸν τῶν Ἁγίων Μηνᾶ, Βίκτω-
ρος καὶ Βικεντίου μετονομασθεὶς Νεκτάριος.

Εἰς τὴν Νέαν Μονὴν ἀσκούμενος, διακονῶν μετὰ
ζήλου ὡς Γραμματεὺς, μελετῶν καὶ διακρινόμενος διὰ
τὴν ἀρετὴν του οἰκονομήθη παρὰ Κυρίου ἡ ἐξακο-
λουθήσις τῶν σπουδῶν του εἰς Γυμνάσιον καὶ εἰς τὴν
Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐκ
τῆς ὁποίας ἔλαβε πτυχίον προλύτου τὸν Ὀκτώ-
βριον 1885.

Τὴν 23ην Μαρτίου 1886 ἐχειροτονήθη Πρεσβύ-
τερος ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Σωφρονίου
εἰς τὸν Πατριαρχικὸν Ναὸν τοῦ Ἁγίου Σάββα, κατ'
Ἀύγουστον δὲ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἔλαβε τὸ ὄφρικιον τοῦ
Ἀρχιμανδρίτου εἰς τὸν Ἱερὸν Ναὸν Ἁγίου Νικο-
λάου Καῖρου.

Τὴν 15ην Ἰανουαρίου 1889 ἀνήλθεν εἰς τὴν ἀνω-
τάτην βαθμίδα τῆς Ἱερωσύνης χειροτονηθεὶς Μητρο-
πολίτης Πενταπόλεως ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξαν-
δρείας Σωφρονίου καὶ τῶν Ἀρχιεπισκόπων πρώην
Κερκύρας Ἀντωνίου Χαριάτη καὶ Σιναιίου Πορφυ-
ρίου.

Ἀποπεμφθεὶς ἐξ Αἰγύπτου ἀδίκως, ἀντικανονικῶς
καὶ ἀθαιρέτως ἔρχεται εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ διακονεῖ
μὲ ἀταπάρνησιν καὶ ἀποστολικὴν ἀπλότητα ὡς Ἱερο-
κήρυξ τοῦ Νομοῦ Εὐβοίας ἀπὸ 15ης Φεβρουαρίου
1891 ἕως 19ης Αὐγούστου 1893, ὅτε μετετέθη εἰς τοὺς
Νομοὺς Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος.

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1894 ἀναλαμβάνει τὴν διεύθυν-
σιν τῆς Ριζαρείου Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς καὶ ἀπο-

καθιστᾶ τὸν Ἐκκλησιαστικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα. Ἐκ τῆς θέσεως ταύτης, εἰς τὴν ὁποίαν παρέμεινε ἕως Μαρτίου 1908, προσέφερε ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Ἔθνος διὰ τῆς ἀναδειξεως πολλῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἀξίων Κληρικῶν, Πανεπιστημιακῶν Διδασκάλων καὶ Θεραπόντων τῆς Θεολογίας, διὰ τῶν συγγραφῶν του, τῶν κηρυγμάτων του καὶ διὰ τῆς πνευματικῆς καθοδηγήσεως τῶν εἰς αὐτὸν προσερχομένων καὶ ἐξομολογουμένων.

Εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς διακονίας του ἐποίει θεολογικῶς, μετ' ἐκκλησιαστικὸν φρόνημα, μετ' ἦθος ἀσκητικὸν καὶ μετ' σπανίας ποιμαντορικῆς ἀρετᾶς πρὸς δόξαν Θεοῦ καὶ εὐεργεσίαν τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἀνήρχετο τὰς βαθμίδας τῆς πνευματικῆς οὐρανομήκους κλίμακος καὶ προήγετο εἰς τὴν Ἱερὰν καὶ Θύραθεν Ἐπιστήμην, ὡς μαρτυροῦν τὰ πολλὰ καὶ περισπούδαστα συγγράμματά του, καὶ εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς Ἀληθείας διὰ τῆς ὑπομονῆς κυρίως εἰς τὰς δοκιμασίας τοῦ βίου. Διότι, ὡς ἔγραφε εἰς ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν Γέροντα Δανιὴλ Κατουνακιώτη, «αἱ δοκιμασίαι διανοίγουσιν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας τῶν ἀγαπῶντων τὸν Θεὸν πρὸς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας καὶ καθιστῶσιν αὐτοὺς τηλαυγεῖς καὶ ἱκανοὺς, ἵνα βλέπωσιν οὐ μόνον τὰ ἐγγύς, ἀλλὰ καὶ τὰ πόρρω κείμενα, καὶ τὸν νοῦν ἱκανὸν νὰ νοῆῃ οὐ μόνον τὰ νοητά, ἀλλὰ καὶ τὰ ὑπὲρ κατάληψιν καὶ οὐ μόνον νὰ νοῆῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιγινώσκῃ» (Γέροντος Δανιὴλ Κατουνακιώτου, Ἀγγελικὸς βίος, ἔκδ. Μοναστικῆς Ἀδελφότητος Δανηλαίων, Ἅγιον Ὄρος — Θεσσαλονίκη 1981, σ. 178).

Αἱ τὸ πρῶτον δημοσιευόμεναι κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν δύο αὐταὶ Ἐπιστολαὶ ἀνάγονται εἰς τὴν περιόδον τῆς ὑπ' αὐτοῦ διευθύνσεως τῆς Ριζαρείου Ἐκκλησ. Σχολῆς, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς σφραγίδος ἐπὶ τοῦ χάρτου τῶν ἐπιστολῶν καὶ ἐκ τῆς χρονολογίας. Εἶχον παρέλθει εἴκοσι καὶ πλέον ἔτη, ἀφ' οὔτου εἶχεν ἀναχωρήσει ἐκ Χίου, καὶ ὁ σύνδεσμός του μετὰ τῆς Μονῆς τῆς μετανοίας του διετηρεῖτο, τὸ δὲ ἐνδιαφέρον του διὰ τοὺς κατοίκους τῆς νήσου καὶ ἰδιαίτερος τοῦ Λιθίου ἐξεδηλοῦτο διὰ πολλῶν ὑπὲρ αὐτῶν ἀγαθοεργιῶν. Εἰς τὴν δευτέραν ἐπιστολὴν μαρτυρεῖται ὁ πόθος τοῦ Γέροντος Παχωμίου νὰ ἴδῃ τὸ πρόσωπόν του πρὸ τῆς εἰς Χριστὸν ἀποδημίας του. Εἰς ἀμφοτέρας δὲ ἡ ἀμοιβαία ἀγάπη, ἡ παντοτεινὴ ὑπὸ τοῦ Ἁγίου μνήμη τοῦ Προβατείου Ὄρους, ἐπὶ τοῦ ὁποίου πολλάκις νοερῶς μεταρσιοῦτο καὶ συμπροσηύχετο μετὰ τῶν ἐκεῖ ἀσκουμένων, ἡ νοσταλγία τῆς Ἐρήμου... Κυρίως ἐκδηλοῦται ὁ πόθος καὶ δεσπάζει ἡ ἀγάπη τῆς Μοναχικῆς Πολιτείας, τὴν ὁποίαν ἐξυμνεῖ καὶ εἰς ἄλλας ἐπιστολάς καὶ κείμενά του. Ἔλεγεν πολλάκις:

«Ἦδεῖα ἢ Μονὴ καὶ τὸ ἐνδιατρίβειν ἐν αὐτῇ τὸ ἦδιστον πάντων».

Ποθοῦσε διακαῶς τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Ὁρθοδόξου Μοναχισμοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπ' ἀγαθῇ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἔθνους. Ἱστορικῶς δὲ ἐκτιμᾶται ὅτι ὁ Ἅγιος Νεκτᾶριος μετ' ἄλλων ἐκλεκτῶν Ἱερομονάχων, πνευματικῶν αὐτοῦ τέκνων, συνέβαλον τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀνάπτυξίν του. Οἱ ρίζες αὐτοῦ τοῦ δένδρου, ποῦ σήμερον ἀνθοφορεῖ, ἐποτίσθησαν κάποτε μετὰ τὰς προσευχὰς καὶ τὰ δάκρυά του.

Ἐκφρασις τοῦ πνεύματός του ἀποτελεῖ ἡ ἴδρυσις Ἱερᾶς Μονῆς εἰς τὴν Αἴγινα ἐπ' Ὄνόματι τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ πρὸς αἰώνιον ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ Λατρειᾷ Αὐτοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν διήνησε τὰ τελευταῖα δώδεκα ἔτη τοῦ ἐπιγείου βίου του.

Αἱ γνήσiai αὐταί, ἰδιόχειροι καὶ ἐνυπόγραφοι ἐπιστολαί, αἱ φέρουσαι τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ὕφους καὶ τῆς γραφίδος του, περιῆλθον προσφάτως εἰς χεῖρας τοῦ Ἱερομονάχου Ἀμβροσίου Ψωμᾶ Ἐφημερίου τῆς Σκήτης τῶν Ἁγίων Πατέρων Χίου. Φωντοαντιγραφα τούτων προσεφέρθησαν ὑπ' αὐτοῦ εὐλαβῶς εἰς τὴν Μοναχὴν Βρυαῖν Ἡγουμένην τοῦ Ἱεροῦ Παρθενῶνος Παναγίας «Βοηθείας», τοῦ ἰδρυθέντος ὑπὸ ἐτέρου πνευματικοῦ τέκνου τοῦ Γέροντος Παχωμίου, τοῦ διαλάμποντος εἰς τὸ νοητὸν στερέωμα τῆς Ἐκκλησίας Ὁσίου Ἀνθίμου τῆς Χίου. Τὴν 11ην Ἰουνίου 1990 παρεχωρήθησαν ὑπὸ τῆς Ὁσίας Ἡγουμένης εὐγενῶς εἰς τὴν προσκυνήτριαν τὴν ὑπογράφουσαν μετ' εὐχαριστιῶν.

ΒΑΡΒΑΡΑ ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΡΜΗΝΕΙΑΙ ΕΥΣΕΒΕΙΣ

τοῦ ψυχωφελεστάτου καὶ θαυμαστοῦ βιβλίου
ὀνομαζομένου

ΠΕΡΙ ΜΙΜΗΣΕΩΣ ΧΡΙΣΤΟΥ

μετὰ στόχασες πνευματικαῖς καὶ κατάνυξιν
εἰς κάθε κεφάλαιον

Ἡ «Μίμησις» αὐτῆ τοῦ Χριστοῦ διαφέρει θεοσικῶς ἀπὸ ὅλες τις μέχρι τώρα μεταφράσεις εἰς τὴν ἑλληνικὴν. Εἶναι ἡ πληρεστέρα, ἀπὸ ὀρθοδόξου ἐπόψεως.

Ἀνατύπωσις καλαίσθητος κατὰ τὸ πρωτότυπον ἐκδόσεως Ἐνετίας, ἔτους 1770. Μετ' ἔγκρισιν καὶ εὐλογίαν τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας μας.

Σελίδες 532, ἐξώφυλλον εἰς τετραχρωμίαν, ὄρχ. 1.000 (πλέον ταχυδρομικά).

Κεντρικὴ διάθεσις: Ἀποστολικὴ
Διακονία, Ἰασιῶν 1, 115 21 Ἀθήνα, τηλ.
722.8008.

Ο ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΟΣ ΘΕΡΜΟΥΡΓΟΣ ΠΑΡΑΓΩΝ ΣΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ ΜΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ*

Τοῦ πανοσ. ἀρχιμ. κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ Π. ΣΤΕΦΑ
Πρωτοσυγκέλλου Ἱ. Μ. Σταγῶν καὶ Μετεώρων

II. Ἄς προχωρήσουμε ἕμως σ' ἓνα δεῦτερο κεφάλαιο, γιὰ νὰ δοῦμε ὅτι ἡ ἐ λ λ η ν ι κ ῆ ψ υ χ ῆ ζ ε ῖ, ὅ ἐ ν π ε θ α ἰ ν ε ι, χάρις περισσότερο στὴν προσφορὰ ἐνὸς συντελεστῆ.

Ἡ ἀθάνατη ἑλληνικὴ ψυχὴ μετὰ τὴν ἄλωση εἶναι βέβαια τραυματισμένη καὶ πληγωμένη, ἀλλὰ δὲν ἔπαψε ν' ἀγωνίζεται. Ἀδούλωτη καὶ ἀπτόητη συνέχισε τὶς προσπάθειές της, μὲ καταπληκτικὸ σθένος καὶ ἀξιοθαύμαστη ἐπιμονή. Οἱ πάμπολλες δυσχέρειες καὶ οἱ συνεχεῖς φοβεροὶ κίνδυνοι δὲν τὴν ἔκαμψαν, οὔτε τὴν ἀποθάρρυναν. Ἀγωνίστηκε σταθερὰ καὶ μεθοδικά, γιὰ ν' ἀπαλλαγῆ μὴ μῆρα ἀπὸ τὴν καταθλιπτικὴ τυραννία καὶ τὴν ἀπάνθρωπη βία τῶν βαρβάρων. Στόχευε ν' ἀναστήσῃ τὸ Κράτος, γιὰ νὰ ξαναπάρῃ τὴ θέση του στὴν ἱστορικὴ δημιουργία.

Τὰ πρῶτα χρόνια γίνονται διάφοροι τοπικοὶ ἐπαναστατικοὶ ἀγῶνες, χωρὶς βέβαια νὰ ἔχουν εὐρύτερες προοπτικές. Ἦταν, θὰ λέγαμε, σιγμιαῖα καὶ περιστατικὰ ξεσπάσματα, πού ἔδιναν ὅμως μὴ οὐσιαστικὴ μαρτυρία. Ὅτι δηλαδὴ ὁ Ἕλληνας δὲν πέθανε ἀλλὰ ζεῖ. Ὅτι, ἀκόμη, δὲν ἠττήθηκε ἀλλὰ διατηρεῖται σὰν ἄλλη σπιθα σκεπασμένη ἀπὸ τὴ στάχτη, πού μὴ μῆρα μπορεῖ νὰ προκαλέσῃ τεράστια πυρκαγιὰ.

Ὅτι τὸ φρόνημα αὐτὸ συνεῖχε τὸν ἑλληνικὸ λαὸ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς δουλείας του ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὴν αὐθόρμητη δημοτικὴ του ποίηση. Στους στίχους της ἐμπεριέχονται τὰ αἰσθήματα καὶ οἱ πεποιθήσεις τοῦ ὑπόδουλου γένους. Καὶ μόνον τὸ ἀκόλουθο δίστιχο, πού ὁ λαὸς ἄρχισε νὰ τραγουδᾷ ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς σκλαβιάς του, μᾶς προσφέρει σαφέστατη εἰκόνα τοῦ ἔθνικοῦ πιστεύω του. Εἶναι τὸ γνωστὸ δίστιχο: «Σώπασε κυρὰ Δέσποινα καὶ μὴν πολυδακρύξεις, πάλι μὲ χρόνος μὲ καιροὺς, πάλι δικὰ μας θᾶναι», πού λέει πολλά. Τὰ λέει ὅλα!

Μὲ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ πνεῦμα, τὸ δουλωμένο ἔθνος βγήκε στὰ βουνὰ καὶ σχημάτισε πρῶτα τ' ἀρματολίκια. Δημιούργησε ἔπειτα τὴν κλεφτουργιά καὶ συνέχισε νὰ γράφῃ τὴν ἐνδοξὴ ἱστορία του. Κάτω ἀπὸ τὰ μάτια τοῦ Κατακτητῆ κατόρθωσε νὰ ἐτοιμάσῃ λαμπρὰ στελέχη καὶ ἀποφασιστικὸ στρατό, πού ἦταν φημισμένους γιὰ τὴν πολεμικὴ του.

Οἱ ἀγῶνες του αὐτοὶ δὲν ἦσαν βέβαια ἀναίμακτοι. Χρειάσθηκε νὰ χυθῆ πολὺ αἷμα, εἴτε διότι ἄλλοι οἱ ἀντιμαχόμενες δυνάμεις ἦσαν ἄνισες, εἴτε διότι οἱ Ἕλληνες δὲν ἔκαναν τοὺς ὑπολογισμοὺς τους μὲ τὴν ψυχρὴ λογικὴ, ἀλλὰ «μὲ τῆς καρδιάς τὸ πύρωμα». Γεγονὸς εἶναι ὅτι καὶ τότε οἱ Ἕλληνες — ὅπως καὶ σὲ προηγούμενες ἢ ἐπόμενες ἐποχὰς — προκάλεσαν τὸ θαυμασμὸ τῶν ξένων καὶ μάλιστα τῶν μεγάλων δυνάμεων. Ὅλοι ἀναγνώριζαν, ἐκεῖνο πού ἐπίσημα διατυπώθηκε ἀπὸ τὸν Τσῶρτσιλ: ὅτι «οἱ ἥρωες πολεμοῦν σὰν Ἕλληνες!».

Ὁ ἡρωϊσμὸς τῶν αγωνιστῶν αὐτῶν, πού μετεῖχαν σὲ ἀνεπίσημες καὶ ἔκτακτες μικρομάδες, κάπου πρέπει νὰ ἔχη τὴν πηγὴ του. Πίσω ἀπὸ τὰ γενναῖα παλικάρια ὑπῆρξε κάποιος συντελεστής, πού εἴτε πρόλαβε τὴν ἀφομοίωσή τους ἀπὸ τοὺς Κατακτητῆς τους, εἴτε ἔσπεργε μέσα τους κάποιο δυναμικὸ στοιχεῖο, πού τοὺς ξεσήκωνε νὰ ἐνδιαφερθοῦν γιὰ τὴν πατρίδα τους μέχρις αὐτοθυσίας.

Θὰ πρέπει νὰ ὑπολογίσῃ κανεὶς ὅτι οἱ ἀγωνιστῆς τοῦ βουνοῦ καὶ τῆς πολεμικῆς μάχης ἦσαν ὀλιγογράμματοι ἢ καὶ ἀγράμματοι. Θὰ πέρασαν ὅμως ἀπὸ κάποιο ἐκπαιδευτήριον ἐμφυχώσεως καὶ φιλοπατρίας. Στὰ μαῦρα χρόνια τῆς σκλαβιάς ἓνα μόνον τέτοιο Ἐκπαιδευτήριον μποροῦσε νὰ ἐργάζεται ἄλλοτε ἄνετα καὶ ἐλεύθερα καὶ ἄλλοτε μὲ δυσκολίες καὶ κρυφά. Ἦταν τὸ ἀνεπίσημο καὶ ἀνοργάνωτο σχολεῖο, πού τὸ λειτουργοῦσε ἡ Ἐκκλησία. Μέσα ἐκεῖ, κατὰ τὸν ἀείμνηστο ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν Χρυσόστομο Παπαδόπουλο, «προελήφθη ἡ ἀφομοίωσις τῶν δουλωθέντων Ἑλλήνων πρὸς τοὺς κατακτητῆς»⁸.

Ἀπὸ τὴν ἐκεῖ προσπάθεια, προσθέτει ὁ ἀνωτέρω Ἱεράρχης, «δισεώθησαν ἡ θρησκεία καὶ αἱ παραδόσεις αὐτῶν, ἡ γλῶσσα καὶ ἡ ἐθνικὴ συνείδησις». Στὴ συνέχεια ἀναφέρει ὅτι «οἱ ἐνδοξοὶ ἥρωες εἶχαν ἀνατραφῆ ἐν μέσῳ τοῦ ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς παιδείας ἀπαυγάζοντος ἀνεσπέρου φωτός, ἐν μέσῳ τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἐθνικῶν παραδόσεων. Ἐξ αὐτῶν ἐνεπνέοντο καὶ ὑπ' αὐτῶν ἐκινουῦντο εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ πατρίδος ἀγῶνα»⁸.

8. Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν Χρυσόστομου Παπαδοπούλου, «Ἡ παιδεία κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἄλωση χρόνους» (Λόγος εἰς τὴν 25ην Μαρτίου, 1935).

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 103 τοῦ ὑπ' ἀρ. 6 τεύχους.

Στή μακραίωνα περίοδο τῶν τετρακοσίων χρόνων τὸ Γένος δὲν ἔδωσε τὸ παρὸν μόνο στὰ βουά, ἀλλὰ ἀγωνίσθηκε καὶ μέσα στὴν κοινωνία μὲ πολλοὺς τρόπους. Δὲν περιορίστηκε στὴν χρησιμοποίηση μόνον τῶν ποικίλων ὕλικῶν ὄπλων καὶ στὴ διεξαγωγή ἐπαναστατικῶν ἀγῶνων στὰ πεδία τῶν μαχῶν. Ἐανοίχθηκε καὶ σὲ ποικίλους πνευματικούς ἀγῶνες, γιὰ νὰ δημιουργηθῆ στοὺς κόλπους του τὸ ἔθνικὸ συναίσθημα, χωρὶς τὸ ὁποῖο θὰ ἦταν ἀδύνατο νὰ προκύψῃ τὸ 1821.

Εἶναι βέβαια ἀξιοθαύμαστο ὅτι ὁ ὑπόδουλος λαὸς μπόρεσε τότε ν' ἀναπτύξῃ πολλὰς πνευματικὰς καὶ ἐθνικὰς προσπάθειες, γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸν ἱερό πόντο καὶ σκοπὸ του. Τοῦτο ὀφείλεται σὲ μία ἀπροσδόκητὴ ἐνέργεια τοῦ Κατακτητῆ, ποὺ δὲ θὰ ἴναι ἄστοχο, ἂν τὴν χαρακτηρίσουμε ὡς ἓνα θαῦμα τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ σωθῆ ὁ ἑλληνοχριστιανικὸς λαὸς του.

Γιὰ λόγους ποὺ θὰ ἐξυπηρετοῦσαν τὰ συμφέροντα τοῦ Κατακτητῆ καὶ ὄχι ὡς ἐξαίρεση ἢ χαριστικά, ὁ σουλτάνος παρεχώρησε στοὺς ραγιάδες δύο προνόμια. Τὸ ἓνα ἦταν τὸ ἀπαρτιάσιμο τῆς Ἐκκλησίας του καὶ τὸ ἄλλο ἡ διατήρηση τῆς Κοινότητός του ὡς φορέα τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως. Ἦσαν τότε τὰ μοναδικὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα παράλληλα μὲ τὴν ἐξυπηρέτηση τοῦ Κατακτητῆ σὲ θέματα διοικητικὰ καὶ οἰκονομικὰ ἐγίναν σπουδαιότατα κανάλια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα οἱ ραγιάδες πέρασαν στὸν κοινωνικὸ στίβο ὅλες τίς πνευματικὰς καὶ ἐθνικὰς προσπάθειες. Πέρασαν ἀκόμη ὅλους τοὺς κρυφούς, ἡρωϊκοὺς ὅμως καὶ ἱεροὺς ἀγῶνες τους, ποὺ ἀπέδλεπαν στὸ ἀγιότερο καὶ πολυτιμότερο ἀγαθὸ, τὴν ἐλευθερία τοῦ Γένους.

Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο οἱ ραγιάδες εἶχαν τὴν Ἐκκλησία τους ἡθικὸ καταφύγιο καὶ παράγοντα μορφώσεώς τους ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς τουρκοκρατίας. Ἐφ' ὅσον οἱ λόγιοι καὶ διδάσκαλοι διέφυγαν στὰ ξένα, τὸ ἔργο τῆς ἐκπαιδεύσεως ἀνέλαβε ἡ Ἐκκλησία. Ὁ παπᾶς γίνεται τουτόχρονα καὶ ὁ δάσκαλος τοῦ λαοῦ. Μπορεῖ ὀρισμένοι νὰ ἦσαν λίγων γραμμάτων, ὅμως μὲ τὸν πατριωτικὸ ζῆλο καὶ τὴν ἀγάπη τους ἀνεπλήρωσαν τὸ κενό. Στὴν ἀρχὴ δούλεψε στὸν περίβολο τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν Μοναστηριῶν τὸ γνωστὸ Κρυφὸ Σχολεῖο, τὸ ὁποῖο μερικοὶ σύγχρονοι ἀδελφοὶ μας προτιμοῦν ν' ἀρνοῦνται. Εἶναι ἴσως, ὅσοι δὲ θὰ ἤθελαν στὴν προσωπικὴ τους ταυτότητα νὰ γράφεται ἡ ἐνδειξη «Θρήσκευμα: Χριστιανὸς Ὁρθόδοξος».

Ἀλλὰ γιὰ τὸν πρόδρομο τῶν ὀργανωμένων σχολείων μὲ τοὺς φωτισμένους δασκάλους, γιὰ τὸ Κρυφὸ Σχολεῖο, ἔχουν γράφει συγκεκριμένες καὶ ἀναμφισβήτητες περιγραφὰς πολλοὶ δικοὶ μας καὶ ἀρκετοὶ ξένοι, περιηγητὲς, τότε, στὴν Ἑλλάδα. Συμφωνοῦν ὅλοι ὅτι τὸ Κρυφὸ Σχολεῖο ὑπῆρξε, τότε, ἡ κίβωτος τῶν ἱερῶν

καὶ τῶν θείων τοῦ Γένους. Ἐκεῖ σφυρηλατήθηκε ὑπομονητικὰ καὶ ἀθόρυδα, ὅμως ἀποτελεσματικὰ, ἡ πίστη ἀλλὰ καὶ τὸ φρόνημα μὲ τὴν ἐλπίδα γιὰ τὴν λευτεριά τῆς Φυλῆς.

Παράλληλα οἱ ραγιάδες εἶχαν τὴν Κοινότητα ὡς ἔθνικὸ ἐντευκτήριο καὶ ὀρηκτήριό τους. Ἀπ' ἐκεῖ ξεκινούσαν γιὰ νὰ δημιουργήσουν πάλι ἑλληνικὰς περιουσίες, γιὰ ν' ἀναπτύξουν τὸ ἑλληνικὸ ἐμπόριο, γιὰ ν' ἀνασυγκροτήσουν τὴν ἑλληνικὴ ναυτιλία, γιὰ τόσα ἄλλα θαυμάσια ἔργα, ποὺ ἦσαν τὰ βοηθητικὰ μέσα στὸν ὑπόδουλο λαὸ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀνάσταση, τὴν ἀναβίωση καὶ τὴν ἀναγέννησή του.

Ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ κανάλια μπόρεσαν νὰ περάσουν στὴν ἐνεργοποίηση ὁ ἀρματωλός, ὁ κλέφτης, ὁ ναυτίλος, ὁ κληρικὸς, ὁ διδάσκαλος, ὁ λόγιος, ὁ ἔμπορος, ἡ ἡρωϊκὴ μητέρα, ὁ βασανισμένος ραγιάς καὶ νὰ γίνῃ ὁ καθένας ἄμεσος ἢ ἔμμεσος παράγοντας γιὰ νὰ διατηρηθῆ ἡ ἀσθησιμὴ ἢ ἑλληνικὴ συνείδηση συνυφασμένη ἄρρηκτα μὲ τὴν χριστιανικὴ πίστη καὶ ν' ἀνατελῇ ἡ ἡμέρα ποὺ θ' ἀπολαύσουν τὸ ποθούμενο ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον ἀγαθὸ τῆς ἐλευθερίας.

Νὰ ποῦμε τώρα ποῖος ἦταν ὁ συντελεστής, ποὺ ὑποκινούσε ὅλους αὐτοὺς τοὺς δράστες στοὺς διαφόρους κοινωνικοὺς χώρους καὶ τομεῖς; Μᾶς τὸ πληροφορεῖ ὁ Καθηγητὴς καὶ Ἀκαδημαϊκὸς Ἰωάννης Καλιτσουνάκης. Εἶπε κάποτε: «Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ὕμνοι (δηλαδή τὸ στοιχεῖο ποὺ τροφοδοτεῖ, καλλιεργεῖ ἀλλὰ καὶ ἐκφράζει τὴν χριστιανικὴ πίστη) μετετρέποντο εἰς πολεμικὰ ἐγερτήρια, διὰ νὰ ποτίζεται καὶ συντηρεῖται τὸ δένδρον τῆς ἀντιστάσεως καὶ τῆς ἐλευθερίας»⁹.

Ἄν ὅμως οἱ ραγιάδες κάτω ἀπὸ τὴ μύτη τοῦ Κατακτητῆ πέτυχαν σπουδαιότατους ἀγῶνες γιὰ τὸ συμφέρον τοῦ ἔθνους, οἱ φυγάδες στὰ ξένα δὲν ἔμειναν ἀδρανεῖς καὶ ἀδιάφοροι. Πολλοὶ χρησιμοποίησαν κάθε δυνατὸ καὶ ἀποδοτικὸ τρόπο, γιὰ νὰ δημιουργήσουν στοὺς ξένους ἓνα συμπαθὲς καὶ εὐνοϊκὸ γιὰ τὸ ἔθνος μας κλίμα.

Περὶ σσότερο ὅμως ἐργάστηκαν μὲ ἀσφαλεῖς καὶ δημιουργικοὺς τρόπους γιὰ τὴν ἀφύπνιση τοῦ Γένους. Πολλοὶ ἔμποροι π.χ. διέθεσαν τὰ πλοῦτη τους, γιὰ νὰ συντηροῦν Κοινότητες, νὰ χιτίζουν γασὺς καὶ σχολεῖα, νὰ ἰδρῦσουν Βιβλιοθῆκες, νὰ μισθοδοτοῦν δασκάλους, νὰ ἐπιχορηγοῦν ἐκδόσεις κοινωφελῶν βιβλίων, ν' ἀποστέλλουν σὲ ξένα πνευματικὰ ἰδρύματα νέους ὑποτρόφους γιὰ συμπληρωματικὰς σπουδὰς κ.λπ.

(Συνεχίζεται)

9. Ἰω. Καλιτσουνάκης, «Ἄγων τοῦ '21 καὶ αἱ πρῶται ὑπὲρ αὐτοῦ φιλελληνικαὶ ἐκδηλώσεις» (Λόγος εἰς τὴν 25ῃν Μαρτίου, 1955).

Ο ΚΛΗΡΙΚΟΣ ΚΑΙ Η ΙΕΡΩΣΥΝΗ ΤΟΥ *

Τοῦ πανοσ. ἀρχιμ. κ. ΣΥΜΕΩΝ Π. ΚΟΥΤΣΑ
Ἱεροκήρυκος Ἱερᾶς Μητροπόλεως Νέας Σμύρνης

Α΄. Ο ΚΛΗΡΙΚΟΣ

Ὁ κληρικός ὡς πρόσωπο καὶ ἡ ἱερωσύνη ὡς χάρισμα καὶ λειτουργήματα ὑπάρχουν μόνο ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἐν κατὰ τὸν ἅγιον Ἰγνάτιον τὸν Θεοφόρον «χωρὶς τούτων» — τῶν ἐπισκόπων, τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν διακόνων — «ἐκκλησία οὐ καλεῖται» (Τραλλ. 3, ΒΕ ΠΕΣ 2, 272), εἶναι φανερόν ὅτι καὶ οἱ κληρικοί δὲν μποροῦν νὰ ὑπάρξουν ἔξω ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία. Ὅ,τι λαμβάνει καὶ ὅ,τι ἔχει ὁ κληρικός, τὸ λαμβάνει καὶ τὸ ἔχει μόνον ἐκ Θεοῦ καὶ ἐκ τῆς Ἐκκλησίας. Ὅ,τι, ἀφ' ἧς στιγμῆς τὸ ἔλαβε, συνεχίζει νὰ τὸ κατέχει, αὐτὸ γίνεται ἐν Θεῷ καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Καὶ ὅ,τι κάνει μὲ τὴν ιδιότητά αὐτή, τὸ κάνει διὰ τὸν Θεὸν καὶ τὴν Ἐκκλησία.

Ἡ θεμελιώδης αὐτὴ σχέση πού ὑφίσταται μεταξὺ τοῦ κληρικοῦ καὶ τῆς θεοῦδρουτης Ἐκκλησίας, μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἐπισημάνουμε καὶ τὰ τρία οὐσιώδη στοιχεία πού προσδιορίζουν τί εἶναι ὁ κληρικός. Αὐτὸ πού λαμβάνει καὶ κατέχει ἕνας ἱερεὺς τὸ λαμβάνει διὰ τῆς χειροτονίας. Αὐτὸ πού εἶναι καὶ ἀσκει μὲ τὴν κληρικὴ του ιδιότητα, εἶναι καὶ τὸ ἀσκεῖ σὲ ἀδιάκοπη κοινωνία καὶ ἐνότητα μὲ τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, κοινωνία καὶ ἐνότητα πού συγκεκριμενοποιεῖται σ τὸν ἀδιάπτωτο σύνδεσμο πού διατηρεῖ μὲ τὸν ἐπίσκοπό του. Καὶ αὐτὸ πού ἐπιτελεῖ, ἡ ἀσκηση τοῦ λειτουργήματός του, πραγματοποιεῖται ἐν μέσῳ μιᾶς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος, χάριν τοῦ ποιμνίου τοῦ Χριστοῦ.

1. Ἡ χειροτονία.

Τὸ χάρισμα τῆς ἱερωσύνης μεταδίδεται διὰ τῆς χειροτονίας. Ὅπως ἀκριβῶς τὸ βάπτισμα μᾶς εἰσάγει στὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία καὶ μᾶς ἀναδεικνύει μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ἔτσι καὶ ἡ χειροτονία, μεταδίδοντας τὸ χάρισμα τῆς ἱερωσύνης, μᾶς εἰσάγει στὴν τάξιν τῶν κληρικῶν καὶ μᾶς καθιστᾷ λειτουργοὺς τῆς Ἐκκλησίας «ὑπηρετὰς Χριστοῦ καὶ οἰκονόμους μυστηρίων Θεοῦ» κατὰ τὸν ἀπόστολον Παῦλον (Α΄ Κορ. 4,1).

Ἡ ἱερωσύνη τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἱερωσύνη τῆς ὁποίας μέτοχοι εἴμαστε κι ἐμεῖς, εἶναι ἡ ἱερωσύνη τοῦ

Χριστοῦ. Καὶ ἡ ἀποστολὴ καὶ τὸ ἔργο πού ἀναλαμβάνουμε καὶ ἀσκοῦμε μέσα στὴν Ἐκκλησία, ἀποτελεῖ συμμετοχὴ στὴν ἀποστολὴ τοῦ Χριστοῦ καὶ συνέχιση τοῦ ἔργου πού Ἐκεῖνος, «ὁ ἀπόστολος καὶ ἀρχιερεὺς τῆς ὁμολογίας ἡμῶν Ἰησοῦς» (Ἐβρ. 3,1), ἐπέτελεσε.

Ἡ πράξις τοῦ Χριστοῦ πού ἐκφράζει τὴ βούλησίν Του νὰ συνεχισθεῖ ἡ ἀποστολὴ καὶ νὰ ἐπεκταθεῖ τὸ ἔργο Του εἶναι ἡ κλήσις καὶ ἡ ἀποστολὴ τῶν μαθητῶν Του. Καὶ ἡ ἱερατικὴ κλήσις, πού ἡ χειροτονία ὡς μυστηριακὴ πράξις τῆς Ἐκκλησίας ἐπισφραγίζει καὶ «τελειοῖ», ἀποτελεῖ συνέχιση καὶ προέκταση τῆς κλήσεως καὶ τῆς ἀναδείξεως τῶν Ἀποστόλων τοῦ Κυρίου.

Ὅταν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς διαβεβαίωνε τοὺς μαθητὰς Του «καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος» (Ματθ. 28,20), διαδήλωνε τὴν διαρκὴ παρουσία Του ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τὴν ἀδιάκοπη συνέχιση τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ Του ἔργου. Τὸ ἔργο αὐτὸ ὅμως ἦταν ἀδύνατον νὰ συνεχίσουν «ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος» οἱ Δώδεκα καὶ οἱ Ἑβδομήκοντα μόνο.

Γνωρίζοντας, λοιπόν, καλῶς οἱ Ἀπόστολοι τὸ θέλημα τοῦ Χριστοῦ καὶ κατανοώντας ὀρθῶς τοὺς λόγους Του, προσκαλοῦν καὶ ἄλλους νὰ συμμετάσχουν στὴν ἀποστολὴ καὶ νὰ ἐπωμισθοῦν τὸ ἔργο πού ὁ Κύριος τοὺς εἶχε ἀναθέσει. Ἐκλέγουν καὶ ἀναδεικνύουν τὸν Ματθαῖον, ὁ ὁποῖος λαμβάνει «τὸν κλῆρον τῆς διακονίας καὶ ἀποστολῆς» τοῦ πεπτωκότος Ἰούδα (Πράξ. 1, 16-26). Ἐκλέγουν καὶ «χειροτονοῦν» τοὺς ἑπτὰ διακόνους (Πράξ. 6, 1-7). Χειροτονοῦν καὶ ἐγκαθιστοῦν στὶς διάφορες τοπικὲς Ἐκκλησίες — «κατ' ἐκκλησίαν» (Πράξ 14,23) — ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, οἱ ὁποῖοι ἀναλαμβάνουν νὰ συνεχίσουν τὸ ἀποστολικὸ ἔργο (Πράξ. 6,10· 7, 2-60· 8, 5,38· 14,23· 15, 6, 23, 28· 20,17· Ἐφ. 4,11· Φιλ. 1,1· Α΄ Τιμ. 3, 2-13· 4,14· 5, 17, 19, 22· Β΄ Τιμ. 1,6· Τίτ. 1, 5, 7).

Αὐτὸ ἀκριβῶς ἐπισημαίνει καὶ ὁ ἀποστολικὸς Πατὴρ Κλήμης ὁ Ρώμης γράφοντας πρὸς τοὺς χριστιανούς τῆς Κορίνθου: «Οἱ ἀπόστολοι ἡμῖν εὐηγγελίσθησαν ἀπὸ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐξεπέμφθη. Ὁ Χριστὸς οὖν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ἀπόστολοι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ἐγένοντο οὖν ἀμφοτέρω εὐτάκτως ἐκ θελήματος Θεοῦ. Παραγγελίας οὖν λαβόντες καὶ πληροφορηθέντες διὰ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ πιστωθέντες ἐν τῷ λόγῳ

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 109 τοῦ ὑπ' ἀρ. 6 τεύχους.

τοῦ Θεοῦ, μετὰ πληροφορίας Πνεύματος Ἁγίου ἐξηλθόν εὐαγγελιζόμενοι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ μέλλειν ἔρχεσθαι. Κατὰ χώρας οὖν καὶ πόλεις κηρύσσοντες καὶ τοὺς ὑπακούοντας τῆ βουλήσει τοῦ Θεοῦ βαπτίζοντες καθίστανον τὰς ἀπαρχίας αὐτῶν, δοκιμάσαντες τῷ Πνεύματι, εἰς ἐπισκόπους καὶ διακόνους τῶν μελλόντων πιστεύειν» (Α' Κλήμ. 42, ΒΕΠΕΣ 1, 29-30).

Ἡ ἀδιάκοπη μεταδίδασθαι τοῦ χαρίσματος τῆς ἱερωσύνης μέσα στὴν Ἐκκλησία συνιστᾷ αὐτὸ πού ονομάζουμε ἀποστολικὴ διαδοχὴ. Ἡ ἱερωσύνη τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ ἱερωσύνη τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων Του, καὶ ἡ ἱερωσύνη αὐτὴ εἶναι πού μεταδίδεται κατὰ τρόπο συνεχῆ καὶ ἀδιάκοπο μέσα στὴν Ἐκκλησία ἀπὸ τῆ μιᾶ γενιᾶ στὴν ἄλλη.

Τὸ πρόσωπο πού ἀποτελεῖ τὸν κατ' ἐξοχὴν φορέα τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς καὶ τοῦ πληρώματος τῆς ἱερωσύνης εἶναι ὁ ἐπίσκοπος. Καὶ ἡ πράξη μὲ τὴν ὁποία μεταδίδεται τὸ χάρισμα τῆς ἱερωσύνης εἶναι ἡ χειροτονία. Ἡ ἐν προσευχῇ ἐπίθεση τῶν χειρῶν ὡς πράξη μεταδοτικῆ τῶν χαρισμάτων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἰδιαίτερος τοῦ ἱερατικοῦ χαρίσματος ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν ἀποστολικὴ ἐποχὴ καὶ κυριαρχεῖ στὴν ἐκκλησιαστικὴ παράδοση. Γίνεται ὁ οὐσιώδης ἐξωτερικὸς τύπος τοῦ μυστηρίου, μὲ τὸ ὁποῖο ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μεταδίδεται στὸν χειροτονούμενο τὸ χάρισμα τῆς ἱερωσύνης, πού δὲν καθιστᾷ ἀπλῶς ἱκανὸ νὰ ἐπιτελεῖ τὰ ἔργα τοῦ ἱερατικοῦ βαθμοῦ πού λαμβάνει, ἀλλὰ παράλληλα τοῦ παρέχει καὶ τὴ δυνατότητα μὲ τὸν προσωπικὸ του ἀγώνα, τὴν ἐπιμέλεια καὶ τὴν καλλιέργεια τῆς θείας δωρεᾶς ν' ἀναδειχθεῖ ἄξιος λειτουργὸς τοῦ Κυρίου.

Ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὸ μυστήριον τῆς Εὐχαριστίας, στὴ διάρκεια τοῦ ὁποῖου τελεῖται ἡ χειροτονία καὶ στοὺς τρεῖς ἱερατικοὺς βαθμούς, εἶναι ἔργο θεανθρώπινο («Οὔτε ἄγγελος, οὔτε ἀρχάγγελος ἐργάσασθαι τι δύναται εἰς τὰ δεδομένα παρὰ Θεοῦ, ἀλλὰ Πατὴρ καὶ Υἱὸς καὶ Ἅγιον Πνεῦμα πάντα οἰκονομεῖ· ὁ δὲ ἱερεὺς τὴν ἑαυτοῦ δανεῖζει γλώτταν καὶ τὴν ἑαυτοῦ παρέχει χεῖρα» (Εἰς Ἰω. ὁμιλ. 86,4. PG 59, 472), ἔτσι καὶ ἡ χειροτονία. Ἀποτελεῖ ἓνα θαῦμα. Εἶναι πρωτίστως ἔργο τῆς πανσθενουργοῦ θείας χάριτος, τὴν ὁποία οἱ ἄνθρωποι ὑπηρετοῦν ταπεινά.

Ἐρμηνεύοντας ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος τὸ χωρίον τῶν Πράξεων 6,6 «ἔστησαν ἐνώπιον τῶν ἀποστόλων. Καὶ προσευξάμενοι ἐπέθηκαν αὐτοῖς τὰς χεῖρας», τὸ ὁποῖο ἀναφέρεται στὴν ἐκλογή τῶν ἐπὶ διακόνων, παρατηρεῖ «ὅτι ἐχειροτονήθησαν διὰ προσευχῆς· τοῦτο γὰρ ἡ χειροτονία ἐστίν. Ἡ χεῖρ ἐπίκειται

τοῦ ἀνδρός, τὸ δὲ πᾶν ὁ Θεὸς ἐργάζεται, καὶ ἡ αὐτοῦ χεῖρ ἐστίν ἡ ἀπτομένη τῆς κεφαλῆς τοῦ χειροτονούμενου, ἐὰν ὡς δεῖ χειροτονῆται» (Εἰς Πράξ. ὁμιλ. 14,3. PG 60, 116).

Αὐτὸ πού ἐπιτελεῖται κατὰ τὴν ὥρα τῆς χειροτονίας εἶναι μιᾶ θαυμαστὴ μεταβολή. Ἐνα ἀπλὸ μέλος τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος μὲ τὴν ἐνέργεια τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀναδεικνύεται ἱερεὺς, διδάσκαλος καὶ ποιμὴν τῶν χριστιανῶν— «μέσος τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως» (Ἰωάννου Χρυσόστομου, ὁμιλ. 5,1 εἰς Ἦσ. 6,1. PG 56, 131). Ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης θέλοντας νὰ υπογραμμίσαι τὴ δραστηριότητα τῆς χάριτος πού παρέχεται στὸν χειροτονούμενο μὲ τὸ μυστήριον τῆς ἱερωσύνης παραβάλλει τὴ μεταβολὴ πού συντελεῖται κατὰ τὴ χειροτονία πρὸς τὴν εὐχαριστιακὴ μεταβολή: «Ἡ αὐτὴ τοῦ λόγου δύναμις καὶ τὸν ἱερέα ποιεῖ σεμνὸν καὶ τίμιον τῆ κοινότητι τῆς εὐλογίας τῆς πρὸς τοὺς πολλοὺς κοινότητος χωριζόμενον· χθὲς γὰρ καὶ πρόην εἰς ὑπάρχων τῶν πολλῶν καὶ τοῦ δήμου ἄθροον ἀποδεικνύεται καθηγεμῶν, πρόεδρος, διδάσκαλος εὐσεβείας, μυστηρίων λαμβανόντων μυσταγωγός». Μὲ ποιὸ τρόπο; «Ἐπάρχων κατὰ τὸ φαινόμενον ἐκεῖνος ὃς ἦν, ἀοράτῳ τινὶ δυνάμει καὶ χάριτι τὴν ἀόρατον ψυχὴν μεταμορφωθείς πρὸς τὸ δέλτιον» (Εἰς τὴν ἡμέραν τῶν Φώτων, ΒΕ ΠΕΣ 69, 206).

Τὴ θαυμαστὴ μεταβολὴ πού συντελεῖται διὰ τῆς χειροτονίας μᾶς ἀποκαλύπτουν καὶ τὰ αἰτήματα τῶν εὐχῶν πού ἀπευθύνει πρὸς τὸν Θεὸ ἐξ ὀνόματος τῆς συναγαμένης Ἐκκλησίας ὁ χειροτονῶν ἐπίσκοπος κατὰ τὴν ὥρα τῆς χειροτονίας. Ἡ θεολογικότητα τῆς εὐχῆς γιὰ τὴ χειροτονία πρεσβυτέρων πού διασώζουν οἱ Ἀποστολικὲς Διαταγὲς τονίζει: «...Αὐτὸς καὶ γὺν ἐπίδεδε ἐπὶ τὸν δουλόν σου τοῦτον..., καὶ ἔ μ π λ η σ ο ν αὐτὸν π ν ε ὤ μ α χ ά ρ ι τ ο ς καὶ σ υ μ β ο υ λ ί α ς τοῦ ἀντιλαμβάνεσθαι καὶ κυβερνᾶν τὸν λαόν σου ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ..., ὅπως π λ η σ θ ε ἰ ς ἐ ν ε ρ γ η μ ά τ ω ν ἱ α τ ι κ ῶ ν καὶ λό γ ο υ δι δ α κ τ ι κ ο ὤ, ἐν πραότητι παιδεύῃ σου τὸν λαόν καὶ δουλεύῃ σοι εὐκρινῶς... καὶ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ σου ἱερουργίας ἀμώμους ἐκτελέῃ...» (Η', 16. ΒΕΠΕΣ 2, 160).

Ἡ ὁδός, λοιπόν, μὲ τὴν ὁποία μεταδίδεται τὸ χάρισμα τῆς ἱερωσύνης εἶναι ἡ χειροτονία. Κληρικὸς χωρὶς ἔγκυρη χειροτονία—χειροτονία δηλαδή πού πληροῖ τις προϋποθέσεις τις ὁποῖες καθόρισε ἡ ζωσα ἐκκλησιαστικὴ παράδοση— δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει.

(Συνεχίζεται)

ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΕΙΣ

Θάνατος και έσχατολογία

Όρθόδοξη άποψη ζωής για τὸ θάνατο

ΤΟΥ κ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
Άναπλ. Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Έρωτήματα για τὸ θάνατο και άπαντήσεις

Θά ἦταν ασφαλῶς κοινοτοπία νὰ ποῦμε ὅτι τὸ φαινόμενο τοῦ θανάτου άπασχόλησε και άπασχολεῖ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Πολλὰ εἶναι ἐν τούτοις τὰ ἐρωτήματα ποὺ τίθενται ὡς πρὸς τὴν αἰτία και τὰ αἷτια τοῦ θανάτου, τὴ φύση του, τὴν οὐσία και τὰ ἀποτελέσματά του. Πολλές ἐρμηνείες προβάλλονται για τὴν ἐπίλυση τοῦ σπουδαίου αὐτοῦ προβλήματος, τὸ ὁποῖο ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία μας χαρακτηρίζεται ὡς μυστήριον και μάλιστα φοβερώτατον¹. Ἡ φθορά και ὁ θάνατος παραμένουν φαινόμενα άκατανόητα και ἐκτὸς τῆς θείας τάξεως ποὺ εἶχε καθορίσει ὁ δημιουργὸς Θεός. Ἡ παρακοή ἐκ μέρους τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ ὁδήγησε τὴν ἀνθρωπότητα μακριά ἀπὸ τὸν ζωντανὸ Θεὸ με ἀποτέλεσμα, ὁ ἀνθρώπος νὰ χωριστεῖ ἀπὸ τὴν πηγὴ τῆς ζωῆς και νὰ καταλήξει στὸ θάνατο (Γένεση 2, 16-17³, 19³· πρὸβλ. Δευτερονόμιο 30, 15, 19).

Ὁ θάνατος ὁμως δὲν ἦταν αὐτὸ ποὺ εἶχε σκεφθεῖ ὁ Θεός για τὸν ἀνθρώπο. Προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου ἦταν νὰ ζήσει κοντὰ στὸ Θεό. Αὐτὸ διατυπώνεται κατὰ τρόπο κατηγορηματικὸ ἀπὸ τὸν Κύριό μας, ὅταν πιστοποιεῖ τὴν αἰτία τῆς ἐνσαρκώσεώς του και τῆς ἐλευσεώς του στὸν κόσμο: «ἐγὼ ἦλθον ἵνα ζωὴν ἔχωσι και περισσὴν ἔχωσι» (Ἰωάννου 10,10· ἐγὼ ἦλθα διὰ νὰ ἔχουν ζωὴν και νὰ τὴν ἔχουν ἄφθονη). Ἡ ἀπειθία στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ὡς ἀμάρτια ὁδήγησε τὸν ἀνθρώπο στὴ φυσική τῆς συνέπεια, τὸν θάνατο, ποὺ ὁ ἴδιος ὁ Θεός εἶχε προαναγγεῖλει. Ἐκτοτε ὁ θάνατος ὡς μαθηματικὴ «σταθερά» καθορίζει τὴν ἀνθρώπινη κατάσταση.

Ὁ σωματικὸς θάνατος, ὅπως εἶναι φανερό, ἀποκόπτει κάθε γραμμὴ ἐπικοινωνίας με τὸν ἀποθανόντα και πιστοποιεῖ κατὰ τρόπο τραγικὸ τὸ τέλος τῆς ἀνθρώπινης υπάρξεως. Με ἀνθρώπινα μέσα εἶναι πλέον

ἀδύνατη ἡ βεβαιότητα για μιὰ συνέχιση τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου μετὰ θάνατον. Αὐτὸ ποὺ χαρακτηρίσαμε πιὸ πάνω ὡς ἀνθρώπινη κατάσταση παραμένει ἕνα βαθὺ μυστήριο, πρὸ τοῦ ὁποῖου ὁ ἀνθρώπος ἀδυνατεῖ ἀπὸ μόνος του νὰ δώσει ὁποιαδήποτε ἀπάντηση. Ἡ ἀβεβαιότητα για τὸ ἐπέκεινα συνιστᾶ κοινὴ ἀνθρώπινη μοῖρα.

Ἡ ἀρχαία φιλοσοφία πρόβαλλε ὡς κύρια ἐνασχόλησή τῆς τὴ «μελέτη θανάτου», ἔτσι ὥστε φιλοσοφία και μελέτη θανάτου νὰ θεωροῦνται για ἕνα μεγάλο διάστημα στὴν ἱστορία τῆς φιλοσοφίας ὡς ὅροι ἐναλλασσόμενοι και ταυτόσημοι². Οἱ διάφορες θρησκείες προσπάθησαν ἐπίσης νὰ δώσουν ποικίλες ἀπαντήσεις στὸ ἐπίμαχο τοῦτο θέμα.

Ἡ ἀπάντηση τοῦ Χριστιανισμοῦ δόθηκε ἐπὶ προσωπικοῦ ἐπιπέδου· ἡ ἀπάνηση ἦταν ἕνα πρόσωπο: ὁ Ἀναστάς Κύριος, τὸ κήρυγμα τοῦ Ὁποῖου ἀπήλυθε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος στὴν καρδιά τῆς «μελέτης θανάτου», στὴν Ἀθήνα. Ὅπως ὅλοι γνωρίζουμε, τὸ κήρυγμα αὐτὸ ἀποκρούστηκε σὲ πρώτη φάση ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὁμως ἀποτέλεσε τὴν ἀρχὴ τῆς νίκης ἐπὶ τοῦ θανάτου. Ἐγίνε «πρωτότοκος τῶν νεκρῶν» (Κολοσσαεῖς 1,18· Ἀποκάλυψη 1,5), «ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων» (Α΄ Κορινθίους 15,20). Με τὸ θάνατό Του καταπάτησε τὸν θάνατο και γεφύρωσε τὴν ἀπόσταση ἀνάμεσα στὸ Θεὸ και τὸν ἀνθρώπο. Ὡς Θεάνθρωπος ἐπανασύνδεσε τὰ διεστῶτα. Ὁ ἀνθρώπος πλησίασε τὴ ζωὴ και ἐπανέκτησε τὴ δυνατότητα νὰ ζήσει ἐφ' ὅσον τὸ ἐπιθυμοῦσε.

Τὰ δικαιώματα τοῦ θανάτου και ἡ ὑπέρβασή τους

Ὁ θάνατος βεβαίως παραμένει ἀκόμη ὡς μορφή καταλύσεως τῆς ζωῆς. Στὴν ἀνθρώπινη μας κατάσταση ὁ θάνατος ἔχει τὰ δικὰ του δικαιώματα και εἶναι ἐμφανὴ τὰ ἀποτελέσματα ἀποσυνθέσεως τῆς ζωῆς ποὺ ἐπιφέρει. Ἐξακολουθεῖ νὰ καταδυναστεύει τὸ σῶμα

ο ε δρόμους ποιμαντικής διακονίας

και να το διαλύει εις τα εξ ὧν συνετέθη. Είναι σα να του επιτρέπεται να έχει τα ίδια δικαιώματα ὅπως και πριν —πριν δηλαδή τῆ νίκη τοῦ Χριστοῦ πάνω του— λόγω κεκτημένης συνηθείας και ταχύτητος, χωρίς ἕμως τὴν αἰτία, ἀφοῦ ἔχει χάσει πιά τὸ κεντρί του.

Ὁ θάνατος, γιὰ νὰ χρησιμοποιήσουμε μία πρώτη εἰκόνα, ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχει τὴν «ἐπικαρπία» ἔχοντας χάσει ὅμως τὴν «κυριότητα» ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ θάνατος εἶναι σὰν ἓνα φίδι ποὺ δαγκώνει ἀλλὰ δὲν ἔχει πιά δηλητήριο· σὰν μιὰ μέλισσα ποὺ συμπάει ἀλλὰ δὲν ἀποθέτει τὸ δηλητηριώδες κεντρί της. Ἐπιφέρει ὅμως καταστροφές σὰν ἓνας ἐχθρὸς ποὺ νικημένος ὑποχωρεῖ και ἐξαφανίζει ἐκδικητικὰ τὰ πάντα χωρὶς νὰ σκοτώνει ἀνθρώπους. Ὁ θάνατος εἶναι ὁ ἔσχατος, ὁ τελευταῖος ἐχθρὸς ποὺ θὰ καταργηθεῖ (Α΄ Κορινθίους 15,26) καὶ τότε «ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται. Ἐκαστος δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι· ἀπαρχὴ Χριστός, ἔπειτα οἱ Χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ» (στίχοι 22-23).

Οἱ χριστιανοὶ ὅμως ἤδη ἀπὸ τώρα ἔχουν νικήσει τὸν θάνατο διὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὁ θάνατος γι' αὐτοὺς δὲν εἶναι τὸ τέλος τῆς ζωῆς ἀλλὰ μία νέα κορυφαία. Σὰν τὸν σπόρο ποὺ δὲν «ζωοποιεῖται ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ» (στίχος 36). Τῆ ζωὴ αὐτὴ τὴν γεύονται ἤδη ἀπὸ τώρα διὰ τῆς «ζωοποιου νεκρώσεως» τοῦ κεντριοῦ τοῦ θανάτου ποὺ εἶναι ἡ ἁμαρτία.

Αὐτὸ ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν ὑπακοή στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Οἱ χριστιανοὶ κατὰ κάποιον τρόπο γίνονται κατὰ τὸ πρότυπο τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ «ὑπήκοοι μέχρι θανάτου» (Φιλιππησίους 2,8) «σταυρώνοντας τὴν σάρκα σὺν τοῖς παθήμασι και ταῖς ἐπιθυμίαις» (Γαλάτας 5,24). Μιμούμενοι τὸν δεῦτερο Ἀδάμ ἀναπληρώνουν τὶς ἐλλείψεις τοῦ πρώτου. Στὴν ὀκνηρία του και στὴν εὐκολὴ λύση τῆς διὰ μιᾶς και ἀπαξ διὰ παντός ὑφαρπαγῆς τῆς τελειώσεως μὲ τὴν γεύση τοῦ ἀπαγορευμένου καρποῦ (Γένεση 3, 1-5), προτείνουν τὴν ἐπιμελὴ ἐργασία τῶν ἐντολῶν γιὰ ὅσο χρονικὸ διάστημα τοὺς ἐπιτρέψει ὁ Κύριος. Ἀναζητοῦν τὸν χαμένο χρόνο τοῦ Ἀδάμ ὄχι μὲ τρόπο ἀναδρομικὸ ἀλλὰ προοπτικὸ. Ἀφοροῦν στὸ μέλλον διώνοντας το ἤδη ἀπὸ τώρα, ρίχνοντας τὸ βάρος στὴ ζωὴ γιὰ ν' ἀντισταθμίσουν τὸν θάνατο. Βιώνουν τὰ ἔσχατα πρὸ τῶν ἐσχάτων. Βιώνουν τὴν ἀνάσταση μέσα ἀπὸ τὸν θάνατο, και νικοῦν τὸν θάνατο

συνθαπτόμενοι μὲ τὸν Χριστὸ και περιπατοῦντες ἐν καινότητι ζωῆς (Ρωμαίους 6, 4-5). Ζοῦν τὸ τέλος ὡς ἀτέλεστο τέλος και τὴν ἀρχὴ ὡς ἀναρχὴ ἀρχή, γιὰ τὴν ἀρχὴ δὲν ἀρχίζει ἀπὸ αὐτοὺς και τὸ τέλος δὲν τελειώνει σ' αὐτοὺς.

Ἐσχατολογικὴ προσέγγιση

Στὰ ὅσα ἐκθέσαμε πρὸ πάνω φαίνονται νὰ «στέκονται μαζί» πράγματα ποὺ ἀλλοιῶς εἶναι χωρισμένα. Αὐτὸ ἀκριβῶς θὰ λέγαμε ὅτι εἶναι και τὸ ἔργο τῆς ἐσχατολογίας ἢ καλλίτερα τὸ ἔργο τῆς ἐσχατολογικῆς θεωρήσεως τῶν πραγμάτων. Μιὰ τέτοια θεώρηση μεταφέρει ἐδῶ και τώρα μιὰ ἀϊσθησι τῆς ἐσχατολογικῆς πραγματικότητος. Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται ὅπως εἶναι γνωστὸ κατὰ τρόπο μοναδικὸ μέσα στὴ λατρεία τῆς Ἐκκλησίας και τὸν κατ' αὐτὴν βιούμενο λειτουργικὸ χρόνο και τόπο (λειτουργικὸς χρονότοπος ἢ χωρόχρονος)³. Ὅπως γιὰ τὸ κάθε τι μέσα στὴν Ἐκκλησία τὸ ἴδιο και γιὰ τὸ θάνατο ἢ ἐσχατολογικὴ προσέγγιση εἶναι ἢ καλλίτερη προσέγγιση. Ἄς ἀναφέρουμε μερικὸς λόγους.

1. Πρῶτα πρῶτα ὑπ' αὐτὴ τὴν ἐσχατολογικὴ προσοπτικὴ τὸ ἔργο ποὺ ἀναλαμβάνουμε και ὁ κόπος ποὺ καταβάλλουμε δὲν εἶναι μάταιος. Ὅφειλουμε νὰ ἐργαζώμαστε ὅλο και περισσότερο στὰ ἔργα μας και στὸ ἔργο τοῦ Κυρίου (Α΄ Κορινθίους 15,58). Ὁ θάνατος δὲν σημαίνει τὸ τέλος, τὸ τέρμα ποὺ σημαδεύει τὴ ζωὴ μας. Ἡ φράση «φάγωμεν και πίωμεν, αὔριον γὰρ ἀποθνήσκουμεν» (στίχος 32), ποὺ ἤχει ὡς σύνθημα ἢ μήνυμα παραίτησης σὲ ἀναφορὰ πρὸς ἓνα μέλλον χωρὶς ἐλπίδα, θὰ μπορούσε νὰ ἐννοηθεῖ ὡς ἀπαίτηση γιὰ ἀληθινὴ βρώση και πόση (πρὸβλ. Ρωμαίους 14, 17), ποὺ θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ μᾶς ὀδηγήσουν στὴ ζωὴ.

Ἡ φράση ποὺ περιλαμβάνεται στὸν στίχο 32 θὰ μπορούσε νὰ ἰσχύει ὡς ἀνταπόκριση στὴν πρόσκληση τοῦ Κυρίου «λάβετε φάγετε· τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμά μου», «πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ αἷμά μου» (Ματθαίου 26, 26-28). Σὲ μιὰ ζωὴ νοουμένη ἀπλῶς ὡς ἐπιβίωση, ὁ χριστιανὸς ἐνδιαφέρεται γιὰ π ο ι ὀ τ η τ α ζ ω ῆ ς, γιὰ τὴ ζωὴ ἐκείνη ποὺ προκύπτει ἀπὸ Ἐκεῖνον ποὺ μᾶς διαβεβαιώνει ὅτι εἶναι ὁ ἴδιος ἢ Ζωὴ (Ἰωάννου 14,6· πρὸβλ. 6, 47-59).

2. Κατὰ δεῦτερο λόγο τὸ ἔργο ποὺ ἐπιτελοῦμε

προσλαμβάνει σχετική μόνον αξία· δὲν εἶναι κάτι τὸ ἀπόλυτο. Γίνεται μὲ ἀναφορά σὲ κάτι ἄλλο, δὲν μᾶς περιορίζει στὸ ἐδῶ καὶ τώρα, στὸ ἐντεῦθεν· μᾶς συνδέει μὲ τὸ ἐπέκεινα, μὲ τὸ ἐκεῖ καὶ μετὰ.

3. Νὰ προσθέσουμε ἀκόμα, ὅτι τὸ ἔργο μας αὐτὸ, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ πόσο ἀξιόλογο τὸ κρίνουμε ἑμεῖς, δὲν μπορεῖ νὰ κρίνεται μὲ βάση τὰ δικά μας κριτήρια καὶ μόνο. Τίθεται ὑπὸ κρίσιν καὶ τώρα καὶ τῆ στιγμῆ τοῦ θανάτου μας, ἀλλὰ καὶ στὴ Μέλλουσα Κρίση. Ἡ συνείδηση ἐκ μέρους μας ὅτι τὸ ἔργο μας κ ρ ί ν ε τ α ι καὶ τώρα ἀλλὰ ἰδιαίτερα ὅταν ὁ Χριστὸς «ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ» (Ματθαίου 25,31 κ.έ.) μᾶς καθιστᾷ προσεκτικούς· μᾶς δοῖται νὰ θυμόμαστε τὸν θάνατό μας καὶ τὴν εὐθύνη πού ἔχουμε νὰ δώσουμε λόγο, «καλὴν ἀπολογία ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ θήματος τοῦ Χριστοῦ». Μᾶς ὠθεῖ στὸ νὰ καλλιεργοῦμε μ ν ῆ μ ῆ καὶ μ ε λ έ τ η θ α ν ά τ ο υ πού τόσο τόνισαν καὶ τονίζουν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας⁴.

4. Αὐτὴ ἡ μνήμη καὶ μελέτη θανάτου δὲν εἶναι μία μειψίμοιρη στάση ὡς πρὸς τὴν ἀνθρώπινη κατάσταση. Εἶναι περισσότερο μία καθολικὴ θέαση τῆς ζωῆς μας ὥστε νὰ μὴ περιοριζόμαστε στὰ δεδομένα τῆς στιγμῆς. Ὑπάρχει ἕνα μέλλον· ὑπάρχει ὁ θάνατος, ἡ ἀνάσταση ὅμως εἶναι πραγματικότητα. Στὴν οὐσία ἡ μελέτη θανάτου γίνεται μ ε λ έ τ η ζ ω ῆ ς, μελέτη ἀ ν α σ τ ά σ ε ω ς. Εἶναι ἐφαρμογὴ τῆς προστακτικῆς τοῦ Κυρίου «γρηγορεῖτε οὖν» (Ματθαίου 24,42) τὴν ὁποία ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἐρμηνεύει ὡς «μελετᾶτε ζῆν». Μελέτη ἐδῶ βεβαίως δὲν σημαίνει μία θεωρητικὴ ἐνασχόληση μὲ τὸ θέμα τοῦ θανάτου ἢ τῆς ζωῆς ἀλλὰ εἶναι θάνατος, νέκρωση, ζωὴ, ἀνάσταση. Μελέτη ἐδῶ σημαίνει ἀσκησιμὸς, ἐξάσκησιμὸς, δοκιμὴ, ὅπως ὁ Λάζαρος μὲ τὴν ἐκ νεκρῶν ἔγερσή του ἀπὸ τὸν Κύριο δοκίμασε ἐμπειρικὰ τὴν κοινὴν Ἀνάσταση («μελετήσας τὴν ἀνάστασιν») πού θὰ λάβει χώρα κατὰ τὴ Δευτέρα Παρουσία⁵.

5. Μποροῦμε ὅμως νὰ ἰσχυρισθοῦμε ὅτι κάτι τὸ ἀ ν ά λ ο γ ο ἐπιτυγχάνει ὁ χριστιανὸς μὲ τὸν καθημερινὸ του ἀγῶνα μεταξὺ πτώσεως καὶ ἐγέρσεως μετὰ τὴν πώση του. Ὁ φυσικὸς θάνατος, ὅταν θὰ ἔλθει, θὰ βρεῖ τὸν ἄνθρωπο στὴν κατάσταση πού θὰ βρῖσκεται. Σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση καὶ ἀναχωρεῖ γιὰ τὸ αἰώνιο ταξίδι εἴτε δηλαδὴ στὸ καλὸ εἴτε στὴν πώση. Μέλημα λοιπὸν τοῦ χριστιανοῦ εἶναι νὰ σηκώνεται πάλι καὶ πάλι μετὰ ἀπὸ κάθε πώση γιὰ νὰ τὸν βρεῖ ὁ θάνατος ὄρθιο στὰ πόδια του. Κάτι τέτοιο ὑποδεικνύει ὁ Ἀββᾶς Σισώης ὁ Μεγάλος στὸν λη' λόγον σὲ ἀδελφὸ πού τὸν ρωτοῦσε τί νὰ πράξῃ μετὰ ἀπὸ πώση πού εἶχε ὑποστῆ. Δὲν θὰ ἦταν δυνατό νὰ ἀναζητήσουμε

χαρακτηριστικότερο παράδειγμα, πού νὰ διαζωγραφεῖ αὐτὴ τὴ μελέτη ζωῆς - θανάτου - ἀναστάσεως καὶ νὰ περιγράφει ἐπιτυχέστερα τὸν χριστιανὸ ὡς τὸν «ἀ ν ι σ τ ά μ ε ν ο» ἄνθρωπο⁶.

6. Ἡ μνήμη τοῦ θανάτου, πού κατὰ κάποιον τρόπο παροντοποιεῖ (καθιστᾷ παρὸν) τὸ μέλλον, εἶναι δυνατό νὰ ὀδηγεῖ καὶ στὴ διαρκὴ σ υ μ φ ι λ ί ω σ η τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ Θεὸ καὶ τοὺς συνανθρώπους του. Νὰ ὀδηγήσει σὲ μιὰ στάση συγχωρητικότητος καὶ συγχωρήσεως. Αὐτὸ δηλαδὴ πού συνήθως γίνεται, ὅταν θρυσκόμαστε κατάκοιτοι στὴν ἐπιθανάτια κλίνη, καὶ συγχωροῦμε τοὺς πάντες καὶ γιὰ τὰ πάντα, ἀκόμα κι αὐτοὺς πού μᾶς μισοῦν ἢ μᾶς ἀδίκησαν, συμβαίνει καὶ στὴν καθημερινὴ πρακτικὴ ὅταν ζητᾶμε ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλο συγγνώμη. Χαρακτηριστικὸς ὡς πρὸς αὐτὸ τὸ σημεῖο εἶναι ὁ σὲ ὀρθόδοξες χώρες συνηθιζόμενος χ α ι ρ ε τ ι σ μ ὸ ς καὶ ἀντιχαιρετισμὸς «σχώρα, συχωρᾶτε - συχωρεμένοι, ὁ Θεὸς νὰ σὲ συχωρέσει» ἀντὶ τῶν συνήθων «χαίρετε, εἰς τὸ ἐπανιδεῖν»⁷.

Χαρακτηριστικὴ ἄλλωστε γιὰ τὴ σημερινὴ πραγματικότητα εἶναι ἡ ἀποφυγὴ τοῦ χαιρετισμοῦ «ἀντίο» (ἰταλικὰ addio, γαλλικὰ adieu ἴσον ἃ Dieu) πού ὑποκρύπτει μιὰ παραπομπή, μιὰ ἀναφορά στὴ μέλλουσα κρίση, ἐκεῖ ὅπου θὰ συναντηθοῦν ὅλοι κάποια μέρα, μετὰ τοὺς διαδοχικοὺς ἐδῶ ἀποχαιρετισμοὺς, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Μία τέτοια ἀποφυγὴ συνδυάζεται ἄριστα μὲ τὴ σημερινὴ πρακτικὴ νὰ ἀποφεύγεται καὶ νὰ ἀπουσιάζει κάθε λόγος περὶ θανάτου. Ἀντὶ γιὰ τὴ μνήμη θανάτου σήμερα ἀσκεῖται ἡ λ ή θ η θ α ν ά τ ο υ. Οἱ περισσότεροι προσπαθοῦμε νὰ ξεχάσουμε τὸ θάνατο.

* Τὸ κείμενο αὐτὸ ἀποτελεῖ τὴν εἰσήγησιν τοῦ συγγραφέα σὲ στοργικὸν τραπέζι, πού ἐξέτασε ἀπὸ οἰκουμενικὴ ἀποψη τὸν «θάνατο καὶ τὴν ἐσχατολογία», στὰ πλαίσια διεθνούς συνεδρίου πού ἔλαβε χώρα στὴ Ρώμη 15 μὲ 18 Μαρτίου 1992 μὲ θέμα: «Φροντίδα γιὰ ἄτομα πού διανύουν τὸ τελικὸ στάδιο τῆς ζωῆς». Τὸ συνέδριο ὀργάνωσε τὸ Κέντρο Βιοηθικῆς τῆς Ἱατρικῆς καὶ Χειρουργικῆς Σχολῆς τοῦ Καθολικοῦ Πανεπιστημίου del Sacro Cuore πού ἐδρεύει στὴ Ρώμη. Ἡ ἀρχικὴ εἰσήγησις ἔγινε σὲ γαλλικὴ γλῶσσα. Στὴν προσαρμογὴ του στὰ ἑλληνικὰ κρατήσαμε τὴ δομὴ τοῦ προφορικοῦ λόγου μὲ τὸν ὅποιο καὶ ἐκφωνήθηκε. Περισσότερα γιὰ τὸ συνέδριο βλ. στὸν «Ἐφημέριον» τῆς 1 Ἀπριλίου 1992, σ. 104-106.

1. Βλ. γιὰ παράδειγμα τὰ ἰδιόμελα νεκρώσιμα τροπάρια τῆς Ἀκολουθίας εἰς κεκοιμημένους τοῦ δ' καὶ τοῦ πλαγίου τοῦ δ' ἤχου — ἀποδίδονται στὸν ἄγιον Ἰωάννη τὸν Δαμασκηνό: «ὡς τὸς φοβερώτατον, τὸ τοῦ θανάτου μυστήριον...». Ὁ θεολόγος Ν. Π. Βασιλειάδης ἐπιγράφει τὸ ἀξιόλογο βιβλίον του, Τὸ μυστήριον τοῦ θανάτου, Ἀθήνα, Ἐκδ. «Ὁ Σωτήρ», 1991, 550 σ. Σημειώνουμε ἐπ' εὐκαιρίᾳ τὸ ὀραϊότατο ἐρμηνευτικὸν σχόλιον στὴ Νεκρώσιμη Ἀκολουθία τοῦ καθηγητοῦ Ἀνδρέου Θεοδώρου, «Ἄ μ ω μ ο ι ἐ ν ὁ δ ῶ, ἀ λ λ η λ ο ὑ ἴ α», Ἀθήνα, Ἐκδ. «Ἀποστολικῆς Διακονίας», 1990, 264 σ. Ὁ π. Φιλόθεος Φάρος προσήγγισε ποιμαντικὰ τὴν Ἀκολουθία στὴ σημαντικὴ μελέτη του γιὰ τὸ πένθος (ὀρθόδοξη, λαογραφικὴ καὶ ψυχολογικὴ θεώρησις), Νέα Σμύρ-

ΠΡΟΣ ΙΕΡΕΑ : ΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙ ΦΙΛΑΡΓΥΡΙΑΣ

Τοῦ πανοσ. ἀρχιμ. κ. **ΙΩΑΝΝΙΚΙΟΥ ΚΟΤΣΩΝΗ**

Ἄδελφέ καὶ συλλειτουργέ, ἐὰν ἔγινες ἱερεὺς διὰ φιλαργυρίαν φρόντισε νὰ ἀλλάξης γνώμη, διάθεσιν, σκοπὸν, πορείαν, κατευθύνσιν. Εἰς τὸν λογισμὸν, εἰς τὴν καρδίαν, εἰς τὰς ἐνεργείας σου. Ἐξεκίνησες νὰ ὑπηρετήσῃς Ἐκεῖνον, ὁ Ὅποιος πτωχὸς ἐγενήθη (ὁ Πλούσιος ἐν ἐλέει Θεὸς τῶν ἀπάντων) καὶ πτωχὸς ἐσταυρώθη. Ὁ Κύριος «οὐκ εἶχεν ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ» ἐνῷ «αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσι καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις». Σὺ, λοιπόν, λατρεύεις τὸ εἶδωλον τοῦ χρήματος; Πῶς εἶναι νοητὸν νὰ εἴμεθα μαθηταὶ Ἐκείνου, τοῦ πτωχοῦ Ἰησοῦ, τοῦ ἀκτῆμονος Ἰησοῦ, ὅταν εἴμεθα δεμένοι μὲ τὰ δεσμὰ τοῦ χρήματος; Γνωρίζεις τί φοβερὸν πάθος εἶναι ἡ φιλαργυρία; Γνωρίζεις πόσα κακὰ τέχνα γεννᾷ; Διὰ τοῦτο, λοιπόν, ἐγίναμεν ἱερεῖς τοῦ Ὑψίστου; Ἀλλὰ ὁ ἱερεὺς «ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ» λατρεύει τὸν Θεὸν καὶ δὲν ζεῖ διὰ τὴν ὕλην, ἀλλὰ διὰ τὸ πνεῦμα.

Βεβαίως, ἔχεις οικογένειαν, ἔχεις παιδιὰ, χρῆζοντα τροφῆς καὶ ἐνδυμασίας, ἀπαιτοῦντα συντήρησιν. Χρειαζονται ὕλικά μέσα. Χρειαζονται χρήματα. Ἥμπορεῖς νὰ κατευθύνῃς τὰ χρήματα, ὅχι ὅμως νὰ σὲ κατευθύνουν. Ἥμπορεῖς νὰ ἔχῃς δούλην τὴν ὕλην εἰς τὸν νοῦν σου, ὅχι ὅμως ὁ νοῦς σου νὰ εἶναι σκλαβωμένος εἰς αὐτήν. Λαβὲ μὲ διάκρισιν ἔτι σοῦ προσφέρουν οἱ πιστοὶ χριστιανοί. Μὴ τὸ ἀπαιτεῖς. Μὲ εὐγένειαν. Μὲ εὐχαριστίαν καὶ εὐγνωμοσύνην. Ὁ λαὸς μας εἶναι φιλότιμος. Προσέχει καὶ τρέφει τοὺς ἱερεῖς του. Τοὺς ἀληθινούς, τοὺς ἐλευθέρους ἱερεῖς του. Ὅχι τοὺς φιλαργύρους, τοὺς εἰδωλολάτρες. Ὅχι ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι τελοῦν τὰ ἅγια Μυστήρια διὰ νὰ χρηματίζονται καὶ νὰ πλουτοῦν οἱ ἴδιοι. Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ λέγει «βοῦν ἀλοῶντα οὐ φιμώσεις» (δηλ. ὁδοὶ ποῦ ἀλωνίζει, μὴ κλείσῃς τὸ στόμα του νὰ τρώγῃ), καὶ «ἄξιός ἐστὶν ἡ ἀργία τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ». Ἀλλὰ πόσον εὐκόλως ριζώνει

νη, Ἐκδ. «Ἀκρίτας», Σειρά: Ψυχολογία-Ποιμαντικὴ ἀρ. 2, 1981, σ. 156-169. Συστηματικὴ ἔκθεσις τῆς περὶ θανάτου διδασκαλίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπιχειρεῖ ὁ καθηγητῆς Ν. Μητσόπουλος στὴ μονογραφία του, Ὁ θάνατος ε. Πνευματικὸς-Σωματικὸς-Αἰώνιος, Ἀθῆναι 1973, 130 σ.

2. Ἀπόληψη αὐτῆς τῆς ἀντιλήψεως βλέπουμε καὶ στὸν ἅγιον Ἰωάννη τῆς Κλίμακος ὁ ὁποῖος στὸν ΣΤ' Λόγῳ του, Περὶ μνήμης θανάτου, στὴν παράγραφο κς' σημειώνει: «καὶ Ἑλληνες... φιλοσοφίαν τοῦτο εἶναι ὀρίζονται, μελέτην θανάτου» (ἔκδοσις Ἀρχιμ. Ἰγνατίου, Ἰ. Μ. τοῦ Παρακλήτου, Ὁρωπὸς Ἀττικῆς, 1978, σ. 139β). Σὲ σχόλιό (ἀρ. 5) μάλιστα, στίς σ. 418-419, παραθέτει ἀπὸ τὸν πλατωνικὸ «Φαίδωνα» τὴν ῥῆσιν τοῦ Σωκράτη: «Οἱ ὀρθῶς φιλοσοφοῦντες ἀποθνήσκουσιν μελετῶσι, καὶ τὸ τεθνᾶναι ἥμιστά αὐτοῖς ἀνθρώπων φοβερόν» (67ε). Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁ Σωκράτης τροποποίησε τὴν παραδοσιακὴ ἀντιλήψιν ποῦ εἶχε μέχρι τότε γιὰ τὸ θάνατο ἢ ἐλληνικὴ σκέψιν. Πάνω σ' αὐτὸ βλ. πρόσφατο ἄρθρο τοῦ J. Bels, Socrate et la mort individuelle, στὸ περ. «Revue des Sciences Philosophiques et Théologiques», 72, 1988, σ. 437-442.

3. Βλ. ἐπ' αὐτοῦ τὸ «κύνειο ἄσμα» τοῦ μακαριστοῦ π. Ἀλεξάνδρου Σμέμαν, Λειτουργία καὶ ἐσχατολογία, σὲ μετάφραση τοῦ Μ. Πρωτῆρου π. Δ. Βακάρου, στὸ περ. «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» 69, τεύχος 709, 1986, σ. 43-52, ἰδιαιτέρα τὴ σ. 49. Ἐπίσης τὸ βιβλίον τοῦ O. Clément, Transfigurer le temps. Notes sur le temps à la lumière de la tradition orthodoxe, Neuchâtel-Paris, Delachaux et Niestlé: Coll. Communauté de Taizé, 1959, ἰδιαιτέρα τὸ κεφ. Ὁ ἐσχατολογικὸς χαρακτήρας τοῦ χρόνου τῆς Ἐκκλησίας, σ. 159-167. Ἄξιοσημείωτα εἶναι καὶ ὅσα λέγει ὁ ἀείμνηστος π. Γεώργιος Φλορόφσκυ, σὲ ἄρθρο του τοῦ 1952, Χριστιανισμὸς καὶ πολιτισμὸς. Σ' αὐτὸ ὁμιλεῖ γιὰ τὴν «ἐσχατολογία μεταμορφώσεως τοῦ ἀσκητισμοῦ», γιὰ τὴν ἐσχατολογία ὡς τελείωσις καὶ τὰ «ἐσχατολογικὰ μέτρα». Τὸ ἄρθρο περιλαμβάνεται σὲ μετάφραση Ν. Πουρναρᾶ τοῦ ὁμότιμου βιβλίου τοῦ π. Γ. Φλορόφσκυ, ποῦ κυκλοφόρησαν οἱ Ἐκδ. Π. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 1982 (σ. 161, 162, 163). Πρβλ. καὶ τὴν ἰδ. τοῦ ἐπίκουρου καθηγητοῦ Μ. Μπέγζου, Διαλεκτικὴ φυσικὴ καὶ ἐσχατολογικὴ θεολογία, Ἀθῆναι 1985, ἰδιαιτέρα τὴν παράγραφο 27 «Ὁ χριστιανισμὸς ὡς

ἐσχατολογικὴ ὄντολογία» (σ. 187-198). Γιὰ τὴν Ὁρθοδοξίαν βλ. σ. 198 μὲ τὴν ὑποσημείωσι 27, σ. 340.

4. Πάνω σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο βλ. τὰ ἄρθρα τῶν: J. A. Fischer, Μελέτη θανάτου. Eine Skizze zur frühen griechischen Patristik, στὸν τόμο Wegzeichen, Würzburg, Augustinus Verlag, 1971, σ. 43-54· Alois M. Haas, λῆμμα Mort mystique.-I. Période patristique στὸ Λεξικὸν Dictionnaire de Spiritualité (DS), τεύχος LXX-LXXI 1980, σ. 1777-1782· C. Malandrakis, The Mindfulness of Death according to the ascetic patristic Tradition, στὸ περ. «Θεολογία», 59, Ἀπρίλιος-Ἰούνιος 1988, 2, σ. 346-360· Archim. Sophrony (Sakharov), The Grace of Mindfulness of Death, στὸ βιβλίον του, We shall see him as he is (1 John 3,2), Essex, Stavropegic Monastery of St. John the Baptist, 1988, σ. 10-18. Βλ. ἐπίσης Ν. Μητσόπουλου, Ὁ θάνατος, Ἀθῆναι 1973, σ. 114-117.

5. Οἱ δύο παραθέσεις τοῦ Κλήμεντος (μελετᾶτε ζῆν) καὶ (μελετήσας τὴν ἀνάστασιν) ποῦ προέρχονται ἀπὸ τοὺς Στρωματεῖς V 106, 1: GCS 52, 397 καὶ τὸν Παίδαγωγὸ I 6,3: GCS 12,93 ἔχουν ληφθεῖ ἀπὸ τὸ μνημονευθὲν στὴν ἀμέσως προηγούμενη ὑποσημείωσις ἄρθρο τοῦ J. A. Fischer (1971, σ. 54, ὑποσημειώσεις 92 καὶ 95). Πρβλ. τὸ πολὺ ἀξιόλογο ἄρθρο τοῦ καθηγητοῦ Γ. Μαντζαρίδη, Ἡ ἀξία τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς κατὰ τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, στὸ περ. «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» 69, τεύχος 709, 1986, σ. 12-21.

6. Ὁ Λόγος τοῦ ἀββᾶ Σισώη βρίσκεται στὸ Γεροντικόν, ἤτοι Ἀποφθέγματα ἁγίων γερόντων (ὑπὸ Η. Β. Πάσχου), Ἀθῆναι, Ἐκδ. «Δοστέρ», 1970, σ. 114. Πρβλ. Α. Μ. Σταυροπούλου, Ἡ ποιμαντικὴ ψυχολογία ὡς ψυχολογία τοῦ ἀνίσταμένου ἀνθρώπου, εἰσήγησις στὸ Α' Συμπόσιο Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας καὶ Ἐξομολογητικῆς (17-18 Ἀπριλίου 1980, στὴν Ἰ. Μ. τοῦ Παρακλήτου, Ὁρωπὸς Ἀττικῆς). Ἡ εἰσήγησις περιλαμβάνεται στὰ Πρακτικὰ ποῦ ἐκδόθηκαν μὲ ἐπιμέλεια Ἰω. Κορναράκη-Ἄλ. Σταυροπούλου, Θεσσαλονίκη, Ἐκδ. Ἀφῶν Κυριακίδου, 1981, σ. 83-94.

7. Γιὰ τίς δυσκολίες τῆς συγχωρήσεως, τῆς συγγνώμης, βλ. τὸ ἄρθρο μου, Si amas veni, στὸν Ἐφῆμεριον τῆς 1 Ὀκτωβρίου 1991, σ. 296-298.

ΑΝΘΡΩΠΟΣ, Η ΤΡΑΓΙΚΩΤΕΡΑ ΤΩΝ ΥΠΑΡΞΕΩΝ

Τοῦ πανοσ. ἀρχιμ. κ. **ΕΥΘ. ΕΛ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΗ**
Ἐφημερεύοντος Ἱεροκλήρουκος

Εἰς τὰς ἡμέρας μας, κατὰ τὰς ἐκπνοὰς τοῦ Εἰκοστοῦ, μ.Χ., αἰῶνος, ὅτε «ἐπληθύνθη ἡ γνῶσις, ἐπερίσσευσεν ἡ ἀνομία καὶ ἐφυγή ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν», κατὰ τὴν προαγγελίαν τοῦ Θεανθρώπου Χριστοῦ (Ματθ. 24,12), ἔχει καὶ πάλιν ἰσχὺν ἡ διαπίστωση τοῦ ἀρχαίου δραματικοῦ, ἀπὸ σκηνῆς φιλοσόφου Σοφοκλέους (†406 π.Χ.) «Πολλὰ τὰ δεινὰ κοῦδὲν ἀνθρώ-

που πέλει δεινότερον» (Ἀντιγόνη). Ἀποθηριοῦται καὶ ἐκχυδαῖζεται, μὲ τὴν ἐντόνωσιν καλλιεργηθεῖσαν μηδενιστικὴν ὑλιστικὴν κοσμοθεωρίαν καὶ νοοτροπίαν καὶ τὴν βιοθεωρίαν τῆς ἐγωλατρίας, ὁσημέραι, ἡ ἀνθρωπίνη ὑπαρξις, ζῶσα καὶ ἀναπτυσσομένη, ἐντὸς τοῦ συγκεχυμένου, κόσμου μας, τῆς ἀνεπαρκοῦς γνώσεως τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ χυδαιότερου ἀτομικοῦ, συνισταμέ-

τὸ πάθος τῆς φιλαργυρίας εἰς τὴν καρδίαν μας, ἐὰν ἀμελήσωμε τὴν σωτηρίαν μας, τὴν προσευχήν, τὴν θεϊαν Ἐξομολόγησιν, τὴν ἐσωτερικὴν ἐπαγρύπνησιν, τὴν ἐλεημοσύνην.

Ὁ φιλάργυρος παπᾶς ἀποδεικνύει ἐκ τῶν ἔργων ὅτι δὲν ἔχει ἐπιγνώσιν τοῦ ἱεροῦ ἔργου, εἰς τὸ ὅποιον ἐστρατεύθη καὶ δὲν γνωρίζει τὸ μέγεθος καὶ τὸ πλάτος καὶ τὸ βάθος τῆς ἀποστολῆς του. Ὁ φιλάργυρος εἶναι «μονοδιάστατος». Δηλαδή ὅλη του ἡ ζωὴ καὶ ὅλη ἡ μέριμνά του καὶ ὅλος ὁ κόσμος περιορίζεται εἰς τὰ ὄρια μιᾶς μόνον διαστάσεως, τῆς διαστάσεως τοῦ χρήματος. Ἡ ἱερωσύνη, τὸ μέγιστον καὶ τὸ ὕψιστον τοῦτο χάρισμα, μετατρέπεται εἰς ἐπαγγελματικόν, οικονομικόν πορισμὸν.

Κάποτε ἐκοιμήθη ὁ κατὰ σάρκα πατήρ ἐνός ἱερέως. Ἀφοῦ ἔγινεν ἡ κηδεύα μὲ τὴν παρουσίαν καὶ τὴν συμμετοχὴν ὄλων τῶν τέκνων τοῦ θεγεῖντος καὶ πατρός τῶν ἀδελφῶν τοῦ ἱερέως, κατὰ τὴν ἐπικηδεῖον τράπεζαν, ὁ φιλάργυρος ἱερεὺς ἔσκυψεν ἐμπιστευτικῶς εἰς τὸ αὐτὶ τοῦ μεγαλύτερου του ἀδελφοῦ, ἐρωτῶν μετ' ἐπιμονῆς:

— Ἀδελφέ, ποῖός θὰ πληρώσῃ γιὰ τὰ «σηκωτικά»;
(Ἐγνωσθε τὰ ἔξοδα τῆς κηδεύας τοῦ πατρός του!!!).

Ἦθελε δηλαδή, γὰ πληρωθῆ διὰ τὰ ἔξοδα τῆς κηδεύας τοῦ πατρός του!!! Ἡ φιλαργυρία ὄχι μόνον κολάζει πολλάκις τὸν ἱερέα, ἀλλὰ καὶ τὸν γελοιοποιεῖ. Τίποτε πλέον ἀνάρμοστον καὶ πλέον ἀντιαισθητικόν ἀπὸ τὸν φιλάργυρον ἱερέα.

Ἵπῃρξαν ἱερεῖς, οἱ ὅποιοι ἐμοίραζαν τὰ χρήματα τῶν «τυχερῶν», ἀφοῦ τὰ ἀδειαζαν ἐπάνω εἰς τὴν Ἀγίαν Τράπεζαν! Φοβερόν τὸ ἄκουσμα.

Ἀντιθέτως, πρὸς τοὺς ἀνωτέρω παπάδες γνωρίζομεν παπᾶν μὲ πολυμελῆ οἰκογένειαν (μὲ ἑπτὰ παιδιά), ὁ ὅποιος συνταξιούχος ὢν, δὲν ἐδέχθη, ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῆς χειροτονίας του, δεῦτερον μισθόν. Ὅλα δὲ τὰ λεγόμενα «τυχερά» ἢ φιλοδομήματα τῶν χριστιανῶν τὰ προσφέρει διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐνορίας ἢ διὰ ἱε-

ραποστολικούς σκοπούς. Γνωρίζομεν εἰς ἓνα χωρίον ἱερέα, ὁ ὅποιος δὲν δέχεται γὰ λάβῃ φιλοδομήματα διὰ λόγους εὐαισθησίας καὶ συνειδήσεως καὶ ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης εἰς τὴν Πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅμως. Οἱ πιστοὶ οὐδέποτε ἐγκατέλειψαν τὴν οἰκογένειάν του. Τὰ πάντα τοῦ προσφέρουν. Τίποτε δὲν τοῦ ἔλειψεν.

Ἡ φιλαργυρία ἐνός ἱερέως συνήθως εἶναι συνταιριασμένη μὲ τὴν ἀδιαφορίαν διὰ τὴν πνευματικὴν ζωὴν καὶ κατάρτισίν του, συγχρόνως δὲ μὲ τὴν ἀμέλειαν διὰ τὴν διαποίμωσιν τοῦ λογικοῦ ποιμνίου τοῦ Κυρίου.

Δριμῶς εἶναι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ποῦ ἀπευθύνει μὲ προφητικὸν στόμα πρὸς τοὺς ἀμελεῖς καὶ φιλαργύρους ποιμένας:

«Ὡ ποιμένες τοῦ Ἰσραὴλ! Μήπως ὀσκούν οἱ ποιμένες τοὺς ἑαυτοὺς των; Τὰ πρόβατα δὲν ὀσκούν οἱ ποιμένες; Νὰ ὅμως! Ἐσεῖς πίνετε τὸ γάλα, ἐνδύεσθε τὸ μαλλὶ τῶν προβάτων, σφάζετε τὰ θρεμμένα πρόβατα καὶ δὲν ὀσκέτε τὸ ποιμνίόν μου. Τὸ ἀσθενικὸν πρόβατον δὲν τὸ ἐνισχύσατε καὶ τὸ ἄρρωστον δὲν τὸ ἐβρέψατε καὶ τὸ πλανημένον δὲν τὸ ἐπεστρέψατε εἰς τὴν μάνδραν καὶ τὸ χαμίνον δὲν τὸ ἐζητήσατε... Νά, λοιπόν, ἐγὼ στρέφομαι πρὸς τοὺς ποιμένας! Θὰ ζητήσω τὰ πρόβατά μου ἀπὸ τὰ χέρια τους καὶ θὰ τοὺς ἐκδιώξω διὰ γὰ μὴ ποιμαίνουσι πλέον τὰ πρόβατα...» (Ἰεζεκιὴλ λδ' 2-10).

Ὁ ἅγιος Κασσιανὸς ὁ Ρωμαῖος εἰς λόγον του πρὸς Κάστορα ἐπίσκοπον περὶ τῶν ὀκτῶ τῆς κακίας λογισμῶν (Φιλοκαλία Α' τόμ.), γράφει ὅτι «τῶν ἄλλων παθῶν, θυμοῦ λέγω, καὶ ἐπιθυμίας οἱ ἐρεθισμοί, ἐκ τοῦ σώματος δοκοῦσιν ἔχειν τὰς ἀφορμὰς καὶ τρόπον τινα ὡς ἔμφυτα ἀπὸ γενέσεως ἔχοντα τὴν ἀρχήν· ὅθεν καὶ διὰ μακροῦ χρόνου νικῶνται· ἡ δὲ τῆς φιλαργυρίας νόσος ἔξωθεν ἐπερχομένη εὐχερέστερον ἐκκόπτεσθαι δύναται, εἰ ἐπιμελείας τύχοι καὶ προσοχῆς. Ἀμεληθεῖσα δὲ ὀλοθριωτέρα τῶν ἄλλων παθῶν καὶ δυσασπύβλητος γίνεσθαι· “ρίζα γὰρ πάντων τῶν κακῶν ἢ φιλαργυρία ἐστίν” κατὰ τὸν Ἀπόστολον».

νης πάσης κακίας και απανθρωπίας!..

Ἐν τούτοις, ἀπέναντι τοῦ ἀγχομένου ἀνθρώπου τοῦ τεταραγμένου και ἀναστατομένου αἰῶνος μας, προφθευομένου και ὑπὸ τοῦ Ἀπ. Παύλου (Β΄ Τιμ. 3,1), ἴσεται ὁ Αἰώνιος, Ζῶν και Ἀληθινὸς Θεός, ὁ ἐν τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ σαρκωθεὶς και ἐνανθρωπήσας «χθὲς και σήμερον ὁ αὐτὸς και εἰς τοὺς αἰῶνας» (Ἐβρ. 13,8), ἐξακολουθῶν νὰ ἀποτελῇ τὸ ἀληθὲς μέτρον τῆς ἀξίας τῶν ὄντων και καταφύγιον και ἐλπίδα σωτηρίας. Οἱ ὀδηγήσαντες τὴν Ἀνθρωπότητα, εἰς τὰ σημερινὰ γενικὰ και εἰδικὰ ἀδιέξοδα, Ἰμπεριαλισταί, Σοσιαλισταί, Φασίσταί, Στρατοκράται, Οἰκονομολόγοι, Τεχνολόγοι και Ἀστρολόγοι..., «φάσκοντες εἶναι σοφοὶ ἐμωράνθησαν» (Ρωμ. 1,22) και ἐπεβεβαίωσαν τὰς προαιωνίους ἀληθείας τῆς Ἀγίας Γραφῆς «Χωρὶς τοῦ Χριστοῦ, οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδὲν» (Ἰω. 15,5) και «Οἱ μακρύνοντες ἑαυτούς, ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀπολοῦνται» (Ψ. 72,27) και «Οἱ ἀσεβεῖς ἐξολοθρευθήσονται» (Ψ. 36,9-28). Οἱ διατηροῦντες, εἰς τὰ τρισβάθα ἄδυστα τῆς ψυχοσωματικῆς και ἠθικοπνευματικῆς ὑπάρξεως ἡμῶν, τὴν ὀρθοφροσύνην τῆς Θρησκευτικῆς και Φιλοσοφικῆς, ἐν ταῦτῳ, Πίστεως, εἰς τὸν Θεῖον Λυτρωτὴν και Σωτῆρα ἡμῶν, Μονογενῆ Υἱὸν και Λόγον τοῦ Θεοῦ, Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, θὰ καταφεύγωμεν «ἐπὶ τὸν Κύριον» (Ἐσθ. 4,17), ἐν πίστει και προσευχῇ και ταπεινώσει και νηστεία, ἐν μετανοίᾳ και κατανύξει, τὴν «ἐλπίδα τοῦ κόσμου» (Σοφ. Σολ. 14,6), ὡς ἐπὶ σχεδίαν ναυαγοσωστικὴν και Βράχον σωτηρίας. Καὶ εἶναι πολλοί, ἐγκατεσπαρμένοι, εἰς ἔθνη πολλά, οἵτινες «οὐκ ἔκλιναν γόνυ τῷ Βάαλ» τῶν ἀντιχριστῶν αἰρέσεων και τῆς ἀθείας.

Καὶ θὰ καταφεύγωμεν, μεθ' ὄλων τῶν ἀληθινῶν λάτρων τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ και τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Πίστεως ἡμῶν Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ («Ἐγὼ Κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ») (Β΄ Τιμ. 2,19), εἰς τὸν, ὑπὲρ πάντα τὰ ὄχυρα (Ἦσ. 17,3), Ζῶντα Θεὸν τῶν Πατέρων ἡμῶν (Ἦσ. 10,3). Καὶ θὰ καταφεύγωμεν, εἰς Αὐτόν, ἐν τοῖς Ἱεροῖς Ναοῖς, καί, κατ' οἶκον, προσευχόμενοι, πεποιθότες εἰς τοῦ θεομακαρίστου Ἀποστόλου Πέτρου τὴν θεόπνευστον διαβεβαίωσιν «Οἶδε Κύριος εὐσεβεῖς, ἐκ πειρασμῶν, ρύεσθαι» (Β΄ Πέτρ. 2,9) και ἐκείνην τοῦ οὐρανοβάμονος Ἀποστόλου Παύλου «ὁ Θεὸς οὐκ ἑάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι, ὑπὲρ ὃ δύνασθε, ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ και τὴν ἔκβασιν τοῦ δύνασθαι ὑμᾶς ὑπενεγκεῖν» (Β΄ Κορ. 10,13).

Ἡ προαίσθησις τοῦ κινδύνου, ἡ αἴσθησις τῆς ἀνάγκης και τοῦ πόνου και ἡ ἀγωνία, διὰ τὰς συνεπείας ἀπὸ φόβου και προσδοκίας τῶν ἐπερχομένων τῇ οἰκουμένην» (Λουκ. 21,26) καθιστᾷ, ἀληθῶς, τὸν λογικὸν και νοοῦντα, τὸν κρίνοντα και προβλέποντα ἄν-

θρωπον, τὴν τραγικωτέραν τῶν ὑπάρξεων. Καὶ εἶναι πράγματι τραγικοὶ και ἄθλιοι και ἀξιοδάκρυτοι, οἱ ἄθεοι και ἄθρησκοι και ἄπιστοι, οἱ ὕλισται και ἀντίχριστοι. Ἐνῶ οἱ βεβαπτισμένοι και μυρωμένοι πιστοὶ Χριστιανοί, ἐξηγορασμένοι και ἐσφραγισμένοι μετὰ τὸ τίμιον Αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅ,τι και ἂν συμβῇ, ὅ,τι και ἂν ἐπιτρέψῃ ὁ Παντοκράτωρ Κύριος ἡμῶν, μετὰ τοῦ Ἀπ. Παύλου, διακηρύττομεν «Ἐάν τε ζῶμεν, ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν τοῦ Κυρίου ἐσμέν» (Ρωμ. 14,8). Πιστεύοντες εἰς τὴν Ἀνάστασιν και τὴν Θεότητα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἃς ἐμπιστευθῶμεν τὴν ζωὴν μας και τὴν τύχην μας, εἰς τὸν Ψυχρῶσστην «ἑαυτοὺς και ἀλλήλους και πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ παραθέμεθα», κατὰ τὸ παράγγελμα τῆς ἀγιαστικῆς νυχθημέρου Λατρείας τῆς Κιβωτοῦ τῆς Σωτηρίας, Μητρὸς ἡμῶν Ἐκκλησίας.

Οἱ μὴ ὄντες τοῦ Χριστοῦ, οἱ μὴ ἔχοντες τὸν Χριστόν, εἶναι τραγικοὶ και ἄθλιοι, ἐν τῇ ἀπιστίᾳ και ἐρημίᾳ και ἀπελπισίᾳ των. Οἱ πιστοὶ τοῦ Χριστοῦ, τελωνικῶς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἐπικαλούμενοι κατέχομεν τὸ ἀνεκτίμητον και ἀναντικατάστατον μέγα κεφάλαιον, αὐτὸ τὸ κεφάλαιον τῆς ἀπάντων ἡμῶν Σωτηρίας «τὸν σαρκωθέντα και ἐνανθρωπήσαντα, ἐκ τῆς Παναγίας Θεοτόκου και Ἀειπαρθένου Μαρίας, δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους και διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν» Μονογενῆ Υἱὸν και Λόγον τοῦ Θεοῦ (Εὐσέβιος, †340, Ἐκκλ. Θεολογ. 1. 7 PG 24,836C). Πρὸς Αὐτόν, λοιπόν, ὡς πρὸς τὸν Θεὸν τῶν Πατέρων ἡμῶν, θαρραλέως και αἰσιοδόξως ἀτενίζοντες, προσευχόμεθα «Ἐάν γὰρ και πορευθῶ, ἐν μέσῳ Ἄδου και σκιᾶς Θανάτου, οὐ φοβηθήσομαι κακὰ, ὅτι Σὺ, μετ' ἐμοῦ εἶ» (Ψ. 22,4).

ΜΟΛΙΣ ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΑΝ

★ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, **ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΜΥΡΟΝ ΕΝ Τῇ ΟΡΘΟΔΟΞῳ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ**. Ἱστορία και καθαγιασμός του, σελ. 32 μεγάλου σχήματος. Ἐκδοση πολυτελής.

★ Μητροπ. Σισανίου και Σιατιστής Ἀντωνίου, **ΚΟΣΜΙΚΗ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ** (ἀπὸ τοὺς Ἀποστολικούς χρόνους ἕως τὴν Ἄλωση). Σελίδες 184.

★ Καθηγ. Ἀθαν. Ι. Δεληκωστοπούλου, **Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΜΥΣΤΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ**. Σελίδες 128.

Η ΘΕΟΔΗΠΤΟΣ ΒΑΣΙΛΙΣ ΑΡΤΗΣ

Τοῦ πανοσ. ἀρχιμ. κ. ΜΑΞΙΜΟΥ ΘΕΟΧΑΡΗ
Ἱεροκλήρως

Ἐορτάσαμε λαμπρῶς καὶ ἐφέτος, 11ην Μαρτίου, τὴν μνήμην τῆς Ὁσίας ἡμῶν Θεοδώρας τῆς βασιλίσσης Ἄρτης, μετὰ τὴν ἀθρόαν συμμετοχὴν κλήρου καὶ λαοῦ, ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ ἀκαμάτου καὶ ἐνθουσιώδους Σεβ. Μητροπολίτου ἡμῶν κ. Ἱγνατίου τοῦ Δ'.

Ἡ Ἄρτα, πλημμυρισμένη εἰς ἐόρτιον στολισμόν, ἐτίμησεν τὴν προστάτιν καὶ βοηθὸν καὶ μεσίτιν πρὸς τὸν Κύριον, διὰ τὴν νὰ σημειωθῆ καὶ πάλιν ἡ δόξα τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου, ἀναβαπτιζομένη εἰς τὴν Χάριν τῶν ὀρθοδόξων ἱερῶν παραδόσεών μας.

Ταῦτα ἐτόνισεν ὁ πεπνυμένος Πρωθιεράρχης ἡμῶν, προσφυστάτα, κατὰ τὴν ὁμιλίαν του ἐν τῷ Ἐσπερινῷ, μετὰ τὴν ὑπογράμμισιν, ὅτι ὁ χριστόνυμος λαὸς κέκτηται προστάτιν του τὴν Ὁσίαν ἡμῶν Θεοδώραν, θεωρεῖται οὕτως μακάριος.

* * *

Ἐπιθυμῶ νὰ προσθέσω ἐνταῦθα τὰ ὠραῖα διδάγματα, ποὺ ἀναβλύζουν ἀπὸ τὸ τροπάριον τῆς στ' ὠδῆς τοῦ Κανόνος τῆς ἀκολουθίας «Πάντων τῶν ἐν Ἡπείρῳ Ἁγίων...», ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Ὑμνογράφου τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας μοναχοῦ Γερασίμου τοῦ Μικραγιαννανίτου, τοῦ Βορειοηπειρώτου, μέλλοντος οὕτω:

«Ὡς θεϊκῶν δωρεῶν, σκευὸς ἡ Ἄρτα γεραίρει σε, ὦ Θεοδώρα σεμνή, βασίλις Θεόληπτε...». Διότι ὁ χριστόνυμος λαὸς «προσπύσσεται τῶν λευάνων τὴν σορόν...» ἐν τῷ φερωνύμῳ Βυζαντινῷ Ἱερῷ Ναῷ Αὐτῆς, τὰ ὁποῖα λιτανεύει εὐλαβῶς τὴν ἡμέραν τῆς κοιμήσεώς Της.

Διότι εἰσέτι «Ὡς δῶρα προσήγαγες τὰς ἀρετὰς σου Θεοδώρα πάνσεμνε, Θεῶ τῶν ὄλων...» κατὰ τὸν ὑμνογράφον μας πατέρα Γεράσιμον ἐν τῷ στίχῳ τοῦ Συναξαρίου τῆς ἀνωτέρω ἀκολουθίας.

* * *

Καὶ θεωρῶ ἀδύναμον τὸν ἑαυτὸν μου νὰ ἀπαριθμῶ τὰς ἀρετὰς Της, ὡς ὑπογραμμίζονται καὶ ἐν τῷ Συναξαρίῳ τῆς ἀναθεωρηθείσης καὶ διωρθωθείσης ἀκολουθίας τῆς Ὁσίας, ὑπὸ τοῦ εὐεργέτου μου Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Σερβίων καὶ Κοζάνης κ. Διονυσίου Ψαριανοῦ (1965), διαλαμβανομένων καὶ

τούτων ἐν προκειμένῳ ἐν αὐτῇ «... Ὅτι ἡ Θεοδώρα οὐ παρεσύρη τῇ δόξῃ, οὐχ ἐάλω τῇ νεότητι οὔτε μὴν πρὸς τρυφὰς οἶδε κατασπαταλᾶν, ἀλλ' οὐδὲ τῷ τῆς ἀρχῆς ὄγκῳ ἐπήρθη· τῷ Θεῷ δὲ μᾶλλον ἔγνω προσκεῖσθαι καὶ ἀρετῆς ἐπιμελεῖσθαι, σωφρόνος ζῆσαι, ταπεινοφροσύνην ἀσπαζομένη, ἀοργησίαν, ἀγάπην, πραότητα, συμπάθειάν τε καὶ ἐλεημοσύνην, ὡς ἄλλος οὐδεὶς κατορθοῦσα καὶ τὸν Θεὸν δλοφύχως διὰ παντὸς θεραπεύουσα...».

* * *

Πρὸς τούτοις ἠκούσθη ἀδόμενον καὶ ἕτερον μεγαλυνάριον κατὰ τὴν λιτάνευσιν τῆς περιπύστου θαυματουργοῦ Εἰκόνας αὐτῆς μετὰ τῶν ἱερῶν Λευάνων:

«Χαίροις βασιλίδων ἡ καλονή, σκευὸς δωρημάτων φερωνύμως τῶν θεϊκῶν· χαίροις ἡ τῆς Ἄρτης προστάτις καὶ μεσίτις Ὁσία Θεοδώρα, πρὸς τὸν φιλόανθρωπον...» (Γερασίμου).

Ἀναριθμητοὶ ὑπῆρξαν οἱ μεγαλύναντες τὴν θεόληπτον Ὁσίαν μας, ὡς ἐνθυμοῦμαι ἀπὸ μαθητῆς ἐν τῷ Γυμνασίῳ Ἄρτης, ὡς φοιτητῆς τῆς Θεολογίας ἐν Ἀθήναις καὶ μετὰ ταῦτα... Ὁ παλαιότερον χρηματίσας Μητροπολίτης Ἄρτης, καὶ νῦν, Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος κ. κ. Σεραφεῖμ, ὁ μακαριστὸς Μητροπολίτης Νέας Σμύρνης κυρὸς Χρυσόστομος Βούλτσος, ὡς ἱεροκλήρως Ἄρτης μετὰ τὰ φλογερὰ ἱερὰ κηρύγματά του, ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ τῆς Πολιούχου ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ μετέπειτα· ὁ νῦν Ἀργολίδος κ. Ἰάκωβος καὶ πληθὺς ἄλλων, κατὰ καιροὺς, σεπτῶν Ἱεραρχῶν μας, ὁ Ἱεροκλήρως κ. Φιλάρετος Βιτάλης κ.λπ.

* * *

Ἄς δοξολογῶμεν τὸν Ὑψίστον οἱ πάντες, διότι «θαυμαστός ὁ Θεὸς ἐν τοῖς Ἁγίοις αὐτοῦ». Ἄς χαίρονται τὰ παιδιά μας καὶ οἱ ἄρχοντές μας, ὁ στρατός μας καὶ πάντες οἱ ξένοι προσκυνηταὶ διὰ τὴν εὐλαβίαν των πρὸς τὴν Θεόληπτον Βασίλισσάν μας.

Γιὰ ὅ,τι ἀφορᾶ στὸν «ΕΦΗΜΕΡΙΟ» πρέπει γὰ ἀπευθύνεσθε στὴ Διεύθυνση τοῦ Περιοδικοῦ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», δδδς Ἰωάννου Γεωργιάδου 14, 115 21 Ἀθήνα — Τηλ. 72.18.308.

ΜΗΝΥΜΑ ΤΟΥ ΜΑΚ. ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙ ΠΑΝ-ΙΕΡΑΤΙΚΟ ΨΗΦΙΣΜΑ*

Τοῦ π. ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΑΛΕΒΙΖΟΠΟΥΛΟΥ

Δρ. Θεολ., Δρ. Φιλοσ., Γραμματέως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

3. Διεύθυνση Ὁρθοδόξου Ἀπο-
λογητικῆς.

Πρὸς ὑλοποίηση σχετικῆς ἀποφάσεως ποῦ ἐλήφθη
στὴν Παν-ιερατικὴ Σύναξη τῆς 30ῆς Ὀκτωβρίου
1991 ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ
πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ, διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 15ῶ/
20.1.1992 «Πράξεως» συνέστησε Ἐπιτελικὴ Ἐπιτρο-
πὴ, ὑπὸ τὸν τίτλον «Διεύθυνσις Ὁρθοδόξου Ἀπολογη-
τικῆς». Ἀκολουθῶς δημοσιεύουμε τὸ κείμενο αὐτό:

Ἄριθ. Πρωτ. 155

Ἐν Ἀθήναις τῇ 20ῇ Ἰανουαρίου 1992

Π Ρ Α Ξ Ι Σ

Διὰ τῆς παρουσίας συνιστάται εἰς τὴν Ἀρχιεπισκο-
πὴ Ἀθηνῶν Ἐπιτελικὴ Ἐπιτροπὴ διὰ θέματα ὀριοθε-
τήσεως τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως, αἱρέσεων καὶ παρα-
θρησκείας. Ἡ ἐπιτροπὴ αὐτὴ φέρει τὴν ὀνομασίαν «Διεύ-
θυνσις Ὁρθοδόξου Ἀπολογητικῆς».

Ἡ διεύθυνσις τῆς Ἐπιτροπῆς αὐτῆς ἀνατίθεται εἰς
τὸν Πρωτοπρεσβύτερον Ἀντώνιον Ἀλεβιζόπουλον,
Διευθυντὴν Ποιμαντικῆς Διακονίας τῆς Ἀρχιεπισκο-
πῆς Ἀθηνῶν.

Μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς ὀρίζονται:

- α) Ἀρχιμανδρίτης Πατρίκιος Καλεώδης,
- β) Πρωτοπρεσβ. Κυριακὸς Τσουρός,
- γ) Πρωτοπρεσβ. Ἀθανάσιος Δούσης,
- δ) Καθηγητὴς Νικόλαος Δρανδάκης,
- ε) Ἰωάννης Χατζηφώτης.

Οἱ σκοποὶ τῆς Ἐπιτροπῆς εἶναι:

α) Ὁ συντονισμὸς τοῦ ἔργου ποιμαντικῆς διακο-
νίας τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, τῆ συνεργασίᾳ τῆς
Συνδιασκέψεως Συντονιστῶν Ποιμαντικοῦ Ἔργου.

β) Ἡ ἐνίσχυσις τοῦ ὑφισταμένου ἐνημερωτικοῦ καὶ
ἐκπαιδευτικοῦ προγράμματος, τὸ ὁποῖον πραγματοποιεῖ-
ται τῆ συνεργασίᾳ τοῦ «Ὁρθοδόξου Ἐπιμορφωτικοῦ
Κέντρου Ἐρευνῶν καὶ Διαλόγου» καὶ τῆς «Πανελλη-
νίου Ἐνώσεως Γονέων διὰ τὴν Προστασίαν τῆς Οἰκο-

γενείας καὶ τοῦ Ἀτόμου» (σεμινάρια, ἡμερίδες, συμ-
βουλευτικὸς σταθμὸς κ.ἄ.), διὰ θέματα ὀριοθετήσεως
τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως, αἱρέσεων καὶ παραθρησκείας,
προκειμένου νὰ δημιουργηθῇ ἡ ὑποδομὴ διὰ τὴν συ-
στηματικὴν ὀργάνωσιν τῆς ἀντιαιρετικῆς ποιμαντικῆς
στο ἐπίπεδο τοῦ τοιμέως καὶ τῆς ἐνορίας.

γ) Ἡ δημιουργία τῆς ἀπαραίτητου ὑποδομῆς διὰ
τὴν συνεχῆ, συστηματικὴν ἔρευνα τοῦ «σκηνηκοῦ» τῶν
αἱρέσεων καὶ τῆς παραθρησκείας στὴν περιφέρεια τῆς
Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν.

δ) Ἡ συμβολὴ στὴν ἐκπόνηση καὶ ἐκτέλεση προ-
γραμματίων ἐκπαιδευτικῶν, ἐπιμορφωτικῶν, ἐνημερω-
τικῶν γιὰ τοὺς συνεργάτες τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, γιὰ
θέματα ὀριοθετήσεως τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως, αἱρέ-
σεων καὶ παραθρησκευτικῶν ὁμάδων, κυρίως ἢ ἐπέκ-
ταση τέτοιων προγραμμάτων στο ἐπίπεδο τοῦ τοιμέως
καὶ τῆς ἐνορίας, αὐτόνομα ἢ μὲ τὴν συνεργασίαν τῶν
ἄλλων ὑφισταμένων φορέων ποιμαντικῆς διακονίας, ὅ-
πως εἶναι τὸ Γραφεῖο τῆς Σ.Ε. ἐπὶ τῶν αἱρέσεων, τὸ
«Ὁρθόδοξο Ἐπιμορφωτικὸ Κέντρο Ἐρευνῶν καὶ Δια-
λόγου», ἢ «Πανελλήνιος Ἐνωσις διὰ τὴν Προστασίαν
τῆς Οἰκογενείας καὶ τοῦ Ἀτόμου».

ε) Ἡ συμβολὴ στὴν ἐκπόνηση ἐιδικῶν ἐκπαιδευτι-
κῶν, ἐπιμορφωτικῶν καὶ ἐνημερωτικῶν κειμένων διὰ
θέματα ὀριοθετήσεως τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως, αἱρέ-
σεων καὶ παραθρησκευτικῶν ὁμάδων (ἐιδικῶν συγ-
γραμμάτων, βιβλίων τέσης, φυλλαδίων, περιοδικῶν),
ἰδίᾳ δὲ ἢ διὰ παντὸς τρόπου ἐνίσχυσις τέτοιων ἐιδι-
κῶν ἐκδοτικῶν προγραμμάτων καὶ ἢ μεθόδευσις τῆς
κυκλοφορίας αὐτῶν μεταξὺ τῶν συνεργατῶν τῆς Ἀρ-
chieπισκοπῆς εἰς τοὺς τομείς τῆς ἀντιαιρετικῆς ποιμαν-
τικῆς, τῆς νεότητος κ.λπ.

στ) Ἡ συμβολὴ στὴ λειτουργίαν ἐιδικοῦ «Σεμιναρίου
Ὁρθοδόξου Ἀπολογητικῆς», τῆ συνεργασίᾳ τῶν ὡς
ἄνω φορέων, ἰδίᾳ δὲ τοῦ «Ὁρθοδόξου Ἐπιμορφωτικοῦ
Κέντρου Ἐρευνῶν καὶ Διαλόγου», πρὸς ἐκπαίδευσιν,
ἐπιμόρφωσιν καὶ ἐνημέρωσιν ἐιδικῶν στελεχῶν Ποι-
μαντικῆς Διακονίας, μὲ σκοπὸν ἢ ὅλην ἔργασίαν νὰ ἐπ-
εκταθεῖ στο ἐπίπεδο τοῦ τοιμέως καὶ τῆς ἐνορίας.

ζ) Ἡ συμβολὴ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς στὴν σὲ βάθος

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 92 τοῦ ὑπ' ἀρ. 5 τεύχους.

ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ*

(1826 - 1872)

Ένας διακεκριμένος Μεσαιωνοδίφης Μοναχός

Τοῦ κ. ΠΑΝ. Θ. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ
Θεολόγου - Δ)ντοῦ Γυμνασίου

Στὸ Β' τόμο μικροῦ σχήματος ὁ ἀκάματος κληρικός Θεόδωρος Παπαγεωργίου περιέλαβε τὰ ἐξῆς κατ' ἀλφαριθμητικὴ σειρὰ ἀντίγραφα τοῦ Δημητρακόπουλου ἀπὸ διάφορα χειρόγραφα:

1. Ἀλώσεως τῆς Κων)λεως τὰ μετὰ, σελ. 477.
2. Ἀλεξανδρείας Πατριάρχαι ἀπὸ Χριστοῦ, σελ. 639.
3. Ἀρσενίου Μονεμβασίας ἐκ χειρογράφου Βιέννης, σελ. 483.
4. Ἀπολωνίαν εὐρισκαμένους χριστιανοῖς, Ρώσσοις καὶ Ἑλλησι, σελ. 303.
5. Ἀσπιώτῃ Ἰωάννου διὰ τὰ νεκρῶν σώματα λόγος Ε', σελ. 279.
6. Βασιλείου Θεσ)κης, διάλεξις μετὰ τινος Λατίου, σελ. 70 καὶ 123 Γ' μεγάλ.
7. Βιβλία ἐκκλησιαστικὰ (Νεοελλην. Φιλολογίας) Βρεττοῦ ὑπόθεσις, σελ. 387.
8. Βιβλία Φιλολογικά, σελ. 399.
9. Βιογραφίαι συγγραφέων, σελ. 488 καὶ 725 Δ' μεγάλ. σχήμ.
10. Γαβριήλ Καλλονᾶς, σελ. 267.
11. Γερμανικαὶ πραγματεῖαι, σελ. 555.
12. Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, ἐκ τοῦ τόμου τῆς ἀγάπης ὁμολογία πίστεως, σελ. 239.
13. Ἑρμηνεῖα συμβολικῶν γραμμάτων, σελ. 551.
14. Εὐδαμονιάδης Ἰωάννης, σελ. 485.
15. Κατάλογος βιβλίων πωλουμένων ἐν δημοπρασίαις, σελ. 407.
16. Κατάλογος βιβλίων βιβλιοθήκης Μονῆς Ἁγ. Μάρκου - Βενετίας, σελ. 438.
17. Κατάλογος ἑλληνικῶν χειρογράφων ἐν βιβλιοθήκῃ Μόσχας, σελ. 443 καὶ 458.
18. Κατάλογος ἑλληνικῶν χειρογράφων, σελ. 340, 343, 367 καὶ 371.
19. Κατάλογος βιβλίων βιβλιοθήκης Βιέννης, σελ. 519 - 537.
20. Κατάλογος βιβλίων βιβλιοθήκης Παρισίων, σελ. 538 - 543.
21. Catalogus Bibliothecae Mediceae κ.λπ., σελ. 451.
22. Καλλίνικος ἐπίσκοπος Πολιανῆς, σελ. 188.
23. Λουσιάνος Στέφανος, σελ. 485.
24. Μακαρίου Σαμωνᾶ διάλεξις περὶ θείου Σώματος καὶ Αἵματος, σελ. 21.
25. Μαξίμου Μαργουνίου, κατὰ τοκιζόντων, σελ. 13.
26. Τοῦ αὐτοῦ, πότε ἐχειροτονήθη, σελ. 485.
27. Μάρκου Εὐγενικοῦ (ἢ Νικολάου Μεθώνης), Ἐπίλογος, σελ. 80.
28. Ματθαῖος Καμαριώτης, σελ. 265 καὶ 430 Γ' μεγάλ. σχήμ.
29. Ματθαῖος Παναρέτου, πονήματα, σελ. 427.
30. Μητροφάνους Κριτοπούλου, ἐπιστολὴ πρὸς Ἰωάννην Ἑρρίκον Κιρχβέργερν, σελ. 646.
31. Μιχαήλ Ἀποστόλη Βυζαντίου προσφώνημα εἰς Κων) τὸν Παλαιολόγον, σελ. 84 καὶ σελ. 57 Α' τόμ. μεγάλ. σχήμ.
35. Μυτιλήνων χειρόγραφα, σελ. 475.
36. Ναθαναήλ Κανοπίου, περὶ θανάτου Κυρίλλου Λουκάρεως, σελ. 482.
37. Ναυτικά χειρόγραφα, σελ. 442.

(Συνεχίζεται)

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 110 τοῦ ὑπ' ἀρ. 6 τεύχους.

μελέτη τῶν ποικίλων πομπαντικῶν, κοινωνικῶν, ἐθνικῶν καὶ ἄλλων προβλημάτων, τὰ ὁποῖα δημιουργεῖ ἢ αὐξημένη δραστηριότητα τῶν αἰρέσεων καὶ τῆς παραθρησκείας, στὴν περιφέρεια τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ στὴν χώρα μας γενικώτερα.

η) Ἡ συμβολὴ στὴν συστηματικὴν ἐνημέρωσιν τῶν ὑπευθύνων φορέων τῆς Πολιτείας καὶ τοῦ κοινου, προ-

κειμένου νὰ ληφθοῦν τὰ ἀπαραίτητα μέτρα πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν προβλημάτων αὐτῶν.

Ἄπασαι αἱ δραστηριότητες τῆς συνιστωμένης Ἐπιτροπῆς τελοῦν ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐποπτεῖαν καὶ ἐγκρίσιν τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν.

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος
† Ὁ Ἀθηνῶν ΣΕΡΑΦΕΙΜ

ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΟΛΟΓΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΝΗΠΙΟΒΑΠΤΙΣΜΟΥ *

Τοῦ κ. ΛΑΜΠΡΟΥ Κ. ΣΚΟΝΤΖΟΥ
θεολόγου - καθηγητοῦ

Ἀπὸ Ὁρθοδόξου ἀπόψεως οἱ διάφορες «Ὁμολογίες» νῶν νεωτέρων χρόνων τονίζουν ιδιαίτερα τὴν ἀνάγκη τοῦ νηπιοβαπτισμοῦ καὶ τὸν κίνδυνο τῆς ἐκδημίας τῶν ἀβάπτιστων βρεφῶν. Ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Κύριλλος καὶ ἡ περὶ αὐτὸν Σύνοδος ἀπεφάνθη ὅτι «τὰ ἀβάπτιστα νήπια τελευτῶντα οὐ κολάζονται, ὡς προαιρετικῆς ἁμαρτίας καθαρεύοντα, τῆς γε οὐρανίου Βασιλείας οὐκ ἀξιοῦνται ὡς μὴ καθαρθέντα διὰ τοῦ θείου λουτροῦ ἀπὸ τοῦ ρύπου τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας καὶ μὴ τυχόντα τῆς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως» (παρὰ Π. Τρεμπέλα, μνημ. ἔργο, σελ. 114). Ὁ Πατριάρχης Ἱερεμίας ὁ Α' (†1545) προτρέπει «δεῖ βαπτίζεσθαι τὰ βρέφη καὶ μὴ καιρὸν περιμένειν. Ὁ δὴ καὶ ἡμεῖς οὕτω ποιούμεθα, ἵνα μῆτι συμβεῖ τῇ ἀναβολῇ» (Αὐτόθι). Στὴν Ὁμολογία τοῦ Δοσιθεοῦ τονίζεται κατηγορηματικὰ πὺς τὸ ἅγιο Βάπτισμα εἶναι «ἀναγκαῖον καὶ τοῖς νηπίοις, ἐπειδὴ κακεῖνα ὑπόκεινται τῇ ἀρχηγῶν ἁμαρτίᾳ καὶ χωρὶς τοῦ Βαπτίσματος οὐ δύναται τυχεῖν τῆς ἀφέσεως... Εἰ δὲ τὰ νήπια ἄνθρωποι, εἴπερ καὶ ταῦτα δεῖται σωτηρίας, δεῖται καὶ τοῦ Βαπτίσματος· καὶ τὰ μὴ ἀναγεννηθέντα, ὡς μὴ τὴν ἄφρασιν τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας λαβόντα, ὑπόκεινται τῇ αἰδίῳ τῆς ἁμαρτίας ἐκείνης ποινῇ καὶ ἐπομένως οὐ σώζεσθαι χωρὶς τοῦ Βαπτίσματος. Ὡστε δεῖ ἀναγκαῖως καὶ τὰ νήπια βαπτίζεσθαι... Καὶ ἐν ταῖς Πράξεσιν λέγεται, ὅτι πᾶσαι αἱ οἰκίαι ἐβαπτίζοντο, ἄρα καὶ τὰ νήπια (ἐβαπτίζοντο)» (Ὁρος ΙΣΤ').

Ὁ Κριτόπουλος στὴν Ὁμολογία του προτρέπει: «Χρώμεθα ἐνὶ ἀναδόχῳ. Διωρισμένην ἡμέραν, πότε βαπτιστέον τὰ βρέφη οὐκ ἔχομεν. Οἱ μὲν γὰρ ὅκα ἡμερὰ ταῦτα βαπτίζειν, οἱ δὲ δεκαήμερα, οἱ δὲ πλέον, οἱ δὲ ἔλαττον. Ἀνάγκη δὲ κατεπειγούση εὐθεὶς μετὰ τὴν γέννησιν βαπτίζεται τὸ γεννηθὲν» (Κεφ. Ζ'). Τέλος, ὁ Μογγίλας στὴν Ὁμολογία του τονίζει πὺς «τὸ πρῶτον εἶναι ὁποῦ τὸ βρέφος μὲ τὸν ἀνάδοχόν του (ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ εἶναι Ὁρθόδοξος), ἔχει ἀνάγκη νὰ ἀποταγεῖ, ἤγουν νὰ ἀρνηθεῖ τὸν διάβολον... καὶ ἐὰν εἶναι νήπιον νὰ ὁμολογήσῃ ὁ ἀνάδοχός του δι' αὐτὸν τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως καὶ νὰ ὑποσχεθῇ αὐτὸς εἰς τὸν Χριστὸν» (Α' 103).

Σήμερα σὲ ὀλόκληρον τὸν Ὁρθόδοξο Χριστιανικὸ κόσμον ὁ νηπιοβαπτισμὸς ἀποτελεῖ ὄχι μόνον μόνιμο θεσμό, ἀλλὰ καὶ συνειδητὴ ὑποχρέωση τῶν γονέων νὰ

δώσουν στὰ νήπιά τους τὸ ἅγιο Βάπτισμα, νὰ καταστήσουν αὐτὰ ἔτσι μέλη τῆς Μιᾶς Ἁγίας Καθολικῆς Ἐκκλησίας, κοινωνοὺς τοῦ τεθειμένου Σώματος τοῦ Θεανθρώπου Χριστοῦ.

Γ. Ὁ ρ θ ὀ δ ὀ ξ η θ ε ὡ ρ η σ η τ ο ὕ ἁ γ ί ο υ Β α π τ ί σ μ α τ ο ς.

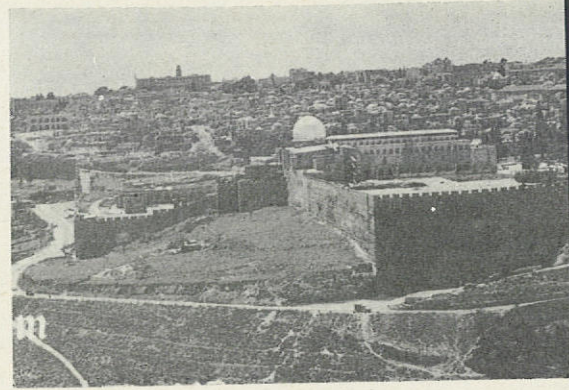
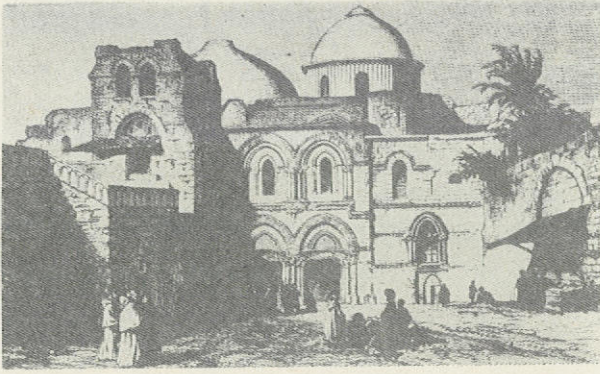
Ἡ πολεμικὴ κατὰ τοῦ νηπιοβαπτισμοῦ τῶν διαφορῶν αἱρετικῶν Προτεσταντῶν, Μορμόνων, Ἀναβαπτιστῶν, Ἀντβεντιστῶν, Χιλιαστῶν κ.λπ. πηγάζει ἀναμφίβολα ἀπὸ τὴν διαφορετικὴν θεολογικὴν καὶ ἐκκλησιολογικὴν προσέγγισιν τοῦ μυστηρίου τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος. Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν νὰ κάνουμε μιὰ σύντομη περιγραμματοειδῆ θεώρησιν τῆς ὀρθοδόξου διδασκαλίας γιὰ τὸ σπουδαιότατο ὄλων τῶν ἱερῶν μυστηρίων, γιὰ νὰ καταδειχθεῖ ἡ οὐσιαστικὴ διαφορὰ προσεγγίσεως τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος μεταξὺ Ὁρθοδοξίας καὶ Ἑτεροδοξίας καὶ οἱ τεράστιες σωτηριολογικῆς ἀποροῆς καὶ προεκτάσεις τοῦ θεοσύστατου αὐτοῦ μυστηρίου.

Ἀπὸ ὀρθοδόξου λοιπὸν ἐπόψεως, κατὰ τὸν καθηγητὴ τῆς Δογματικῆς Ν. Μητσόπουλο «τὸ ἱερὸν Βάπτισμα δύναται νὰ ὀρισθῇ ὡς τὸ μυστήριον, δι' οὗ ὁ τρις καταδύμενος καὶ ἀναδυόμενος ἐν τῷ ἡγιασμένῳ ὕδατι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τε τῆς προπατορικῆς καὶ τῶν προσωπικῶν (ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι νήπιον) ἁμαρτιῶν καὶ ἀναγεννᾶται πνευματικῶς, ἐνσωματούμενος εἰς τὸ ἔνδοξον μυστικὸν Σῶμα τοῦ Κυρίου τ.ἔ. τὴν Ἐκκλησίαν καὶ καθιστάμενος «καινὴ Κτίσις» (Β' Κορ. ε' 17)», (Ν. Μητσόπουλου, ὅπου ἀνωτ. σελ. 305).

Ἡ θέσπιση τοῦ ἱεροῦ μυστηρίου ἐγένετο ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Κύριον λίγον πρὶν τὴν Ἀνάληψίν Του. Οἱ ἱδρυτικοὶ λόγοι Του εἶναι: «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» (Ματθ. κη' 19) καὶ «πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα κηρύξατε τὸ Εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει. Ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται, ὁ δὲ ἀπιστήσας κατακριθήσεται» (Μάρκ. ιστ' 15-16). Ἐπίσης ὁ Κύριος κατὰ τὴ συνομιλίαν του μὲ τὸ Νικόδημον εἶχε δηλώσει κατηγορηματικὰ πὺς «ἐὰν μὴ τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν Βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν» (Ἰωάν. γ' 5).

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 78 τοῦ ὑπ' ἀρ. 4 τεύχους.

(Συνεχίζεται)

ΜΕΤΑ ΤΟ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑ ΣΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΤΟΠΟΥΣ

Τῆς Κας ΜΑΡΙΑΣ ΜΑΤΖΑΡΗ - ΜΙΧΑΗΛ

Τὸ νὰ φθάσεις στὰ Ἱεροσόλυμα σὰν προσκυνητὴς εἶναι μιὰ ξεχωριστὴ εὐλογία. Εἶναι ἕνας ἀναβαπτισμὸς στὴν Ὀρθοδοξία. Δὲν εἶναι ἐπίσκεψη καί, πολὺ περισσότερο, δὲν εἶναι ἐκδρομὴ. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἐξιστορεῖται, δὲν περιγράφεται. Μόνο νιώθεις συγκινήσεις, αἰσθάνεται δέος, περπατώντας στὰ ἴδια χῶματα ποὺ πάτησε ὁ Θεάνθρωπος. Γυρίζεις 2.000 χρόνια πίσω καὶ ζεῖς, μαζὶ μὲ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὴν ἀπειρὴ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ στὸν ἄνθρωπο, ὥστε νὰ στείλει τὸν μονάκριβο Γιό του στὸν πλανήτη μας, γιὰ νὰ διέλθει τὴν ταλαιπωρημένη Γῆ μας, «ἰώμενος καὶ εὐεργετῶν πάντας». Δηλαδή τὸν ἀποστάτην ἄνθρωπο.

Προσκυνώντας στὸ ναὸ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου στὴ Ναζαρέτ, ἔρχεται μπροστά σου, ζωντανή, ἡ μορφὴ τῆς ταπεινῆς Κόρης, τῆς Παναγίας, ποὺ δέχθηκε τὸ μεγάλο μήνυμα τοῦ ἐρχομοῦ τοῦ Σωτῆρος. Καὶ αὐθόρμητα νιώθεις ὅτι ἀκοῦς καὶ σύ, γιὰ πρώτη φορά, τὸ μεγάλο ἄγγελμα: «... Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ, εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν, ... ἰδοὺ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ καὶ τέξῃ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν, οὗτος ἔσται μέγας καὶ υἱὸς ὑψίστου κληθήσεται...».

Στὸ Σπήλαιο τῆς Βηθλεέμ, σκύβοντας νὰ προσκυνήσεις τὸν τόπο τῆς γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος μας, ἀκοῦς μέσα σου τὰ λόγια τῶν Ἀγγέλων στοὺς Ποιμένας: «ἐτέθη ὑμῖν σήμερον Σωτῆρ». Καὶ τότε τὰ χεῖλη σου δὲν θέλουν νὰ σταματήσουν νὰ φιλοῦν τὸν ἅγιο τόπο καὶ τὰ γόνατά σου δὲν ξεκολλοῦν ἀπὸ τὸ ἔδαφος.

Στὶς ὄχθες τοῦ Ἱεροδάνη, ἡ ψυχὴ σκιρτᾷ

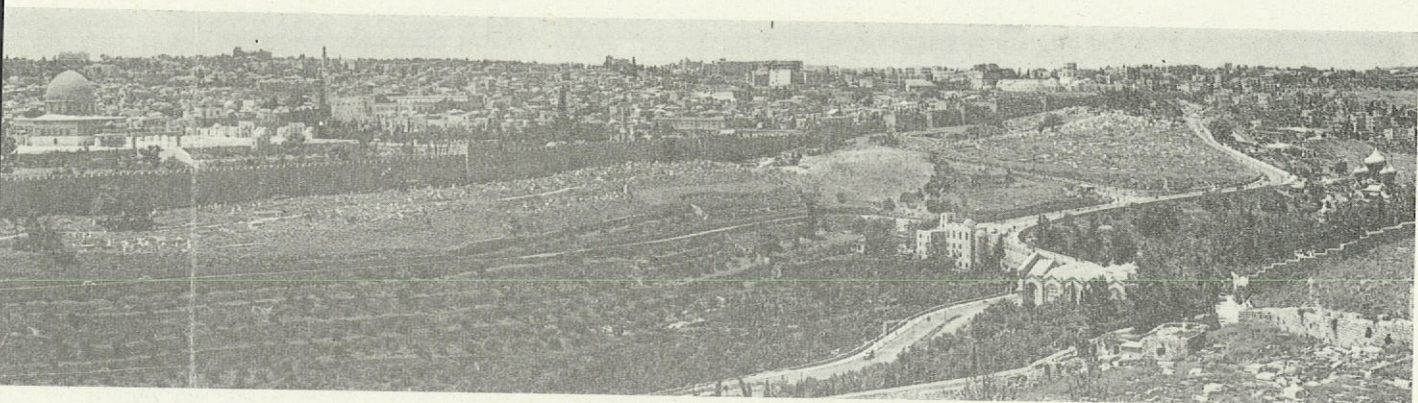
ἀπὸ ἀνάμικτα αἰσθήματα. Ἡ φωνὴ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ «Μετανοεῖτε...» μαλακώνει τὶς καρδιές μας καὶ τὸ κύλημα τῶν ἡσυχων νερῶν, ποὺ νιώσαμε στὰ πόδια μας, ὅταν κάναμε τὸ συμβολικὸ βάπτισμα, ἔφερε ρίγη συγκινήσεως καὶ δάκρυα ἄρχισαν νὰ κυλοῦν στὰ μάτια μας. Θεέ μου, ἄς βγοῦμε πῶς καθαροί, στὴν ψυχὴ, ἀπὸ τ' ἁγιασμένα νερά.

Μόνο οἱ καθαρές καρδιές νιώθουν τὶς ἀνθρώπινες χαρές, σὰν δῶρο τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ὅπου βρίσκεται ὁ Χριστός, εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴ ὑπάρχει χαρὰ. Καὶ ἡ ἐπίσκεψη στὴν Κανὰ τῆς Γαλιλαίας μᾶς θυμίζει τούτη τὴν ἀλήθεια, μὲ τὸ θαῦμα τοῦ οἴνου.

Ἡ λίμνη τῆς Τιβεριάδος, ὁμως, στὶς ὄχθες τῆς ὁποίας τόσες φορές περπάτησε ὁ Χριστὸς μὲ τοὺς μαθητὲς του, μᾶς φέρνει στὴ μνήμη ὅλες ἐκεῖνες τὶς εὐαγγελικὲς περικοπὲς μὲ τὰ κοσμοϊστορικὰ γεγονότα: τῆς ἐκλογῆς τῶν μαθητῶν, τὴν ἀθάνατες διδασκαλίες τοῦ Θεανθρώπου, τὸ θαῦμα τοῦ πλούσιου ψαρέματος. Τὸ ἀπαλὸ ἀεράκι, ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὴν ἡρεμὴ λίμνη, νιώθεις ὅτι φέρνει τὴ φωνὴ τοῦ Χριστοῦ. Τούτη ἡ λίμνη σὲ χορταίνει, ψυχικὰ, περισσότερο καὶ ἀπὸ τὸ γλυκὸ ψάρι, ποὺ μπορεῖ νὰ φᾶς σήμερα.

Εἶναι ἀδύνατο νὰ βρῖσκεσαι στὰ ἱερὰ χῶματα τῆς Παλαιστίνης καὶ νὰ μὴ αἰσθάνεσαι πνευματικὴ μεταμόρφωση. Τὸ ἀνέβασμα στὸ Ὄρος Θαβώρ, σὲ κάνει νὰ πεῖς καὶ σύ: «... Καλὸν ἔστι ἡμᾶς ὧδε εἶναι...». Naί, Κύριε, ἄς μὴ φύγουν ἀπὸ μέσα μας οἱ ἱερὲς αὐτὲς συγκινήσεις.

Τὸ ἀποκορύφωμα τῆς ἱερῆς ἔξαρσης εἶναι ἡ εἴσοδος στὴν Ἁγία Πόλη, τὰ Ἱεροσόλυμα. Ἡ

καρδιά δὲν ἀντέχει τοὺς ἱεροὺς κτύπους καὶ ἡ ψυχὴ δὲν χωράει τίς πολλὲς συγκινήσεις. Ἡ πόλη τῶν θαυμάτων, τοῦ μαρτυρίου, τοῦ Σταυροῦ, τῆς Ἀναστάσεως, τῆς πρώτης Ἐκκλησίας.

Ἡ κολυμβήθρα τῆς Βηθεσδα, τὸ σπιτιοῦ Ἰωακείμ καὶ τῆς Ἄννας καὶ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, τὸ Ὑπερῶν τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου καὶ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι οἱ ἱεροὶ χῶροι ποὺ σὲ κάνουν νὰ ζεῖς πρωτόγνωρα συναισθήματα. Τὸ Ὄρος τῶν Ἐλαιῶν καὶ ὁ κήπος τῆς Γεθσημανῆ, ἴσως σὲ κάνουν νὰ νιώθεις αἰσθήματα ἐνοχῆς. Ἀλήθεια πόσες φορὲς κι ἐγὼ δὲν ἄκουσα τὴν ἱερὴ διδασκαλία Του, ὅπως τότε οἱ μαθηταὶ Του... Κι ὅμως στὴ δική μου Γεθσημανῆ, κάποια στιγμή ἀδυναμίας, ἂν δὲν ἔδωσα τὸ φιλὶ τῆς προδοσίας, δὲν Τὸν ὁμολόγησα ὅμως καὶ ἴσως Τὸν ἐγκατέλειπα, ἀφήνοντάς Του μόνο στοὺς ἐχθρούς του.

Γὺ αὐτὸ καὶ ἡ ἀγωνία του τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς ἦταν τόσο ἔντονη, ὥστε ὁ ἰδρώτας νὰ τρέχει «ὡσεὶ θρόμβοι αἵματος...». Γιὰ νὰ μπορῶ σήμερα νὰ ζητῶ συγγνώμη καὶ νὰ σβήνω τὸ σφάλμα μου. Ἡ, ἂν δὲν μπορῶ ν' ἀγρυπνήσω μιὰ ὥρα μαζί του, τουλάχιστον νὰ συγχωρῶ τὸ σφάλμα τοῦ ἀδελφοῦ μου.

Μὰ στὸν ἴδιο χῶρο τῆς Γεθσημανῆ, βρισκόμαστε μπροστὰ στὸν τὰ φ ο τ ῆ ς Π α ν α γ ί α ς. Εἶναι ἄδειος. Μὰ πῶς θὰ μποροῦσε νὰ παραμείνει μέσα σ' αὐτόν, μακριὰ ἀπὸ τὸν Μονογενῆ της; Μετέστη, πῆγε κοντά του. Ἐγίνε ἡ βασίλισσα τοῦ οὐρανοῦ, «ἢ τιμιωτέρα τῶν Χερουβὶμ καὶ ἐνδοξοτέρα τῶν Σεραφεῖμ...». Ἡ κεχαριτωμένη κόρη τῆς Ναζαρέτ, πρεσβευτῆς τῆς Γῆς στὸν Οὐρανό. Ἰκέτης γιὰ τὴ δική μας ἀνάσταση, γιὰ τὴν δική μας χαρὰ, γιὰ τὴν δική μας σωτηρία. Γονατίζω, μὲ δάκρυα στὰ μάτια, καὶ λέω: «Τὴν πᾶσαν ἐλπίδα μου, εἰς σὲ ἀνατίθημι...».

Ὁ δ ρ ό μ ο ς τοῦ μ α ρ τ υ ρ ί ο υ, ἀπὸ τὸ Πραιτώριο στὸν Γολγοθᾶ, εἶναι τὸ σημεῖο ποὺ τὰ δάκρυα πλημμυρίζουν τὰ μάτια. Ἀξιῶνεσαι καὶ σὺ

νὰ βαδίζεις τὸν ἴδιο δρόμο, ἴσως μὲ τὸν δικό σου, προσωπικὸ σταυρό, ποὺ ὅμως, ὅσο βαρὺς κι ἂν εἶναι, ἀσφαλῶς εἶναι πολὺ πιὸ ἐλαφρὸς ἀπὸ Ἐκεῖνον τοῦ Θεανθρώπου. Γιατὶ ὁ Σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ εἶχε ὄλο τὸ βάρος τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ κόσμου, μαζί μὲ τίς δικές μου ἁμαρτίες.

Ὁ ἱερὸς βράχος τοῦ Γ ο λ γ ο θ ᾶ, μὲ τὰ ἔχνη τοῦ αἵματος μέχρι σήμερα, εἶναι ὁ τόπος ποὺ ὁ Κύριός μας ἔσκισε τὸ χειρόγραφο τῶν ἁμαρτιῶν μας καὶ μᾶς χάρισε τὴ λύτρωση. Ὅσα δάκρυα κι ἂν χύσω, πάνω σὲ τοῦτο τὸν ἱερὸ βράχο, κάτω ἀπὸ τὸν Σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ, δὲν μποροῦν νὰ καλύπτουν τὸ χρέος τῆς εὐγνωμοσύνης μου.

Στὸν τόπο τῆς Ἀ π ο κ α θ η λ ώ σ ε ω ς καὶ στὸν Π α ν ᾶ γ ι ο ῦ Τ ᾶ φ ο, τὰ πόδια δὲν μποροῦν νὰ σταθοῦν ὀρθια, λυγίζουν τὸ ἅγιο Φῶς, ἡ χαρὰ τῆς Ἀναστάσεως καὶ ἡ ἐλπίδα τῆς ἄλλης ζωῆς μᾶς κάνει νὰ κλαῖμε ἀπὸ χαρὰ καὶ εὐγνωμοσύνη. Τοῦτες τίς στιγμὲς δὲν ζοῦμε στὴ γῆ. Δυστυχῶς, τὸ πλῆθος τῶν προσκυνητῶν μᾶς ἀναγκάζει νὰ σηκωθοῦμε καὶ μὲ βαριὰ βήματα, μὰ μὲ γαληνεμένη τὴν καρδιά, ν' ἀπομακρυνθοῦμε ἀπὸ τὸν ἱερὸ τοῦτο χῶρο.

* * *

Ἄν εἶχες τὴν εὐλογία τοῦ Θεοῦ, νὰ πατήσεις τὰ ἱερὰ τοῦτα χῶματα, νὰ νιώσεις βαθιὲς ἱερὲς συγκινήσεις, καὶ ἂν ἄκουσες τὸ κάλεσμα τοῦ Χριστοῦ, «ἀκολούθει μοι», δὲν εἶναι παράδοξο νὰ πιστέψεις ὅτι ὑπάρχουν ἄνθρωποι, σήμερα, ποὺ ἐγκατέλειψαν τὰ πάντα κι ἀποφάσισαν νὰ ζήσουν γιὰ τὸν Χριστό, στὴν ἀτέραντη ἔρημο τῆς Ἰουδαίας, στὰ Μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Χοζεβᾶ, τοῦ Ἀββᾶ Γερασίμου, τοῦ Σαραντάρου Ὄρους καὶ τὰ ἄλλα.

Οἱ ἅγιοι πατέρες, ποὺ ζοῦν στὴν Ἐρημο, εἶναι αὐτοὶ ποὺ δέχτηκαν νὰ σκοπίσουν τὸν ἰδρώτα τοῦ Χριστοῦ καὶ σὰν ἄλλοι Κυρηναῖοι, νὰ σηκώσουν τὸν σταυρό του, προσευχόμενοι γιὰ τὴν σωτηρία ὅλων μας

Ο ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Τοῦ κ. ΝΙΚ. Κ. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗ

Θεολόγος

Ἡ ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὁ θαυματουργικὸς τρόπος γέννησής της μᾶς δείχνουν, ὅτι ἡ βαθύτερη ὑπόστασή της συνδέεται μὲ τὸν εὐαγγελισμό ἐνὸς καινούργιου τρόπου ζωῆς.

Ἡ εὐαγγελικὴ δράση τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων γέννησαν τὴν Ἐκκλησία, ἡ ὁποία καὶ ἀποτελεῖ τὸν πιὸ ὁρατὸ καρπὸ της. Γεννημένη, λοιπὸν, ἀπὸ τὴν εὐαγγελικὴν δράση, ἡ Ἐκκλησία στέλνεται καὶ ἡ ἴδια σὲ αὐτὴ τὴν ἀποστολὴν παραμένοντας ὡς σημεῖο τῆς συνεχοῦς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ στὸν κόσμον ὅταν Αὐτὸς ἐπιστρέφει στὴν δόξα τοῦ Πατρὸς, προεκτείνοντάς Τον καὶ συνεχίζοντας τὸ εὐαγγελικὸν Του μήνυμα.

Ἡ χριστιανικὴ κοινότητα δὲν παραμένει κλειστή. Μέσα σὲ αὐτὴ ἡ ἐσωτερικὴ ζωὴ, ἡ ζωὴ τῆς προσευχῆς, ἡ χριστιανικὴ ἀγάπη, τὸ κήρυγμα τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων δὲν μποροῦν νὰ ἀποκτήσουν τὸ πραγματικὸν τους νόημα παρὰ μόνον ὅταν γίνουσι μαρτυρία, προκαλέσουν τὸν θάνατον καὶ τὴν μεταστροφή, ὅταν γίνουσι πραγματικὴ σωτηρία. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι μία κοινότητα, ἡ ὁποία ζεῖ καὶ μεταδίδει τὴν ἐλπίδα, μία κοινότητα, ἡ ὁποία συχνὰ ἐρχεται ἀντιμέτωπη μὲ τὸν πειρασμὸν καὶ τὰ εἰδωλα τοῦ σύγχρονου κόσμου, καὶ γι' αὐτὸν τὸν λόγο ἔχει ἀνάγκη νὰ ἀκούει τὸ Χαρμόσυνο Ἀγγελμα τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ σημαίνει, ὅτι γιὰ νὰ διατηρεῖ τὴν ὁρμὴν καὶ τὴν δύναμιν νὰ κηρύττει τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ, πρέπει νὰ εὐαγγελίζεται τὸν ἴδιον της τὸν ἑαυτὸν μὲ μιὰ ἀκατάπαυστη διάθεση θυσίας γιὰ τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον.

Σὰν θεματοφύλακας τοῦ σωτηριώδους ἀγγέλματος τοῦ Χριστοῦ, τίς ὑποσχέσεις τῆς Κ. Διαθήκης, τὴν διδασκαλίαν τῶν Ἀποστόλων, τὸν λόγο τῆς ζωῆς καὶ τῆς σωτηρίας δὲν πρέπει νὰ τὰ φυλάξει κρυμμένα, ἀλλὰ νὰ τὰ μεταδώσει. Ἔτσι, στέλνει τοὺς εὐαγγελιστὰς της στὸν κόσμον. Βάζει στὸ στόμα τους τὸν λόγο

τῆς σωτηρίας, τοὺς δίνει τὴν ἐντολὴν ποὺ ἡ ἴδια ἔχει λάβει, τὴν ἐντολὴν τοῦ κηρύγματος.

Ἐπὶ τοῦτο, λοιπὸν, ἓνας στενὸς σύνδεσμος μεταξὺ Χριστοῦ, Ἐκκλησίας καὶ Εὐαγγελισμοῦ. Δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἰσχυρίζεται ὅτι ἀκούει τὸν Χριστὸν καὶ δὲν ἀκούει τὴν Ἐκκλησίαν, δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀνήκει στὸν Χριστὸν καὶ νὰ μὴν ἀνήκει στὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ μεγαλύτερη ἀπόδειξις γι' αὐτὸ δίνεται ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς Λόγους τοῦ Κυρίου: «Ὅποιος σὺς ἀθετεῖ, ἀθετεῖ Ἐμένα» (Λουκᾶ 10,16) καὶ πῶς νὰ μὴν ἀγαπήσει κάποιος τὴν Ἐκκλησίαν ὅταν ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς «ἠγάπησεν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς» (Ἐφεσ. 5,25);

Ἡ φανερὴ σπουδαιότητα τοῦ εὐαγγελικοῦ χαρακτήρα τῆς Ἐκκλησίας θὰ πρέπει νὰ μᾶς προβληματίσει ὡς πρὸς τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον θὰ δοθῆι στὸν κόσμον αὐτὸ τὸ ξεχωριστὸν μήνυμα. Τὸ πρόβλημα αὐτὸ γιὰ τὸ πῶς πρέπει νὰ εὐαγγελισθῶμεν παραμένει πάντα ἐπίκαιρον, γιὰτὶ οἱ τρόποι ἀλλάζουν ἀνάλογα μὲ τὸν χρόνον, τὸν τρόπον, τὴν κουλτούραν καὶ ἀποτελοῦν πρόκληση στὶς δυνατότητές μας γιὰ φαντασίαν καὶ προσαρμογὴν. Οἱ συνειδητοὶ χριστιανοὶ ἔχουν χρέος νὰ ἀναζητήσουν μὲ τόλμην καὶ σύνεσιν τοὺς πιὸ κατάλληλους καὶ πιὸ ἀποτελεσματικὸς τρόπους μεταδόσεως τοῦ εὐαγγελικοῦ μηνύματος στοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς μας ποὺ αἰσθάνονται χαμένοι.

Ὁ σπουδαιότερος καὶ ἀδιαμφισβήτητος ἴσως τρόπος εἶναι αὐτὸς τῆς αὐθεντικῆς χριστιανικῆς ζωῆς. Μιᾶς ζωῆς ἐμπιστευμένης στὸν Χριστὸν μὲ ἀδιάσπαστη κοινωνία ἀλλὰ καὶ δοσμένης μὲ ζῆλον στὸν πλησίον. Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος ἀκούει πιὸ προθύμως τοὺς μάρτυρας παρὰ τοὺς θεωρητικούς. Ὁ ἀπόστολος Πέτρος μᾶς τὸ βεβαιώνει ὅταν περιγράφει τὸ θέαμα μιᾶς ἀγνῆς ζωῆς, γεμάτης σεβασμοῦ ποὺ «κατακτᾶ», χωρὶς

στὸν κόσμον, ποὺ σήμερον ἔχομεν ξεχάσει τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἔχομεν ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ κοντὰ του.

Ὁ τόπος τῶν Ἱερῶν Μονῶν εἶναι ἱερός. Ἀνεβαίνοντας στὸ Ὄρος Σινᾶ καὶ ἀντικρίζοντας τὴν ἱερὴν Βάτον, θὰ πρέπει καὶ ἡμεῖς νὰ βγάλουμε τὰ ὑποδήματά μας καὶ μὲ ἀπέραντον σεβασμὸν νὰ ζητήσουμε τὴν αὔξησιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μοναχῶν, ποὺ θὰ σταθοῦν καὶ

μενεὲς λαμπάδες, θυσία θεάρεστη καὶ ἐλπιδοφόρα.

Τὸ κλείσιμο τοῦ προσκηνήματος στοὺς Ἁγίους Τόπους εἶναι τὸ ἀνοιγμα τῆς καρδιᾶς μας στὶς ἱερὰς συγκινήσεις. Τὸ γονάτισμα τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, γιὰ μιὰ ἱερὴ ἐνατένισιν στὸν Γολγοθᾶ καὶ τὸν κενὸν Τάφον, ὥστε ν' ἀποτελέσουν πηγὴν δυνάμεως καὶ ἐλπίδας γιὰ μιὰ πορεία μετάνοιας καὶ ἀγώνα, μέχρι τελευταίας πνοῆς.

ΝΟΥΘΗΣΙΑΣ ΡΗΜΑΤΑ*

Τοῦ κ. ΑΘΑΝ. Γ. ΜΕΛΙΣΣΑΡΗ
Φοιτητοῦ Θεολογίας

Θὰ σᾶς πῶ ἓνα παράδειγμα γιὰ νὰ καταλάβετε πόσο σημασία παίζουν τὰ πάντα. Ἡ ἐλιά εἶναι ἓνα ὠραῖο καὶ εὐλογημένο ἀπὸ τὸ Θεὸ δένδρο. Ἀρκετὰ χρήσιμο στὸν ἄνθρωπο γιὰ νὰ ζήσει. Παρατηρώντας την βλέπετε, ὅτι ἀπέξω στὸν κορμὸ της ὑπάρχει ἡ φλούδα, ἡ ὁποία παίζει μεγάλο καὶ πρωταγωνιστικὸ ρόλο γιὰ τὸ δένδρο. Ἐὰν βγάλουμε τὴν φλούδα πού συγκρατεῖ τὸν κορμὸ της, τοὺς χυμούς της, τότε τὸ δενδράκι τί θὰ γίνηι; Τὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι τραγικόν. Γιὰ σκεφτεῖτε... Ἐποὶ κατὰ παρόμοιο τρόπο εἶναι ἡ ἱερωσύνη. Σήμερα ὅμως ὅλοι, μικροὶ - μεγάλοι, νέοι - γέροι, ἄντρες - γυναῖκες, βγάλουν τὰ ροῦχα τους, ὅλοι εἶναι γυμνιστές. Ὁ ἱερέας ὅμως... Ὁ ἱερέας πρέπει νὰ ξεχωρίζει. Καὶ βέβαια ὄχι μόνον ὁ ἱερέας, ἀλλὰ ὁ κάθε ἄνθρωπος. Ὁ καθένας μας δὲν πρέπει νὰ μένει ἴδιος ἀλλὰ νὰ φροντίζει νὰ διορθώνεται. Νὰ ἀγωνίζεται νὰ διορθώνει τὸν ἑαυτό του καὶ τὸν λογισμό του.

Καιρὸς πνευματικῶν ἀγώνων.

—Γέροντα, σήμερα πού ὅλα διέρχονται κρίση καὶ ἡ ἐποχὴ μας μαστίζεται ἀπὸ παντοῦ, πές μας γιὰ τὸν πνευματικὸ ἀγώνα πού πρέπει νὰ καταβάλουμε.

—Ἀκούστε, οἱ ἄνθρωποι πού ἀγωνίζονται σήμερα, οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι, ἔχουν νὰ λάβουν πολὺ μεγάλο μισθό. Στὴν ἐποχὴ μας, πού σὲ ὅλα καὶ παντοῦ ὑπάρχει ἀπλωμένη ἡ ἁμαρτία καὶ ἐγκωμιάζεται ὡς καλὸ καὶ προβάλλεται ἀπ' ὅλους, ὅποιος ἀγωνίζεται, μάθετε, ὅτι ἐπαινεῖται περισσότερο ὁ ἀγώνας του καὶ ἡ προσπάθειά του ἀπ' ὅτι σὲ ἄλλες ἐποχές. Καὶ νὰ ξέρετε αὐτό, παιδιά μου. Ὅποιος εἶναι καλὸς καὶ σωστός, ἀγωνίζεται καὶ προσπαθεῖ νὰ βρῆται στὸ δρόμο τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ καλλίτερος καὶ ὁ πιὸ ἐπιθυμητὸς ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους. Ὅλοι τὸν θέλουν,

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 111 τοῦ ὑπ' ἀρ. 6 τεύχους.

νὰ χρειάζεται λόγια, ὅσους ἀρνοῦνται νὰ πιστέψουν στὸν Λόγο (Α' Πέτρ. 3,1).

Ἡ Ἐκκλησία μας θὰ γίνηι εὐαγγελίστρια τοῦ κόσμου πρῶτα μὲ τὴν συμπεριφορὰ τῶν μελῶν της, μὲ τὴν ζωὴ της, μὲ τὴ βιωμένη μαρτυρία πίστεως, αὐταπάργησης καὶ ἐλευθερίας πού θὰ δώσει στὸν κόσμο, μὲ μιὰ λέξη, τὴν ἀγιωσύνη της.

(Συνεχίζεται)

κάνεις δὲν τὸν ἀποστρέφεται, ὅλοι ἐπιθυμοῦν νὰ τὸν ἔχουν παρέα τους.

Γιὰ νὰ φανεῖ ὁ λόγος μου θὰ σᾶς ἀναφέρω ἓνα παράδειγμα. Οἱ κλέφτες πηγαίνουν καὶ κλέβουν. Ἐστερα, ὅταν κάθονται νὰ μοιράσουν αὐτὰ πού ἔκλεψαν, ποῖόν νομίζετε ὅτι παίρνουν νὰ κάνει τὴν μοιρασιά. Τὸν πιὸ κλέφτη ἢ αὐτὸν πού εἶναι ὁ πιὸ δίκαιος; Ἐ, λοιπόν, τὸν πιὸ δίκαιο παίρνουν καὶ ὄχι τὸν πιὸ χειρότερο κλέφτη καὶ ἀπατεώνα. Καὶ βέβαια μπορεῖ ὅλοι οἱ κλέφτες νὰ κάνουν μεταξὺ τους παρέα καὶ νὰ συναστρέφεται ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, ὅμως ἐκτιμοῦν τὸν σωστὸ ἄνθρωπο, πού δὲν εἶναι σὰν τοὺς ἑαυτοὺς των. Γι' αὐτὸ ἂν κι ἔχουν κακὲς καὶ ἄσχημες παρέες, ὅταν θέλουν νὰ κάνουν κάτι, π.χ. νὰ παντρέψουν τὴν κόρη τους, δὲν θὰ τὴν δώσουν στὸν πιὸ μπεκρὴ καὶ ἀλήτη φίλο τους, ἀλλὰ, ὅσο τὸ δυνατό, στὸν πιὸ καλὸ καὶ σωστὸ ἄνθρωπο πού μποροῦν.

—Γέροντα, ἐσεῖς πού εἶστε τόσο γνωστός, ἔχει γράψει καὶ ὁ Τύπος γιὰ σᾶς καὶ γιὰ τὴν δράση σας...

Κι ὁ σεβάσιμος γέροντας τὸν διέκοψε λέγοντας: Ὁχι, καυμένε. Δὲν ἀφήνεις τὴ δράση καὶ τὴ βράση καὶ νὰ κοιτάξουμε γιὰ τὴν ψυχὴ μας. Ὅλο δράση καὶ βράση εἴμαστε. Γιὰ ἄλλα νὰ ποῦμε...

Διαρκῆς ὁ ἀγώνας.

—Γέροντα, ἐμεῖς εἴμαστε νέα παιδιά. Ζοῦμε σὲ δύσκολους καιροὺς. Ἀντιμετωπίζουμε πολλὲς δυσκολίες καὶ πειρασμούς. Πῶς μποροῦμε νὰ γίνουμε καλύτεροι στὴν ζωὴ μας; Νὰ προοδεύσουμε στὸν ἀγώνα μας; Τί ἔχετε, γέροντα, νὰ μᾶς συμβουλέψετε;

—Ἀχ! παιδιά μου. Νὰ σᾶς συμβουλέψω ἓνα μόνο πράγμα. Ὅτι πρέπει νὰ ἀγωνίσετε. Ὁ καθένας μας πρέπει νὰ ἀγωνίζεται γιὰ τὸ καλὸ τὸ δικό του. Οὔτε τοῦ Θεοῦ, οὔτε κανενὸς ἄλλου. Καὶ πάνω ἀπ' ὅλα νὰ μὴν ἀπογοητευθῆσθε. Ἀλλὰ νὰ ξέρετε. Ἐὰν ἔχουμε καὶ μερικὰ στραβά ἐπάνω μας, δὲν πειράζει τόσο. Τὸ θέμα εἶναι ἓνα. Νὰ ἀγωνιζόμαστε. Καὶ τότε, νὰ εἴσατε σίγουροι, πῶς ὁ καλὸς Θεὸς καὶ τὰ στραβά μας, τὰ ἐλαττώματά μας, τίς ἀδυναμίες μας, ὅλα τὰ ἀξιοποιεῖ πρὸς τὸ καλὸ μας. Κι αὐτό, γιατί μᾶς ἀγαπάει καὶ θέλει νὰ μᾶς βοηθήσει νὰ σωθοῦμε.

(Συνεχίζεται)

Ε Π Ι Κ Α Ι Ρ Α

Τὸ ἡμερολόγιον τῆς σωτηρίας.

19 ΑΠΡΙΛΙΟΥ: Κυριακὴ τῶν Βαίων, ἐν ἣ τὴν λαμπρὰν καὶ ἔνδοξον πανήγυριν τῆς εἰς Ἱερουσαλήμ εἰσόδου τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εορτάζομεν.

20 Ἀπριλίου: Μεγάλῃ Δευτέρᾳ, ἐν ἣ μνεῖαν ποιούμεθα τοῦ μακαρίου Ἰωσήφ τοῦ παγκάλου καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Κυρίου καταρασθείσης καὶ ξηρανθείσης οὐκῆς.

21 Ἀπριλίου: Μεγάλῃ Τρίτῃ, τῆς τῶν δέκα Παρθένων παραβολῆς μνεῖαν ποιούμεθα.

22 Ἀπριλίου: Μεγάλῃ Τετάρτῃ, τῆς ἀλειψάσης τὸν Κύριον μύρω πόρνης γυναικὸς μνεῖαν ποιεῖσθαι, οἱ θεϊότατοι Πατέρες ἐθέσπισαν, ὅτι πρὸ τοῦ σωτηρίου Πάθους, μικρὸν τοῦτο γέγονε.

23 Ἀπριλίου: Μεγάλῃ Πέμπτῃ, Ἐορτάζομεν τὸν Ἱερὸν Νιπιῆρα, τὸν Μυσικὸν Δείπνον, τὴν ὑπερφυᾶ προσευχὴν καὶ τὴν προδοσίαν.

24 Ἀπριλίου: Μεγάλῃ Παρασκευῇ, τὰ Ἅγια καὶ Σωτήρια καὶ φοικιὰ Πάθη τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτελοῦμεν.

25 Ἀπριλίου: Μέγα Σάββατον, τὴν Θεόσωμον Ταφήν καὶ τὴν εἰς Ἄδου Κάθοδον τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εορτάζομεν.

26 Ἀπριλίου, τὸ Ἅγιον Πάσχα, καθ' ὃ τὴν ζωηφόρον Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εορτάζομεν.

Μεγάλῃ Ἑβδομάδᾳ στὸ Πλωμάρι.

ΚΑΘΕ ΜΕΓΑΛΟΒΔΟΜΑΔΑ, σὲ ὅλες τὶς ἀνὰ τὸν κόσμον περιοχὰς τῆς Ὀρθοδοξίας, οἱ ἀνεπανάληπτες μελωδίαι ἀνακαίτωνται μὲ τ' ἀρώματα καὶ τὰ χρώματα τῶν ἀνοιξιάτικων λουλουδιῶν. Στὴν πατρίδα μας καὶ ἰδιαίτερα στὸ Αἰγαῖο, ἡ αἰσθησις ποῦ δημιουργεῖται —τὶς ἡμέρες αὐτὰς— ὑποχρεώνει σὲ ψυχικὴ ἀνάταση, ἀλλὰ καὶ καθηλώνει. Σὲ ὅλη του τὴν ἀλμυρὴ ἔκταση, δυὸ ἐποχὰς μὲ ὅλη τους τὴν ἔνταση συναντιῶνται. Ἡ Ἀνοιξὴ καὶ ἡ Ἀνάστασις. Στὴν προσομίωσιν ἡ μιὰ, στὴν ἀπογείωσιν ἡ δευτέρα. Ἡ Ἀνοιξὴ, ἐποχὴ τῆς φυσικῆς ἀναγέννησης. Ἡ Ἀνάστασις, πλαῖσιον τῆς ψυχικῆς ἀναγέννησης. Ἄς μὴ

θεωρηθεῖ ὑπερβολή, ὅτι τὸ νὰ θρεθεῖ κανεὶς Μεγάλῃ Ἑβδομάδᾳ καὶ ἰδιαίτερα Μεγάλῃ Παρασκευῇ καὶ Κυριακῇ τοῦ Πάσχα στὸ Πλωμάρι τῆς Λέσθου, εἶναι εὔνοια τοῦ Οὐρανοῦ. Ὁ πασίγνωστος τόπος τοῦ οἰνοπνεύματος, τόπος Πνεύματος γίνεται, καθὼς δυναμικὰ ἰσοκρατοῦν στὶς μελωδίαι, ὁ ἀσημένιος ἤχος τῶν ἐλαιῶνων καὶ τῆς ἀπρόσμενης —γιὰ τὴν ἐποχὴ— σοροκάδας, ὁ τραχὺς ρυθμὸς. Στὶς ἐνορίες τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς καὶ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου οἱ Πλωμαρίτες «συναγωνίζονται» στὸν σολισμὸ τῶν Ἐπιταφίων. Πρωτότυπα καὶ διαφορετικά, κάθε χρόνον, τὰ σχέδια: Ἄκρα Ταπεινώσις, Ἐπιτάφιος Θρήνος, Μήνυμα Εἰρήνης κ.ἄ. Τὴν ὥρα τῆς περιφορᾶς, ξεκινοῦν οἱ λιτανεῖαι ἀπὸ τοὺς τρεῖς ναοὺς. Συνάντησις στὴν προκυμαία. Μετὰ τὶς εἰδικὰς δεήσεις, οἱ ἄνδρες σηκώνουν ψηλὰ τοὺς τρεῖς Ἐπιταφίους, στρέφονται, ἀργὰ —ἀργὰ γιὰ νὰ φανεῖ ὁ σολισμὸς τους ἀπ' ὅλες τὶς πλευρὰς!

Τὴν Κυριακῇ, στὴν Ἁγία Παρασκευῇ, στὸν Ταρσανᾶ, ἢ «Δευτέρᾳ Ἀνάστασις» γίνεται ἀπόγευμα. Μετὰ τὸν Ἑσπερινό, σχηματίζεται πομπὴ σὲ παραλιακὸ κίτριον, ἀπ' τὸν ἔξωσι τὸ ὁποῖον ὁ ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος Πλωμαρίου π. Εὐστράτιος Μανωλέλλης, ἀναβιώνει τὸ ἔθιμον τοῦ ἐπίχρυσου ποτηριοῦ. Πρόκειται γιὰ ἔθιμον ποῦ μετέφερε τὸ 1922 ἀπὸ τὴ Μικρασίαν στὸ Πλωμάρι, ὁ Μητροπολίτης Πλωμαρίου —μετέπειτα Κίτρος— Κωνσταντῖνος Κοιδάκης. Ἄφοῦ πιῶν ἀπὸ τὸ ἴδιον ἐπίχρυσον ποτήριον, λίγο κρασί, οἱ τοπικὰς Ἀρχὰς κὶ εὐχηθοῦν στὸ λαό, ὁ π. Εὐστράτιος τὸ περὶ πρὸς τὸ πλῆθος. Αὐτὸς ποῦ θὰ τὸ πιᾶσει, παίρνει ἀπὸ τὸν ἱερέα τὸ «ρεγάλον» του!

Γι' αὐτὸν ποῦ θὰ ζήσει στὸ Πλωμάρι τὶς Μεγαλοβδομαδίαιτες Μέραι, ἢ εὐχὴ «καὶ τοῦ χρόνου» δὲν εἶναι καθόλου τυπικὴ...

«Νεανικοὶ Προβληματισμοί».

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ ἀρχὰς Ἀπριλίου τὸ πρῶτον τεῦχος τοῦ διμηνιαίου περιοδικοῦ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος γιὰ τὰ νιάτα «ΝΕΑΝΙΚΟΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ» ἔκδοσις τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας μὲ τὴν ἐποπτεία τῆς Συνδικτικῆς Ἐπιτροπῆς Χριστιανικῆς Ἀγωγῆς τῆς Νεότητος.

Τὸ περιοδικό, πὸν «γράφεται ἀπὸ νέους, γιὰ νέους», ἔχει κείμενα πὸν ἀπευθύνονται σὲ σύγχρονους ἀνθρώπους, μὲ ποικίλα ἐνδιαφέροντα. Στὴν ἀρχὴ τοῦ τεύχους, οἱ εὐχὲς τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφείμ, ὁ ὁποῖος ἀναφέρει μετὰ ἄλλων: «Τὸ γεγονός ὅτι τὸ περιοδικὸ αὐτὸ γράφεται ἀπὸ νέους ἀνθρώπους καὶ ἀπευθύνεται στὰ ἑλληνικὰ ρεϊάτα, ἀποτελεῖ μιὰ καινούργια προσπάθεια στὸ χῶρο τῆς Ἐκκλησίας μας. Εἶναι ἡ προσπάθεια γιὰ νὰ φθάσουν στὰ παιδιά τῆς σύγχρονης νεανικῆς γενιᾶς, μηνύματα ἐλπίδας καὶ ἀληθινῆς ζωῆς καὶ ἀκόμη, οἱ δικαιολογημένοι προβληματισμοὶ τῶν νέων ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς μας, νὰ τεθοῦν κάτω ἀπὸ τὸ πρῶτομα τῆς εὐαγγελικῆς ἀλήθειας καὶ τῆς Ὁρθοδόξου ἐκκλησιαστικῆς πνευματικότητος». Γράφουν — μὲ τὴ σειρά τῶν σελίδων — ἡ Σύνταξη τὸ «Χαιρετισμὸς», ἡ Μαρία Χ' Παρασκευᾶ «ζοῦμε σήμερον γιὰ νὰ ὑπάρχομε αὐριο», ἡ Δήμητρα καὶ ἡ Ὀλυμπία «Μιὰ ἀλλιώτικη ἐπανάσταση», ὁ Γιάννης Τζαφρέσις «1992: προβληματισμοὶ καὶ προοπτικὲς», ὁ Ἀρχιμ. Γερόθεος Βλάχος «Οἱ νέοι καὶ οἱ Σαρακοστή», ὁ Δρ. Κωνσταντῖνος Γρηγοριάδης «Σταυρὸς καὶ Ἀνάσταση», ὁ πρωτοπρεσβύτερος Γεώργιος Μεταλληνὸς «Τὸ πανεθνικὸ '21», ὁ Ἡλίας Γεωργάτος «Ἡ εἰκόνα τῆς Ἀναστάσεως», ὁ Ἱερομόναχος Σεραφείμ Δινοσπόρης «Οἱ Χαιρετισμοὶ τῆς Παναγίας», ὁ Ἱ. Μ. Μοναστήρια, ὁ Σταμάτης Παπασταματέλος «Γόνιμη Παιδεία», ἡ Ε.Ν.Ε. Ἀγ. Ἀνδρέα «Οἱ φοιτητὲς τοῦ σήμερον», ὁ Νεκτάριος Πόγκις «Μουσικοὶ προβληματισμοί», ὁ Κώστας Μπλάθρας «Κινηματογράφος», ὁ Παναγιώτης Φραγκᾶκος «NON FINIS GRAECIA», ὁ Παναγιώτης Σαμοῦλης «Ἐπαγγελματικὸς Προσανατολισμὸς», ὁ Γιάννης Δοντιᾶς «Λίγες σκέψεις γιὰ τὸ περιβάλλον», ὁ Θάνας Κάτσις «Πρόσκληση δημιουργίας», ἡ Εὐφημία Ἀβραμίδου «Μασκαράδες χωρὶς μάσκες» καὶ ὁ Μανώλης Μελινὸς «Γροθιὲς στὴ βιτρίνα». Ἐπίσης, σχόλια μὲ θέμα «Ὁρθοδοξία σὲ νέο ρόλο», «βλέπουμε ἀκοῦμε», «Σὲ σένα τὸν ἄγνωστο γνωστό». Στὸ ἐξώφυλλο, λεπτομέρεια ἀπὸ πίνακα τοῦ ζωγράφου - ἀγιογράφου Ράλλη Κορίδη καὶ στὸ ὀπισθόφυλλο ἡ νέα ἀφίσα τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὁ ὁποῖος ἔχει πολλὰ ἐκπομπὲς τοῦ ἀφιερωμένους τοὺς νέους.

Χαιρετίζομε τὴν ἔκδοση τοῦ περιοδικοῦ «Νεανικοὶ Προβληματισμοί» καὶ εὐχόμεστε νὰ βαδίζει ἀπὸ ἐπιτυχία σ' ἐπιτυχία, στηρίζοντας τὴ νέα γενιά, πὸν τόσο μὰ τόσο τὸ ἔχει ἀνάγκη...

Ὁ Μάιος τῶν πανηγύρεων.

ΓΕΜΑΤΟΣ εὐλογημένες γιορτιές, ὁ Μάιος. Τὴν πρώτη κιόλας ἡμέρα, Παρασκευὴ τῆς Διακαινησίμου, γιορτάζομε τὰ ἐγκαίνια τοῦ Ναοῦ τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς. «Ὁ Ναός σου, Θεοτόκε, ἀνεδείχθη παράδεισος, ὡς ποταμὸς ἀειζώνους ἀναβλύζων ἰάματα ὧ προσερχόμενοι πιστῶς, ὡς Ζωοδόχου ἐκ Πηγῆς, ρῶσιν ἀντιλοῦμεν καὶ ζωὴν τὴν αἰώνιον προσεύεις γὰρ σὺ τῷ ἐκ σοῦ τεχθέντι Σωτήρι Χριστῷ, σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν». Σάββατο 2 Μαΐου, τῶν Ἁγίων νεομαρτύρων Ραφαήλ, Νικολάου καὶ παρθένου Εἰρήνης, τῶν ἐν Λέσβῳ. Κυριακὴ 3 Μαΐου, γιορτάζομε τὰ Ἐγκαίνια τῆς (καθ' ἑβδομάδα) ἑορτῆς τῆς Ἀνασιτάσεως καὶ τῆ σωτήρια ὁμολογία τοῦ Ἀποστόλου Θωμᾶ. Τρίτη 5 Μαΐου, Εἰρήνης Μεγαλομάρτυρος. Τετάρτη 6 Μαΐου: Ἰὸβ τοῦ πολυάθλου. Παρασκευὴ 8 Μαΐου: Τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Κυριακὴ 10 Μαΐου ἑορτὴ τῶν Μυροφόρων, Πανήγυρις τῶν ἐγκαίνιων τοῦ παλαιοβλαχικοῦ προσκνημάτος τοῦ Ταξιάρχου Μανταμάδου. Πέμπτη 14 Μαΐου Ἰσιδώρου Μάρτυρος τοῦ ἐν Χίῳ (†251) ὁ ὁποῖος μαρτύρησε ἐπὶ Δεκίου. Δόθηκε ἐπιτολὴ νὰ δεθεῖ πίσω ἀπὸ ἄρμα καὶ νὰ τὸν σέρνουν στοὺς δρόμους. Ἀπ' τὸ σημεῖο πὸν ἄρχισαν νὰ τὸν σέρνουν — κατὰ τὴν παράδοση — τὰ μαστιχόδενδρα δάκρυζαν καὶ ἔτσι μόνο στὴ Νότια Χίῳ θγαίνει τὸ μαστίχι! Παρασκευὴ 15 Μαΐου, Παχωμίου τοῦ Μεγάλου (†358), Ἀχιλλίου Ἀρχιεπισκόπου Λαρίσης. Τετάρτη 20 Μαΐου τῆς Μεσοπεντηκοστῆς, Νικήτα, Ἰωσήφ καὶ Ἰωάννου τῶν ὁσίων. Πρόκειται γιὰ τοὺς τρεῖς Πατέρες πὸν τὸν ΙΑ' αἰῶνα βρῆκαν σὲ θάμνο στὴν περιοχὴ Προβάτιον Ὄρος τῆς Χίου τὸ θαυματουργὸ εἰκόνημα τῆς Παναγίας καὶ ἔγιναν ἀφορμὴ νὰ χρισθεῖ ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνο Μονομάχο, ἡ ξακουστὴ Νέα Μονή, μὲ τὰ περίφημα ψηφιδωτά. Πέμπτη 21 Μαΐου Κωνσταντῖνου καὶ Ἑλένης. Κυριακὴ 24 Μαΐου, τῆς Σαμαρείτιδος. Δευτέρα 25 Μαΐου: Ἡ γ' εὐρεσις τῆς Τιμίας Κεφαλῆς τοῦ Ἁγίου ἐνδόξου Προφήτου Προδροῦμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου. Τετάρτη 27 Μαΐου Ἰωάννου τοῦ Ρώσου, ὁμολογητοῦ (†1730).

Κυκλοφοροῦν σὲ Β' ἔκδοση δύο ἐπίκαιρα βιβλία
 * Μητροπ. Ἀλεξανδρουπόλεως Ἀνθίμου

ΑΝΑΣΤΑΣΙΜΑ

* Καθηγ. Ἀνδρέα Θεοδώρου

ΠΑΣΧΑ ΚΥΡΙΟΥ ΠΑΣΧΑ

Ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας

ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΜΥΡΟΝ

έκτος από το Μυστήριο του Χρίσματος, χρησιμοποιείται και στην αποδοχή στην Ὁρθόδοξη ἑτεροδόξων καὶ πεπτωκῶτων, στην καθιέρωση τῆς ἁγίας Τραπέζης κατὰ τὰ ἐγκαίνια ἱερῶν Ναῶν καὶ τῶν ἱερῶν ἀντιμνησίων καὶ σὲ ἄλλες λειτουργικὲς ἀνάγκες.

Ὁ καθαγιασμός τοῦ Ἁγίου Μύρου τελεῖται, συνήθως, ἀνά δεκαετία στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, ἀπὸ τὸ ὁποῖο τὸ παραλαμβάνουν οἱ Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες. Παρασκευάζεται μὲ τὴν χρῆση 40 εὐωδῶν ὕλικῶν στὴ διάρκεια τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Ἑβδομάδος. Φέτος ὁ νέος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, Παναγιώτατος κ.κ. Βαρθολομαῖος θὰ καθαγιάσει ποσότητα Ἁγίου Μύρου. Μὲ τὴν εὐκαιρία ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία, ἐντολῆ τοῦ Πατριαρχείου, ἐξέδωσε πολυτελὴ φυλλάδα 32 σελίδων μεγάλου σχήματος, σὲ χαρτὶ ἰλλουστρασιὸν καὶ ἐκτύπωση OFFSET, μὲ τίτλο ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΜΥΡΟΝ ΕΝ ΤΗ ΟΡΘΟΔΟΞΩΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ στην ὁποία ἐκτίθενται τὰ ἐπίσημα Πατριαρχικὰ καὶ Συνοδικὰ ἔγγραφα, σύντομον ἱστορικὸν καὶ ἡ τελετὴ τοῦ Καθαγιασμοῦ, μὲ πολλὲς ἔγχρωμες καὶ ἀσπρόμαυρες φωτογραφίες ἀπὸ τὸν Καθαγιασμό τοῦ 1973.

ΠΟΛΛΑ ΠΑΡΑΜΕΘΟΡΙΑ ΧΩΡΙΑ

τῆς Ἑλλάδος δὲν ὑποφέρουν μόνο ἀπὸ τὴ δραματικὴ μείωση τῶν κατοίκων τους ποὺ ὀφείλεται στὴ μετανάστευση, τὴν ἀστυφιλία καὶ τὴν ὑπογεννητικότητα. Ἔχουν καὶ ἓνα ἄκόμα σοβαρότατο πρόβλημα, ὅπως μᾶς ἔλεγε πρόσφατα σεβαστὸς κατὰ πάντα Ἱεράρχης: στεροῦνται ἱερέων. Ἀρκετὰ σχολεῖα δὲν λειτουργοῦν πλέον, ἐλλεῖπει μαθητῶν. Ἡλικιωμένοι ἱερεῖς ἀγωνίζονται νὰ ἐξυπηρετοῦν 2, 3 καὶ 4 ἐνορίες, ἐκ περιπλοπρῆς. Καὶ κάθε φορὰ ποὺ ὁ Ἐπίσκοπος ἐπισκέπτεται ποιμαντικὰ τὰ χωριά αὐτὰ, ἀντικρῶζει λιγότερες μορφές ἡλικιωμένων. Ἡ αὐτοὶ φεύγουν ἓνας - ἓνας... Στὸ μεταξύ, παρὰ τὶς ἐκκλήσεις τῶν Ἐπισκόπων καὶ τὶς «προκηρῶξεις γιὰ τὴν πλήρωση κενῶν ἡφμεριακῶν θέσεων» ποὺ δημοσιεύονται στὸ περιοδικὸ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», δὲν ἐμφανίζονται ὑποψήφιοι ἱερεῖς. Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά οἱ θόρειοι καὶ ἀνατολικοὶ γείτονές μας θυσοδομοῦν ἐναντίον μας. Πῶς θὰ σταθοῦν οἱ λίγοι, γέροντες καὶ χωρὶς ποιμένα ἀκρίτες μας;...

ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ἀφηνύσθηκε, μὲ ἀφορμὴ τὸ ζήτημα τῆς Μακεδονίας καὶ διοργανῶνει ἀξιόλογες ἐκδηλώ-

Τοῦ κ. Εὐαγγέλου Π. Λέκκου

σεις γιὰ τὴν προβολὴ τῶν δίκαιων θέσεων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μὲ παράλληλη ἐνημέρωση τῶν μαθητριῶν καὶ μαθητῶν. Ἔχουμε ὑπόψη μας σειρὰ ἐκδηλώσεων ποὺ ὀργάνωσαν τὰ Ἀρσάκεια Σχολεῖα Ψυχικοῦ, μὲ γενικὸ τίτλο «Μακεδονία, Ἑλλάδος Πρόφραγμα». Διευθυντικὰ στελέχη καὶ ἐκπαιδευτικοὶ τῶν Σχολείων, μὲ τὴν ἀξιέπαινη συμμετοχὴ τῶν μαθητριῶν, παρουσίασαν ὑψηλοῦ ἐπιπέδου ἐκδηλώσεις, στίς 2, 3, 6, 7, 8 καὶ 9 Ἀπριλίου. Ἀνάμεσα σὲ ἄλλα δόθηκαν διαλέξεις, διαβάστηκαν ἔργασίες μαθητριῶν, χορωδίες ἀπέδωσαν δημοτικὰ ἄσματα, χορεύτηκαν μακεδονικοὶ χοροὶ καὶ παρουσιάστηκαν μὲ τρόπο ἄψογο «σκηνικὰ δρώμενα» ἀπὸ τὴν τρισχιλιετὴ ἱστορία τῆς Μακεδονίας, ἐνῶ παράλληλα ἔγιναν ἐκθέσεις φωτογραφικῶν ντοκουμέντων, βιβλίου, ζωγραφικῆς, ἀφίσας καὶ μικροτεχνίας γιὰ τὴ Μακεδονία. Ἐνα εἶγε ἀξίζει σ' ὅλους τοὺς συντελεστὲς!

ΜΑΣ ΡΩΤΑΝΕ: «ΤΙ ΚΑΝΕΤΕ ΣΤΗΝ ΑΦΡΙΚΗ;»

καὶ ἀπαντᾶμε: «Πορεία καὶ διακονίας ἔργον», μᾶς πληροφορεῖ τὸ καλλιτεχνικὸ «Ἡμερολόγιο 1992» ποὺ ἐξέδωσε ἡ Ἱ. Μητρόπολις Κεντρῶς Ἀφρικῆς, μὲ τὴν πρόνοια τοῦ οἰκείου Μητροπολίτου Σεβ. κ. Τιμοθέου. Μέρα πρὸς μέρα, μὲ τὴ ζωντάνια καὶ τὴν ἀμεσότητα τῶν σημειώσεων, μὲ τὶς εὐγλωττες ἔγχρωμες φωτογραφίες παρουσιάζεται συγκινητικὸ καὶ ἀνάγλυφο τὸ Χρονικὸ τῆς ἱεραποστολῆς στίς ἀχανεῖς ἐκτάσεις τῆς κεντρικῆς Ἀφρικῆς. Μὲ τὸ Ἡμερολόγιο οἱ συμπαραστάτες τῆς ἐξωτερικῆς ἱεραποστολῆς «γίνονται καὶ νοερῶς συνοδοῦροι στὴν πορεία καὶ τῆς διακονίας τὸ ἔργον καὶ ἀποβαίνουν μέτοχοι τῶν εὐλογιῶν ποὺ ἐπιδαψιλεύει ὁ Θεὸς καὶ τῶν δοκιμασιῶν ποὺ στέλλει» στοὺς διακονοῦντες τὸ ἔργο αὐτό.

«ΕΠΑΓΓΕΛΙΑ»

εἶναι ὁ τίτλος μηνιαίας ἡφμερίδας ποὺ ἐκδίδει ἡ νεοπαγῆς Ἱερά Μητρόπολις Γουμένισσης, Ἀξιοπολέως καὶ Πολυκάστρου. Μὲ θέματα ἐκκλησιολογικά, οἰκοδομῆς, ἀγιολογικά, ἐθνικά, ἐρμηνευτικά κ.ἄ. ἀποτελεῖ πρώτης τάξεως ὄργανο καταρτισμοῦ τῶν χριστιανῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτῆς Ἐπαρχίας, ἐνῶ μὲ τὶς δημοσιευόμενες τοπικὲς εἰδήσεις προβάλλεται, πρὸς δόξαν Χριστοῦ, τὸ ἐπιτελούμενον ἐκεῖ ἀξιόλογον ἔργον, ὑπὸ τὴν καθοδήγηση τοῦ Σεβ. κ. Δημητρίου.